بِسۡمِ اللّٰہِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِیۡمِ ○

پنجابی

ستویں جماعت لئی

(ترمیم شُدہ)

پنجاب کریکولم اینڈ ٹیکسٹ بک بورڈ، لاہور

جملہ حقوق بحق پنجاب کریکولم اینڈ ٹیکسٹ بک بورڈ، لاہور محفوظ ہیں۔

تیار کردہ: پنجاب کریکولم اینڈ ٹیکسٹ بک بورڈ، لاہور

قومی کمیٹی برائے جائزہ کتب نصاب کی تصحیح شدہ۔

اس کتاب کا کوئی حصّہ نقل یا ترجمہ نہیں کیا جا سکتا اور نہ ہی اسے ٹیسٹ پیپر، گائیڈ بکس، خلاصہ جات، نوٹس یا امدادی کُتب کی تیاری میں استعمال کیا جا سکتا ہے۔

مؤلف: راجا رسالو (مرحوم)

نگران: محمد اشرف رانا

ڈائریکٹر مسوّدات: ڈاکٹر مبین اختر

ڈپٹی ڈائریکٹر گرافکس / آرٹسٹ: عائشہ وحید

کمپوزر/ ڈیزائنر: قادری گرافکس (عاطف مجید)

تاریخ اشاعت	ایڈیشن	طباعت	تعداد	قیمت
	اوّل			

فہرست

نمبر شمار	ناں مضمون	نظم	ناں لکھاری	صفحہ نمبر
1	حمد	نظم	میاں محمد بخش رحمۃُ اللہ علیہ	1
2	نعت	نظم	رفعت سُلطان	2
3	ساڈے پیارنبی صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم	مضمون	غفران سیّد	3
4	قائداعظم رحمۃُ اللہ علیہ	نظم	نذیر چوہدری	6
5	وگدی اے راوی	مضمون	ریاض احمد شاہ	7
6	ساڈا پاکستان	نظم	عبدالکریم قُدسی	9
7	حضرت سُلطان باہو رحمۃُ اللہ علیہ	مضمون	ساقی گجراتی	11
8	سپاہی	نظم	حکیم ناصر	13
9	حضور نبی کریم صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم	مضمون	پروفیسر عاشق رحیل	15
10	حضرت سخی سرور رحمۃُ اللہ علیہ	مضمون	ڈاکٹر سیّد اختر حسین اختر	17
11	14-اگست	مضمون	شفقت تنویر مرزا	19
12	کُھوہ پیاوَ گدا	نظم	بشیر مُنذر	21
13	عِیدالفِطر	مضمون	تنویر ظہور	22
14	گیت	نظم	علی اکبر عباس	24
15	بدر دی جنگ	مضمون	ڈاکٹر محمد اسلم رانا	26
16	نظم	نظم	مُنیر نیازی	28
17	سیّد وارث شاہ رحمۃُ اللہ علیہ	مضمون	عبدالکریم قدسی	29
18	تِن ناں ویں	مضمون	محمد افضل	31
19	سچّے یار رسُول صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم دے	مضمون	سمیع اللہ قریشی	34
20	دو غلے	نظم	اکبر لاہوری	37
21	نشے ناں زہر	کہانی	پروین ملک	38
22	آؤ بالو	نظم	جاوید احسن	40

نمبر شمار	ناں مضمون	نظم	ناں لکھاری	صفحہ نمبر
23	پہاڑاں نی ملکہ	مضمون	ڈاکٹر مرزا حامد بیگ	41
24	امریکہ وچ لاہور	مضمون	اکمل علیمی	44
25	ہک بوٹا	نظم	باقی صدیقی	46
26	دب کے واہ تے رَج کے کھا	مضمون	ڈاکٹر شہباز ملک	48
27	پیلُوں	مضمون	پروفیسر سجاد حیدر پرویز	50
28	پُھلاں دا مشاعرہ	نظم	ڈاکٹر رشید انور	52
29	ساڈا پِنڈ	مضمون	اے۔ڈی اعجاز	55
30	سائنس دیاں برکتاں	مضمون	حافظ عبدالحمید سرشار	58
31	ہرن مینار	مضمون	اشرف پال	60
32	ماں	نظم	سُلطان کھاردی	63
33	ساڈی زمین	مضمون	سلیم خاں گمّی	64
34	چمن دی سَیر	مضمون	زاہد حسین انجم	66
35	پکّھی واسن	نظم	سیّد یعقوب مومن	69
36	روہی	مضمون	ظفر لاشاری	71
37	ایکّا	مضمون	بابو جاوید گرجاکھی	74
38	پیار	نظم	مسعود ہاشمی	76
39	تحریک پاکستان وِچ عورتاں دا حصّہ	مضمون	سیّد محمد اسلام شاہ	78
40	اُچیاں لمیاں ٹاہلیاں	مضمون	راجا رسالو	80
41	ہالیا	نظم	انور مسعود	82
42	حلال دی روٹی	کہانی	غلام مصطفےٰ بسمل	83
43	صحت نہیں تے کُجھ نہیں	مضمون	حکیم ارشد شہزاد	86
44	گڈّی	نظم	اقبال صلاح الدّین	88
45	سائنس دی ترقّی	مضمون	الیاس گھمن	90
46	دیس دے بچّے	مضمون	اختر ہاشمی	92
47	منحوس	کہانی	راجا رسالو	94

میاں محمد بخش رحمۃ اللہ علیہ

حمد

اوّل حمد ثنا الٰہی جو مالک ہر ہر دا
اس دا نام چتارن والا ہر میدان نہ ہردا

کام تمام میسّر ہوون نام اوہدا چِت دھریاں
رحموں سُکّے ساوے کردا قہروں ساڑے ہریاں

قدرت تھیں جس باغ بنائے جگ سنسار تمامی
رنگ برنگے بُوٹے لائے کُجھ خاصی کُجھ عامی

اکناں دے پھل مٹھے کیتے پت اوہناں دے کوڑے
اِکناں دے پُھل کاری آوَن نفع پھلاں دے تھوڑے

ایس عجائب باغے اندر آدم دا رُکھ لایا
معرفت دا میوہ دے کے واہ پھل دار بنایا

رحمت دا جد پانی لگا تاں ہویا ایہہ ہریا
ہر ہر ڈالی نے پھل پایا سر دھرتی جد دَھریا

واہ وا خالق سرجن ہارا ملکاں، جِنّ، انساناں
اربعہ عناصر تھیں جس کِیتا گوناں گُوں حیواناں

کُن اوہدی نوں کوئی نہ پُہتا عاقل، بالغ، داناں
در جس دے سر سجدے سُٹّے لوح قلم اَسماناں

آپ مکانوں خالی اُس تھیں کوئی مکان نہ خالی
ہر ویلے ہر چیز محمدؔ رکھ دا نِت سنبھالی

اَوکھے لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
نام چتارن والا	ناں لین والا	ساوے	ہرے، سبز	چت	مَن، دل، دِھیان	رُکھ	درخت	رحموں	رحمت نال

مشق

1۔ ایس حمد نوں زبانی یاد کرو۔

2۔ شاعر نے پنجویں تے چھیویں شعر وِچ جو کجھ آکھیا اے اوہنوں کھول کے دَسّو۔

3۔ تھلے دِتے ہوئے لفظاں دے معنے دَسّو تے سوہنے سوہنے فقرے بناؤ۔

ساوے، سرجن ہارا، عاقل، مکان

رفعت سُلطان

نعت

زمانے توں نرالی شان تیری
خُدا دی معرفت پہچان تیری
میں بُھل کے وی کدی بُھلیاں نہ تینوں
ہے دل وِچ یاد ہر ہر آن تیری
تو سلطاناں دا ہیں سُلطان مولاؐ
کرن تعریف سبھ سُلطان تیری
فرشتے دیکھ کے حیران ہوندے
عبادت صاحب قرآن تیری
ہمیشہ معاف کیتا دشمناں نوں
ادا ایہہ کر گئی حیران تیری
تُوںؐ خاکی وی ہیں نُوری وی ہیں مولاؐ
نہ سمجھن رمز ایہہ انسان تیری
کرم تیرا خیالاں توں اگیرے
عطا ہے رفعتِؔ سُلطان تیری

اَوکھے لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
نرالی	وکھری	ہرہرآن	ہر ویلے	اگیرے	اَگے

مشق

1۔ ایہہ نعت زبانی یاد کرو۔

2۔ تھلّے دِتّے لفظاں دے فقرے بناؤ:

شان، عبادت، سَت اَسمان، خاکی، نُوری

غفران سیّد

ساڈے پیارے نبی صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم

پیارے نبی صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم (12) باراں ربیع الاوّل نوں پیر دہاڑے دی پیاری سویر ویلے عرب دے مشہور تے مبارک شہر وِچ بی بی آمنہ رضی اللہ تعالیٰ عنھا دے گھر پیدا ہوئے۔ اوس ویلے عیسوی کیلنڈر دا پنج سو اکہتّرواں (571) ورہا سی۔ پیارے نبی صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم دے پیدا ہون توں (4) مہینے پہلاں ای اوہناں دے باپ حضرت عبداللہ ربّ نوں پیارے ہو چکے سن۔ جدوں حضور پاک صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم دے دادا حضرت عبدالمطلب ہوراں نوں اپنے پوترے دے پیدا ہون دا پتا چلیا تے اوہناں اپنے پوترے داناں محمد صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم رکھیا تے آکھیا پئی میرے پوترے دے ناں دیاں دُھماں سارے جگ تے پین گیاں۔ آپ صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم دی اماں جی نے حضورؐ داناں احمد (صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم) رکھیا۔ ایہہ گل اوہناں نوں سفنے وِچ دسی گئی سی پئی اوہناں دے گھر اک لعل پیدا ہون والا اے جس داناں محمد (صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم) تے احمد (صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم) ہووے گا۔

اصل وِچ ایہو محمد صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم نیں جیہناں دے دُنیا تے آون دی دُعا حضرت ابراہیم علیہ السّلام ہوراں منگی سی۔ ایہو احمد صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم نیں جیہناں دے ایس جگ تے آن دی خوش خبری حضرت عیسیٰ علیہ السّلام ہوراں سنائی سی۔ ایس پاروں آپ صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم دے جنم اُتّے عبدالمطلب ہوراں رج رج کے خوشیاں منائیاں۔ اوہناں اپنے پوترے نوں کُچھڑ لے کے کعبے وِچ آکے بال دی وڈی عمر تے اُچے مرتبے لئی دُعا منگی۔

عرباں دی رِیت مُوجب آپ صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم نُوں دائی حلیمہ سعدیہ نے پالیا پوسیا۔ جدوں آپ صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم ذرا سیانے ہوئے تے آپ صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم نوں چار ورہے دی عمر وِچ حضرت بی بی آمنہ دے حوالے کیتا گیا پر ایسے عمرے آپ صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم دی اماں جی وی ربّ نوں پیاری ہو گئیاں۔ ہُن آپ صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم اپنے دادا جی کول سن۔ اوہناں اپنے پیارے پوترے نال بڑے لاڈ چاہ کیتے۔ پر ربّ دی مرضی، جدوں آپ صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم دی عُمر مبارک (8) اُٹھ ورہے دی ہوئی تے پیارے دادا ہوری وی ربّ کول چلے گئے۔ ہُن آپ صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم ہوری اپنے سکّے چاچے حضرت ابوطالب دے حوالے ہوئے۔ پیارے نبی صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم اپنے چاچے ہوراں دے نال سوداگری اُتّے وی جاندے ہوندے سن۔ ہولی ہولی آپ صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم گبھرو جوان ہو گئے۔

عرب دے لوکی بڑے لڑاکے تے ضدّی سن۔ نکیاں نکیاں گلاں دا ودھان کر کے لہولہان ہو جاندے سن۔ اِک واری عرب دے دو کوڑمیاں ''بکر'' تے ''تغلب'' وِچ گھوڑ دَوڑ اُتّوں جھگڑا ہو پیا تے (40) چالی ورہے تیک اوہناں دی لڑائی ہوندی رہی۔ ایسے طراں فجّار دی لڑائی وی بڑا چِر ہوندی رہی۔ ایس لڑائی وِچ بنو ہاشم خاندان ولّوں حضور پاک صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم وی نال سن۔ پر نبی کریم صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم ہوری ایہناں لڑائیاں، جھگڑیاں نُوں مُڈھوں ای چنگا نہیں سن سمجھدے۔ آپ صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم بڑے نرم دل تے امن دے حامی سن۔ وڈیاں دا ادب، نکیاں نال پیار تے غریباں نال سدا ہمدردی کردے سن۔ آپ صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم نے کدی وی کسے کمزور بندے اُتّے ہتھ نہیں سی چُکیا۔ آپ صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم دا حکم سی پئی کسے زنانی، بُڈھے تے بال اُتّے ہتھ نہ چُکیا

جائے۔آپ صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم اپنی مٹھی بولی نال دوجیاں دا دِل موہ لیندے سن۔

عرب جاہل تے ظالم سن۔اوہ جمدیاں دھیاں نوں جیندیاں دَب دیندے سن۔یتیماں دا حق کھوہ لیندے سن۔لٹ مار کردے سن دھروتے دھکے شاہی اوہناں دی عادت بن چکی سی۔پتھراں تے رکھاں دی پوجا کردے سن۔ربّ دے شریک بنان وچ اوہ حدّوں لنگھ چکے سن اخلاقی بُرائیاں اوہناں دا دین ایمان بن چکیا سی۔نبی پاک صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم ایہناں گلاں نُوں ویکھ ویکھ کے بڑے حیران تے پریشان ہوندے رہندے سَن تے ہر ویلے لوکاں دی بھلیائی لئی سوچدے رہندے سن۔آپ صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم دی ذات سبھ تھیں وکھری سی۔آپ صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم نے کدی کسے نال جھوٹھ نہیں سی بولیا۔کدی جھوٹھا وعدہ نہیں سی کیتا۔ایس پاروں لوکاں حضور صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم نُوں ''الصادق'' دا لقب دِتا۔آپ صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم دیاں چنگیاں صفتاں پاروں ہر سجّن دشمن آپ صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم نال پیار کردا سی۔

عرب دے بوہتے لوک سوداگری کردے سن۔نبی پاک صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم وِی سوداگری کردے رہے۔سگوں ایس سوداگری وِچ ای حضرت بی بی حضرت خدیجہ رضی اللہ تعالیٰ عنہا ہوراں آپ صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم دی ایمانداری، نیکی تے سچّائی نُوں ویکھ کے آپ صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم دے نال نکاح کر لیا۔

جدوں آپ سرکار صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم دی عمر مبارک (40) چالی ورھے دی ہوئی تے اِک دیہاڑے آپ صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم عبادت کرن لئی غار وِچ بیٹھے، سوچ وچار تے اللہ سچّے دی یاد وچ رُجھے ہوئے سَن اِک فرشتہ ظاہر ہویا جیہدا ناں جبرائیل علیہ السلام سی۔جبرائیل علیہ السلام نے آپ صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم نُوں آکھیا پڑھو۔آپؐ نے فرمایا میں پڑھ نہیں سکدا۔فرشتے نے آپ صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم نوں اپنی چھاتی نال لایا تے اللہ دا ایہہ کلام سنایا:

''پڑھ ناں ربّ اپنے دے نال جس نے پیدا کیتا۔اوس پیدا کیتا بندے نُوں رت دے لوتھڑے تھیں۔پڑھ! پئی تیرا ربّ اے بڑا اکرماں والا جس نے قلم نال علم دِتا۔جس علم دِتا بندے نُوں جیہڑا کجھ وی نہیں جاندا سی۔''

حضرت جبرائیل علیہ السلام فرشتے نے نبی پاک صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم نُوں دسیا پئی اوہ ربّ ولّوں رسول متھّے گئے نیں۔نے ہُن اوہ ربّ دے حکماں نُوں لوکاں تیک اپڑان گے۔ایس پاروں نبی پاک صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم نے لوکاں نُوں دسیا سچّا ربّ اِکّو اے۔اوہ سبھ تھیں وڈّا اے۔اوسے دی گل خُدائی اے۔اوہو ماردا تے جواندا اے۔اوہو دھیاں پُتر دیندا اے۔اوہو ہر شے دا مالک اے۔اوہو حاجتاں پوریاں کردا اے۔ایس پاروں ربّ دے کمّاں تے قدرتاں وِچ کسے ہور دی سانجھ سمجھنا کُفر تے شرک اے۔

ایہہ گلّاں سُنن دی دیر سی مکّے دے لوکاں دے کَن کھڑے ہو گئے تے آکھن لگے پئی ایہہ نے ساڈے تن سو سٹھ بتاں دی نندیا کر رہیا اے۔ساڈے وڈیاں دی مٹی پُٹ رہیا اے۔بس فیر کیہ سی آپ صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم دے سجن، آپ صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم دے ویری بن گئے۔قریش تے دوجے کافراں نے اَت دا زور لا کے حضور پاک صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم نُوں ستان اُتے لک بنھ لیا۔تاں جے آپ صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم اَک تھک کے اوہناں دے بتاں نُوں ماڑا چنگا آکھنا چھڈ دین۔پر حق حق اے۔ایس پاروں حضور صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم ہوراں بڑی ہمّت تے جرأت نال ساریاں اوکڑاں نے اوکھیائیاں دا مقابلہ کیتا۔جدوں

کافراں تے مشرکاں نے سچّی سرکار صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم نوں دُکھاں تے ستان ولوں حد کر دِتّی تے آپ صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم نے ربّ کریم دے حکم نال مکّہ چھڈ کے مدینے ٹُر جان دا متا پکا لیا۔ آپ صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم دے سچّے سنگی حضرت ابوبکر صدیق رضی اللہ عنہ مدینے جان لئی تیار ہو گئے۔ جدوں آپ صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم مدینے اَپڑے تے مدینے والیاں نے ہسدے مَتھے جی آئیاں نوں آکھیا تے خوشی منائی۔

آپ صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم نے مدینے وِچ سچّے ربّ دے دین اسلام دا پرچار شروع کیتا تے لوکاں نے آپ صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم دی سچائی تے نیکی ویکھ کے آپ صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم دا پورا پورا ساتھ دِتا، ابوجہل ورگیاں حق دیاں ویریاں نوں ایہہ گل نہ سُکھائی۔ اوہناں حق دی گل مٹان لئی مدینے اُتّے دو وار حملے کیتے۔ اُحد نے بدر دیاں لڑائیاں ہوئیاں۔ اوڑک حق دی جت ہوئی۔ حضور پاک صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم بڑے نڈر تے بہادر سن۔ کفر تے اسلام دیاں ایہناں لڑائیاں وِچ آپ صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم نے ودھ چڑھ کے حصہ لیا۔

عرب دے بدّو سبھ تھیں گھٹیا تے کمینے سمجھے جاندے سن، پر آپ صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم نے اوہناں نوں حق تے سچ دا اوہ ہتھیار دِتّا جس نال اوہ لوک اپنے علم، عمل تے ایمان دے سُچّے ہیرے موتی دُنیا وِچ ونڈن لگ پئے۔ پیارے نبی کریم صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم نے ساری حیاتی ربّ کریم دیاں حکماں دا پرچار کیتا تے اوہناں حکماں تے آپ وی عمل کر کے دکھایا۔ آپ صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم نے ساری حیاتی تنگی تے سادگی نال گزار دِتّی پر دوجے دے حق تے ہتھ نہیں ماریا۔ آپ صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم نے بھل مانسی دیاں اُچیاں مثالاں قائم کیتیاں۔ اوڑک ساڈے پیارے پیارے نبی کریم صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم (12) باراں ربیع الاوّل یاراں ہجری نوں اللہ نوں پیارے ہو گئے۔

اَوکھے لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
پوترا	پُترّ دا پُترّ	کُوڑما	خاندان، ٹبّر	دَھرو	زیادتی	کُچھڑ	گود	اوکڑاں	مصیبتاں	رُجھے	مصروف	دل موہنا	دل جت لینا

مشق

1۔ پیارے نبی کریم صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم معنے کیہڑے مہینے کس شہر وِچ پیدا ہوئے؟

2۔ پیارے نبی کریم صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم ہوراں نوں کس کس نے پالیا؟

3۔ پیارے نبی کریم صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم ہوراں نوں جبرائیل علیہ السلام نے کیہ پڑھایا سی؟

4۔ پیارے نبی کریم صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم ہوراں نوں لوکاں کیہ کیہ لقب دِتّے؟

نذیر چودھری

قائداعظم رحمۃ اللہ علیہ

ساہ گھُٹیا سی غیراں جد آزادی دا ——— دور سی ساری قوم اُتّے بربادی دا
سُتّی ہوئی قوم جگائی قائدؒ نے ——— دُنیا اپنی نویں وسائی قائدؒ نے
ہمّت، غیرت دِتّی نِکے وَڈّے نُوں ——— جذبہ دِتّا قوم دے بچّے بچّے نُوں
کھنڈیاں ہوئیاں آسے پاسے لوآں نُوں ——— اِک تھاں کیتا کِھلریاں خُوشبوآں نُوں
دینِ اسلام دا نعرہ لایا قائدؒ نے ——— قوم نُوں سدھے رستے پایا قائدؒ نے
دُھن دا پکّا بھریا صدق یقیناں دا ——— دردی ساری قوم دے نکیاں وڈیاں دا
عزم ارادہ جس دا دین وی شاہی سی ——— اوہ نڈر اِسلام دا اِک سپاہی سی
جھگڑے جھیڑے سبھ مُکائے ذاتاں دے ——— ایسے گھُٹّے گل اوس کالیاں راتاں دے
وہم نُوں سچ بنایا دُنیا ویہندی رہی ——— پاکستان بنایا دُنیا ویہندی رہی

بیڑی بنّے لائی جیہنے بن ملّاح
قائداعظمؒ نام محمد علی جناح

اَوکھے لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
وسائی	آباد کیتی	دھن	ارادہ	کھنڈیاں	کِھلریاں

مشق

1۔ آزادی دا ساہ گھُٹن توں شاعر دی کیہ مراد اے؟

2۔ چوتھے شعر دا مطلب کھول کے دسّو؟

3۔ ایس نظم توں تہانُوں کیہ سبق ملدا اے؟

4۔ تھلے دِتے لفظاں دے معنے دسّو تے اپنے فقریاں وِچ ورتو۔

کھنڈیاں، نلکیاں وڈیاں، عزم، نڈر، وہم، ملّاح

ریاض احمد شاہ

وگدی اے راوی

پنجاب وِچ (5) دریا وگدے نیں۔ ایسے لئی ایہنوں پنج آب یعنی (5) پنج پانیاں دی دھرتی آکھیا جاندا اے۔ ایہہ (5) پنج دریا ستلج، بیاس، راوی، چناب تے جہلم نیں۔ پاکستان بنن مگروں پنجاب دے دوحصے ہوگئے۔ اِک حصّہ ہندوستان وچ رہ گیا تے دُوجا پاکستان وِچ اے۔ اِنج ساڈے اَج دے پنجاب وِچ (4) چار ای دریا باقی رہ گئے نیں۔ ایہناں دریاواں دا پانی نہراں تے کھالیاں دے ذریعے پنڈ پنڈ تے پیلی پیلی اَپڑدا اے۔ ایسے پانی دی برکت اے جے دیس پنجاب دی دھرتی دُنیا دی سبھ توں چنگی تے زرخیز دھرتی اے۔ پنجاب وِچ زیادہ تر ہریاں ہریاں فصلاں تے پھلاں نال لدے ہوئے باغ نیں پر کجھ حصہ پہاڑی تے ریتلا وی اے۔ پہاڑی علاقے معدنی دولت نال مالا مال نیں۔ دُنیا وِچ لُون دی سبھ توں وڈی کان پنجاب وِچ اے۔ ایس توں وکھ نمک، تیل، کولا، سیمنٹ تے چونے دا پتھر وی پنجاب دے پہاڑی علاقیاں وچوں ملدا اے۔ اَج کل نویاں نہراں کڈھ کے ریتلے یاں تھلدے علاقیاں نُوں واہی بیجی دے قابل بنایا جارہیا اے۔

پنجاب دے بوہتے لوک پنڈاں وِچ رہندے نیں۔ پینڈو بڑے سدھے تے کھرے آدمی ہوندے نیں۔ ایہناں وچ بناوٹ نہیں ہوندی۔ کسے نال دوستی کرن یا دشمنی، ہمیش کھل کے کردے نیں۔ اپنی نفرت یا پیار نُوں لکا نہیں سکدے۔ پنجابیاں نُوں اسلام نال بڑا گوڑھا پیار اے۔ اسلام لئی اپنی جان وی قربان کرنی پوے تے پچھے نہیں ہٹ دے۔ پنجاب دیاں شہراں وِچ نویاں مِلّاں تے کارخانے بن رہے نیں۔ اینہاں کارخانیاں وِچ عام ورتوں دیاں چیزاں مشیناں نال بن دیاں نیں۔ کارخانیاں تے فیکٹریاں وِچ کم کرن والے بوہتے لوکی پنڈاں چوں آئے ہوئے نیں۔ ایہناں لوکاں دی محنت نال ای ایہہ مِلّاں تے کارخانے ترقی کررہے نیں۔

پنجاب دے بال پڑھن لکھن دے نال نال کھیڈاں دے وی بڑے شوقین نیں۔ پٹھو گرم، شٹاپُو، لیکاں مارن، چُھوپن چُھپائی، لکن میٹی، کوکلا چھپاکی، رسّہ ٹپنا، کِکلی، تھال، ٹھیناں تے گڈّے گُڈّی دا ویاہ بالاں دیاں عام کھیڈاں نیں۔ ایہہ کھیڈاں ورزش دا کم وی دیندیاں نیں تے زندگی وِچ چوکنے تے ہوشیار رہن دا سبق وی سکھاندیاں نیں۔

پنجاب دُنیا دا اِک بوہت پرانا علاقہ اے۔ ایتھے بولی جان والی پنجابی زبان وی بوہت پرانی اے۔ پنجاب دے واسی صدیاں توں اپنے رہن سہن، مِل ورتن تے زندگی دے ہورسارے کم ایسے زبان راہیں سار دے آرہے نیں۔ بابا فرید شکر گنج رحمۃ اللہ علیہ، سلطان باہو رحمۃ اللہ علیہ، بُلّھے شاہ رحمۃ اللہ علیہ تے میاں محمد بخش رحمۃ اللہ علیہ جیہے کئی ہور درویشاں تے ولیاں نیں پنجابی زبان وِچ شاعری کیتی اے۔ پنجابی شاعری وِچ بندیاں نُوں نیک بنن تے دوجے لوکاں نال پیار محبّت نال رہن دا سبق دِتا گیا اے۔ دشمن دا ڈٹ کے مقابلہ کرن تے ہر کم لئی محنت کرن دی نصیحت وی پنجابی شاعری وِچ عام ملدی اے۔ پنجابیاں نُوں شاعری نال بڑا گوڑھا پیار اے۔ پنڈاں وِچ وَسن والے عام لوکاں نے لکھاں کروڑاں شعر آپ ای بنالئے ہوئے نیں۔ وڈے تے وڈے، بچّیاں نے وی اپنیاں کھیڈاں لئی کوتر سو گون بنالئے ہوئے نیں۔ کڑیاں جدوں کِکلی پاندیاں، تھال کھیڈدیاں یاں پینگھ جھوٹ دیاں نیں تے

ون سونے گون گاندیاں نیں۔ ایسے طراں منڈے وی اپنیاں کھیڈاں وِچ کئی گیت گاوَندے نیں۔ جویں کالیا اٹّاں کالے روڑ، مینہ وسادے زوروزور، یاں بھنڈا بھنڈاریا کناں کو بھار، اِک مُٹھ چک لے دُوجی تیار۔

پنج دریاواں دی دھرتی دے واسی دریاواں وانگ ای کُھلّے ڈُلّھے مزاج دے مالک نیں۔ پنجابی بڑے جگرے تے حوصلے والے لوک نیں۔ نوکری یا وپار لئی گھروں بار گئے ہوئے پنجابی ہر دیس وچ نظر آوَندے نیں۔ پنجابیاں دی بہادری تے دلیری ساری دُنیا وِچ منّی پرمنّی اے۔ ایہو وجہ اے جے ساری دُنیا وِچ پنجاب دے فوجی تے پہلوان بڑے مشہور نیں۔ محنت کرن وِچ پنجاب دیاں زنانیاں وی کسے توں گھٹ نہیں۔ پنڈاں دیاں عورتاں واہی بیجی دے سارے کماں کاراں وِچ برابر دی محنت کردیاں نیں۔ فیر چکی پیناتے دُدھ رڑکنا ایجیہے کم نیں پئی دُنیا وِچ شاید ای کسے ہور قوم دیاں عورتاں اینے سخت کم کرسکدیاں ہون۔

پنجاب اُتّے کئی حملے ہوئے نیں پر پنجابیاں نے ہمیش بڑی بہادری تے دلیری نال ایہناں دا مقابلہ کیتا تے دشمناں نُوں سِر سُٹ کے نسّن اُتّے مجبور کیتا اے۔

پاکستان بناون وچ پنجابیاں نے بڑی قربانیاں دتیاں سن۔ تے ہُن اوہ ایس دی خوشحالی تے ترقی لئی سخت محنت کر رہے نیں۔ تاں جے اپنے پیارے مُلک پاکستان وچوں بھکھ، ننگ تے غریبی ختم کیتی جاسکے۔

اَوکھے لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
آب	پانی	کھال	اوہ نالہ جیہدے نال نہر دا پانی کھیت تک جاندا اے	معدنی دولت	معدنیات، زمین کھود کے کڈھیاں ہوئیاں دھاتاں وغیرہ
		ورتوں دیاں	ورتن والیاں، استعمال دیاں	کان	اوہ جگہ جتھوں زمین کھود کے دھاتاں کڈھدے نیں
کوترسو	اِک سواِک	واسی	وسّن والے		

مشق

1۔ پنجاب دیاں فصلاں تے معدنیات دے ناں دسّو۔

2۔ شہر دیاں کارخانیاں وِچ جیہڑیاں چیزاں بن دیاں نیں اوہ اپنے استاد دیاں وڈّیاں توں پُچھ کے اپنی کاپی وِچ لکھو۔

3۔ تُسیں کیہڑیاں کیہڑیاں کھیڈاں کھیڈدے او؟ کسے اِک کھیڈ بارے دسّو پئی اوہ کویں کھیڈی جاندی اے؟

4۔ پنجابی شاعری کیہ سبق سکھاندی اے؟

5۔ پنجابی لوکاں دے مزاج بارے تسیں کیہ جاندے او؟

عبدالکریم قدسی

ساڈا پاکِستان

جدوں تیکر باقی اے دھرتی، جد تیکر اَسمان
اوہدی تائیں قائم رہے گا ساڈا پاکستان
ایہہ دھرتی اقبالؒ دے سچّے خواباں دی تعبیر
قائد اعظمؒ دے اُدّم دی من موہنی تصویر
عزماں دے لشکارے ایہدے مُکھڑے نُوں چمکاون

جد تیکر باقی اے دھرتی ، جد تیکر اَسمان
اوہدوں تائیں قائم رہے گا ساڈا پاکستان

سِندھ، بلوچستان تے سرحد نالے ایہہ پنجاب
دیس دے باغ ہر بُوٹے تے لگے ہوئے گلاب
ایہدی رُکھ نُوں ہور ودھاندے، اُچّی کر دے شان

جد تیکر باقی اے دھرتی، جد تیکر اَسمان
اوہدوں تائیں قائم رہے گا ساڈا پاکستان

ایہدے دریا ستلج، راوی ، جہلم سندھ، چناب
مالی وانگوں پیلی پیلی کر دے نیں سَیراب
سونے رنگیاں فصلاں اُگن خُوش خُوش نیں کرسان

جد تیکر باقی اے دھرتی، جد تیکر اَسمان
اوہدوں تائیں قائم رہے گا ساڈا پاکستان

سچ سیانے کہہ گئے نیں دھرتی ہوندی ماں
ساڈے سرتے قائم رکھیں مولا ایہدی چھاں
شالا رہوئے سلامت، بھانویں کِنّے آون طوفان

جد تیکر باقی اے دھرتی، جد تیکر اَسمان
اوہدوں تائیں قائم رہے گا ساڈا پاکستان

اَوکھے لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
اُدّم	محنت،کوشش،ہمّت	دَ کھ	چمک،خوبصورتی	کرسان	کسان،واہی دان	من موہنی	دل نوں چنگی لگن والی، دل موہن والی

مشق

1۔ نظم پڑھ کے دسّو نظم وِچ کیہڑے کیہڑے صوبے داناں دِتّا گیا اے؟

2۔ نظم نُوں دھیان نال پڑھو تے ایہدے وِچ جیہڑے دریاواں دا ذکر کیتا گیا اے، اوہناں دے ناں لکھو۔

3۔ تھلے دِتّے ہوئے مصرعے مکمل کرو:

1۔ ایہہ دھرتی۔۔۔۔۔۔۔۔۔۔۔۔دے سچے خواباں دی تعبیر۔

2۔ اوہدوں تائیں۔۔۔۔۔۔۔۔۔۔رہے گا ساڈا پاکستان۔

3۔ مالی وانگوں۔۔۔۔۔۔۔۔۔۔۔۔کردے نیں سیراب

4۔ سونے رنگیاں فصلاں۔۔۔۔۔۔۔خُوش خُوش نیں کرسان۔

5۔ شالا رہوے۔۔۔۔۔۔۔۔۔بھانویں کنے آون طوفان۔

ساقی گجراتی

حضرت سلطان باہو رحمۃ اللہ علیہ

سلطان العارفین حضرت سلطان باہو رحمۃ اللہ علیہ ضلع جھنگ دے وسنیک سن۔ آپؒ مغلاں دے وچکار لے سمے 1039ء ہجری وِچ پیدا ہوئے۔ اوس زمانے ہندوستان اتّے شاہجہان بادشاہ دی حکومت سی۔ آپؒ قوم دے اعوان سن۔ آپؒ دے پیو دا ناں حضرت بازید محمد سی، جیہڑے اپنے زمانے دے اِک مشہور تے منّے پر منّے اللہ لوک تے درویش مرد سن۔ اوہ قرآن مجید دے حافظ، شریعت دے پابند، نیک پاک تے پرہیزگار سن۔ آپؒ دی ماں دا ناں بی بی راستی سی۔ اوہ وی اپنے زمانے دیاں مشہور ولی سن۔ اوہناں نے بچپن وِچ ای آپؒ دی جسمانی، روحانی، ظاہری تے باطنی پرورش وِچ کسے قسم دی کسر نہیں چھڈی۔ آپؒ اپنی ماں دے بارے وِچ فرماندے نیں۔

''میری ماں راستی دی روح اُتّے اللہ دی رحمت ہووے، جیہنے مینوں حق سچ دی راہ دسّی''

آپؒ پیدائشی ولی ہون دے نال فارسی عربی دے بڑے وڈے عالم وی سن۔ جوان ہوئے تے ملتان جا کے حضرت بہاؤالحقؒ دے دربار تے چلہ کشی کیتی۔ (30) تیہہ سال دی عمر وچ دلی ٹر گئے تے شاہ عبدالرحمٰنؒ دے مرید ہو گئے۔ اک تے درویشی ماں پیو ولوں ورثے وِچ ملی سی تے دوجے مرشد دی نگاہ دے فیض تے اثر نے آپؒ دی زندگی تصوّف دے گوڑھے رنگ وِچ رنگ دِتّی۔

آپؒ نے تصوّف دے موضوع اُتّے فارسی وچ (144) کتاباں لکھیاں، پر جیہڑی شے نے اوہناں نُوں ادب دی دُنیا وِچ ہمیش دی زندگی دِتّی اوہ اوہناں دی مادری زبان پنجابی اے۔ آپؒ نے پنجابی زبان وِچ شاعری کر کے پنجابی ادب دا مان ودھایا تے ایہنوں اوس درجے تک پہنچا دِتّا کہ ایہہ صوفیاں تے اللہ لوکاں دے دلی جذبیاں دے اظہار دا وسیلہ بن گئی۔ آپؒ نے پنجابی شاعری بیتاں دی صورت وِچ کیتی اے۔ آپؒ دے کلام دا مجموعہ ''ابیات باہُو'' دے ناں نال مشہور اے۔

کیوں جے آپؒ صوفی بزرگ سَن تے شرع دے وی پابند سن۔ ایس لئی آپؒ نے اپنی شاعری وِچ توحید، رسالت تے مرشد دی ذات اُتّے چوکھا زور دِتّا اے۔ ایہہ (3) تِنّے موضوع آپؒ دی شاعری دی جان تے آپؒ دی زندگی دا نچوڑ نیں۔ آپؒ اللہ تے اللہ دے رسولؐ دے سچّے عاشق سن۔ آپؒ کوئی کم شریعت دے خلاف نہیں سن کردے۔ نماز روزے دے بڑے پابند سن۔ خود چنگے تے نیک کم کردے تے لوکاں نُوں وی نیک تے چنگے کم کرن دی نصیحت کردے سن۔ آپؒ دا فرمان اے۔ ''جیہنے اللہ نُوں منیا تے حضور اکرم صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم دا رستہ اختیار کر لیا اوہ دُنیا تے وی کامیاب اے تے آخرت دے غماں تھیں وی بری اے''

آپؒ نے اللہ دی ذات نُوں پچھانن لئی مرشد دی ذات نُوں بوہت اہمیت دِتّی اے۔ آپؒ فرماندے نیں کہ اللہ دی پچھان مرشد دے لڑ لگیاں بنا نہیں ہو سکدی۔ دُنیا وِچ مرشد دی ذات ای اوہ ذات اے جیہڑی بندے دا میل اللہ دا نال کراندی اے۔ مرشد دی ذات پاک نے ای آپؒ دے من وِچ اللہ دے نال دا دیوا بالیا، جیہدے چانن پاروں آپؒ دا لوں لوں روشن ہو گیا۔ ایسے لئی آپؒ بڑے خلوص نال دلوں بہ جانُوں اپنے مرشد نُوں ہمیش جیوندے رہن دی دعا دیندے نیں۔

آپؒ نے ایس فانی دُنیا تے اگلی آون والی دُنیا یعنی آخرت ول وی چوکھا دھیان دِتّا اے۔ آپؒ نے ایس دُنیا دی ڈاڈھے سخت لفظاں وِچ نندیا کیتی اے۔ آپؒ فرماندے نیں کہ ایہہ اِک اجیہی پلیتی اے جیہنوں کناں مل مل کے پئے دھوئے۔ کدے وی پاک نیں ہوسکدی۔ جیہڑا بندہ ایس دُنیا دے پچھے لگ کے اپنی آخرت دی زندگی نُوں بھل بُھلا جاندا اے، آپؒ اوہنوں چنگا نہیں سمجھدے۔ آپؒ دا فرمان اے کہ دنیا دی محبت، انسان دا موہنہ اپنے اصلی گھر، آخرت ولوں موڑ دیندی اے تے اخیر نہ آپ ہتھ اُوندی تے نہ اوہنوں اگلے پاسے جوگا چھڈدی اے۔

آپؒ دی ساری زندگی نیک کرداری تے نیک کماں دا پرچار وِچ گُزری۔ آپؒ 1102ء ہجری وِچ جمادی الثانی دی پہلی تاریخ جمعے دی رات نُوں (63) تریسٹھ ورہے دی عمر وِچ اللہ نُوں پیارے ہوگئے۔ آپؒ دا مزار ضلع جھنگ تحصیل شورکوٹ وِچ تھانہ گڑھ مہاراجہ توں دومیل دور جنوب مغرب ول واقع اے۔ جتھے اَج وی لکھّاں لوک حاضری دیندے نیں۔ آپؒ دا پنجابی کلام نہ صرف پنجاب سگوں پاکستان دے دُوجے حِصّیاں وِچ بڑے شوق نال پڑھیا جاندا اے۔

کلام دا نمونہ:

چڑھ چناں تے کر روشنائی ذکر کریندے تارے ہُو
گلیاں دے وِچ پھرن نمانے لعلاں دے ونجارے ہُو
شالا مسافر کوئی نہ تھیوے ککھ جنہاں توں بھارے ہُو
تاڑی مار اُڈا نہ باہُو اَسیں آپے اُڈن ہارے ہُو

اَوکھے لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
وسینک	وسن والے	وِچکار	درمیان	سماں	زمانہ، دور	نمانے	بے بس	ونجارے	بیوپاری	تاڑی	تالی

مشق

1۔ حضرت سلطان باہو رحمۃ اللہ علیہ کیہڑے سن وِچ پیدا ہوئے؟

2۔ حضرت سلطان باہو رحمۃ اللہ علیہ ہوراں نے پنجابی توں وکھ ہور کیہڑی زبان وِچ شاعری کیتی اے؟

3۔ حضرت سلطان باہو رحمۃ اللہ علیہ دا مزار کتھے واقع اے؟

4۔ حضرت سلطان باہو رحمۃ اللہ علیہ دے سمے ہندوستان اُتے کس بادشاہ دی حکومت سی؟

5۔ حضرت سلطان باہو رحمۃ اللہ علیہ نے فارسی وِچ کنیاں کتاباں لکھیاں؟

حکیم ناصر

سپاہی

توں ایں اپنے دیس دا راکھا توں ایں اپنے دیس دی آن
دیس اُتوں توں وار دِتّی اے اپنی دُنیا اپنی جان
دیس دی سیوا تیرا ایمان

دیس لئی توں چھڈ دِتّا اے اپنا گھر تے گھر دا چین
اپنی ماں، پیو، بھیناں، بھائی بابے، چاچے ساک تے سین
اپنے سارے سجن، بیلی سارا ٹبر سارا مہین
لعلاں ورگے پُتّر دِھیاں ہیرے ورگی نار جوان
دیس دی سیوا تیرا ایمان

اپنی جان تلی تے دھر کے لا بیٹھوں سر دھڑ دی بازی
جانوں پیارے دیس لئی توں جان دین تے ہو گئیوں راضی
جدوں شہید ہوون تے ڈٹیوں دُنیا تینوں من لیا غازی
توں ایں دیس دا راکھا تیرا راکھا ربّ رحمان
دیس دی سیوا تیرا ایمان

جدوں حیاتی گھوک سویں تے موت نال توں ہسیں کھیلیں
ناگ وانگوں سرحد اپنی تے دُشمن دے سینے تے پیلیں
جھکڑ، مینہ، گڑے تے پھانڈے دُھپاں، پالے سرتے جھلیں
دیس نُوں اپنا کجھ سمجھ کے اپنا فرض توں لیا پچھان
دیس دی سیوا تیرا ایمان

اَوکھے لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
وار دِتّی	قربان کیتی	لعل	قیمتی موتی	نار	عورت
گھوک سونا	مِٹھّی نیندرے سَونا	جان تلی تے دھرنا	دلیری تے ہمت دکھانا	رحمان	رحم کرن والا
مَہین	خاندان	جھیلنا	برداشت کرنا	ڈٹنا	پکّے پیریں کھلونا
ساک نے سَین	رشتے دار				

مشق

1- سپاہی اپنے دیس دی رکھوالی لئی کیہ کجھ کردا اے؟

2- ''ناگ'' دا ہم آواز لفظ ''راگ'' ایس طراں دے پنج ہور الفاظ لکھو۔

3- سپاہی تے مضمون لکھو۔

4- ہیٹھاں دِتّے ہوئے محاوریاں دے معنے لکھو تے فقریاں وِچ ورتو۔

جان وارنا، جان تلی تے دھرنا، سر دھڑ دی بازی لانا، گھوک سونا، فرض پچھاننا

پروفیسر عاشق رحیل

حضور نبی کریم صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم دی مدینے وِچ آمد

رسُول کریم حضرت محمد صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم مکے توں ہجرت کر کے مدینے شریف اَپڑے تاں اوتھے دے وسنیکاں وِچ خوشی دی اِک لہر دَوڑ گئی۔ لوکاں نے دفاں وجا وجا کے اوہناں دے ساتھیاں نُوں آکھیا۔ ہر بندہ نبی پاک صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم نُوں اپنے گھر لے جان دی سعادت حاصل کرنا چاہندا سی۔ رسول کریم صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم کسے دا دل نہیں توڑنا چاہندے سن۔

اوہناں ایس مسئلے نُوں اِک من کھچویں طریقے نال حل کیتا۔ اوہناں آکھیا۔ ''دیکھو بھراؤ''! میں اوتھے ٹھہراں گا جتھے میری اونٹھنی بہہ جاوے گی۔ رسُول کریم صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم دی میزبانی دی سعادت حضرت ایوب انصاری دے حصّے وِچ آئی کیوں جے اونٹھنی اوہناں دے گھر ساہمنے رک گئی سی۔ حضرت ایوب انصاری رضی اللہ تعالیٰ عنہ نُوں اپنے چنگے بختاں اُتّے انتاں دی خوشی ہوئی۔ رسول پاک صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم اوہناں دے گھر (7) مہینے رہے۔

مدینے آ کے مسلماناں نے سُکھ دا ساہ لیا۔ اوہناں دیاں پریشانیاں گھٹ گئیاں۔ ہُن اوہ ہر طراں آزاد سن تے اپنے من مرضی دے کم کار کر سکدے سن۔ کوئی تجارت وِچ رُجھ گیا تے کوئی لوہاراں ترکھاناں دا کم کرن لگ پیا۔ روزی کماؤن دے نال نال اوہ اسلام دی تبلیغ وی کردے رہے۔ اللہ دے پیغام نوں لوکاں تائیں اَپڑانا اوہ سبھ توں وڈا فرض سمجھدے سن۔

جدوں ہر بندہ اپنے اپنے کم کرن لگ پیا اوہناں نُوں اِک اجیہی تھاں دی لوڑ پئی جتھے اوہ کٹھے مل بیٹھن۔ صلاح مشورے کر سکن۔ اللہ تعالیٰ دی عبادت کر سکن۔ مسلمان جتھے رہندے سن اوہدے کول ای بنو نجار دی خالی زمین پئی سی۔ ایہہ زمین دو یتیم بالاں دی سی۔

رسُول کریم صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم نے اوہناں نُوں اپنے کول سدّیا تے زمین خریدن بارے گل بات کیتی۔ اوہ بال بوہت خوش ہوئے۔ اوہناں زمین دا مل لین توں انکار کر دِتّا تے آکھیا اوہ ایس زمین دی قیمت اللہ کولوں لے لین گے۔ پر رسول کریم صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم یتیماں دی ایہہ تھاں پیسے دِتّے بغیر نہیں سن لینا چاہندے چنانچہ حضرت ایوب انصاری رضی اللہ تعالیٰ عنہ ہوراں بالاں نُوں ایہدا مل دے دِتّا تے ایتھے مسیت بناون دیاں تیاریاں شروع کر دتیاں گئیاں۔ زمین نُوں پدھر کیتا گیا۔ ایہدے وِچ اُگیاں جھاڑیاں تے فالتو رکھ وڈھ دِتّے گئے۔ مسیت بناون دے کم وِچ رسول اکرمؐ وی دوجے لوکاں دے نال شامل سن، دوجہاناں دے آقا حضرت محمد صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم اپنے ہتھاں نال پتھر چکدے تے صحابہ کرام رضی اللہ تعالیٰ عنھم دے نال نال کم کردیاں ایہہ دُعا پڑھدے جاندے سن۔

''اے اللہ آخرت دی بھلائی ای اصلی بھلائی اے۔توں انصار تے مہاجرین دی مدد فرما''

کچیاں کندھاں اُتے کھجور دے شہتیر پا کے چھت پا دِتی گئی۔ ہیٹھ کھجور دیاں تھمیاں سن۔ چھت اُتے وی کھجور دیاں شاخاں تے پتیاں دی ورتوں کیتی گئی سی۔ ایہہ مدینے دی سبھ توں پہلی مسیت سی۔ ایس طراں وس مسیت دی نیہہ رکھ دِتی گئی۔ جیہڑی اَج کل اِک اُچی شان والی مسجد نبوی صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم اکھواندی اے۔

اَوکھے لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
دفاں	نقارے	انتاں دی	بوہت ساری	اسلام دی تبلیغ	اسلام قبول کرن دی دعوت دینا
ہجرت	اِک تھاں توں دوجی تھاں جانا	سعادت	خوش نصیبی	وسنیکاں	وَسن والے
بنونجّار	اِک عرب قبیلے داناں				

مشق

1۔ مدینے وِچ نبی کریم صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم سبھ توں پہلاں کِس صحابی دے گھر ٹھہرے؟

2۔ مسِیت لئی جگہ کِس طراں حاصل کیتی گئی؟

3۔ مسِیت بناوں ویلے حضور صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم کیہ دعا پڑھدے سَن؟

4۔ مسِیت بناوَن لئی کِیہ کِیہ سامان ورتیا گئی سی؟

ڈاکٹر سیّد اختر حسین اختر

حضرت سخی سرور رحمۃُ اللہ علیہ

میلے ٹھیلے تے تہوار کسے وی قوم دے سانجھے وسیبے وِچ بڑی اہمیت رکھدے نیں۔ ایہناں راہیں قوم دی رہت بہت داپتا لگدا اے۔ (5) پنجاں دریاواں دی دھرتی پنجاب داوسیبا مُڈھوں ای واہی بیجی دے دوالے گُھمدا رہیا اے۔ مشینی دور توں پہلاں دے پنجاب دے وسنیکاں نُوں اپنی روزی کماؤن لئی ڈاڈھی سخت محنت کرنی پیندی سی۔ بس انج ای سمجھو اوہناں نُوں مٹی نال رل کے مٹی ہونا پیندا سی۔ ایس محنت دا تھکیواں لاہن لئی ریڈیو، ٹیلی ویژن تے سنیما ورگیاں شیواں نہ ہون پاروں اوہناں نُوں میلیاں دا ای سہارا لینا پیندا سی۔

ایہہ میلے دوطراں دے ہوندے سَن یعنی موسمی میلے تے عرس۔ عرس بزرگاں دی یاد وِچ عام طور تے اوہناں دیاں ڈھیریاں اُتے منائے جاندے نیں۔ پنجاب دے پُجے ہوئے بزرگان وچوں اِک بڑے منّے پرمنّے بزرگ جناب سیّد احمد سلطان المعروف لکھ داتا سخی سرور رحمۃُ اللہ علیہ ہو گزرے نیں جیہناں دی یاد وِچ وزیر آباد وِچ ''دھونکل'' دامیلا تے لاہور وِچ ''قدماں دا میلا'' ورگے مشہور میلے منائے جاندے نیں۔

حضرت سخی سرور رحمۃُ اللہ علیہ دے وڈیرے جناب رسول صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم دے روضے دے مجاوراں وچوں سن۔ آپؒ دے والد جناب زین العابدین ہوری سلطان ناصر الدین محمود دے زمانے وِچ تشریف لیائے ملتانوں (20) ویہہ کلومیٹر چڑھدے ول قصبہ شاہ کوٹ وِچ ڈیرا لا لیا۔ ایتھے ای جناب سخی سرور رحمۃُ اللہ علیہ پیدا ہوئے۔

آپؒ بال پنے توں ای ذہین سن۔ لاہوروں دینی تعلیم حاصل کیتی۔ لاہور وِچ ایہناں دا حجرہ اَج وی شاہ عالمی دروازے دے باہر اِک مکان دے تھلے موجود اے۔

تعلیم توں فارغ ہو کے آپؒ نے دینِ اسلام دی تبلیغ کرن دا کم اپنے ذمّہ لیا۔ آپ نے بلوچستان، سندھ، صوبہ سرحد، کشمیر تے پنجاب کے کونے کونے وِچ پُج کے کئیاں منکراں نوں مسلمان کیتا۔ آپؒ بڑے سخی تے رحمدل سن۔ ایسے لئی حضرت سخی داتا دے ناں نال مشہور ہوئے۔ آپ دا مزار ڈیرہ غازی خاں توں لیہندے پاسے کوہ سلیمان دے دامن وِچ بنیا ہویا اے۔ ایہہ تھاں آپؒ دے ناں اُتے سخی سرور اکھواندی اے۔ ایہدے نال ای درہ سخی سرور اے جیہڑا کدی قندھار تے ڈیرہ غازی خاں دے وچکار اِک تجارتی رستے دا کم دیندا سی۔

شہر شہر تے پنڈ پنڈ پھر دے پھر اندیاں آپ وزیرآباد دے لاگے قصبہ دھونکل وِچ پُجے تے ایتھے ڈیرہ لا لیا۔ ایتھے آپ دیاں کئی کرامتاں ظاہر ہویاں۔ دھونکل وِچ مسیت، اِک چشمہ تے اِک تالاب اَج وی اوہناں دی یادگار نیں۔ ایتھے آپؒ نے چلہ کٹیا تے ایسے چلے دی یاد مناؤن لئی ایتھے ہر سال دیسی مہینے دے پہلے ہفتے وِچ ''دھونکل دا میلا'' شروع ہو کے پورے چالی دن لگا رہندا اے۔

ایسے میلے نُوں ویکھن لئی آل دوالے دے ہزاراں لوکی آؤندے نیں تے میلے وِچ دور دور تیک پھیلیاں ہوئیاں ون سونیاں دُکاناں اُتّے لین دین کردے نیں۔ کھان پین والیاں شیواں خرید کے کھاندے نیں۔ گھراں وِچ ورتیاں جان والیاں کئی چیزاں وی گھر لے جاندے نیں۔ اَج ایس میلے اُتّے ڈھیر سارا کاروبار ہوندا اے۔

جناب سخی سرور رحمۃ اللہ علیہ دی یاد وِچ ایہناں ای دناں وِچ لاہور دے مستی دروازوں باہر سرکلر روڈ تے وی اِک میلا لگدا اے جیہنوں ''قدماں دا میلا'' آکھدے نیں۔ جیہدے وِچ کسے سمے تاں بڑی گہما گہمی ہوندی سی اَج کل اینی رونق نہیں رہ گئی۔

اَوکھے لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
وسیبے	رہن سہن	ڈھیریاں	قبراں، مزار	منّے پرمنّے	مشہور

مشق

1۔ تھلے دِتّے سوالاں دے جواب لکھو:

(الف) پنجاب وِچ کِنیاں قسماں دے میلے لگدے نیں؟

(ب) حضرت سخی سرور رحمۃ اللہ علیہ کِتھے پیدا ہوئے سن؟

(ج) آپ رحمۃ اللہ علیہ دے وڈیرے کون سن؟

(د) آپ رحمۃ اللہ علیہ دا مزار کِتھے وے؟

(ر) قدماں دا میلا کِتھے لگدا اے؟

2۔ تھلے دِتّے ہوئے لفظاں دے معنے لکھو:

وسیبا، وسنیک، منّے پرمنّے، چلہ کٹنا، گہما گہمی

شفقت تنویر مرزا

14-اَگست

14۔ اگست نُوں آزادی دا دیہاڑا وی آکھیا جاندا اے تے ''یوم آزادی'' وی سدیا جاندا اے۔ ایس دیہاڑے 1947ء وِچ جیہڑے علاقیاں نُوں آزادی ملی، اوہناں دا ناں پاکستان رکھیا گیا۔ پاکستان دی منگ اَج دے پاکستان، بھارت تے بنگلہ دیش دے مسلماناں تے رل کے کیتی سی۔ انگریزاں نے راج پاٹ مسلماناں کولوں کھویا سی۔ مسلمان صدیاں تائیں ایس ان ونڈے ملک دا حاکم رہے سن۔ جس ویلے ایتھے دے لوکاں آزادی دی منگ کیتی۔ اوس ویلے ہندوستان وچ دو وڈیاں جماعتاں سن۔ اِک مسلم لیگ تے دوجی کانگرس، مسلم لیگ مسلماناں دی نمائندہ جماعت سی تے کانگرس ہندوآں دی۔ اوہناں دناں وِچ جتھے ہندو رہندے سن، اوتھے مسلماناں دے حق مارے جاندے سن۔ علامہ اقبال رحمۃ اللہ علیہ تے دوجے مسلمان آگواں ایہدا ایہہ اُپا سوچیا کہ جیہناں صوبیاں اندر مسلمان بوہتے نیں اوتھے مسلماناں دا ملک بنادِتّا جاوے تے جتھے ہندو بوہتے نیں اوتھے اوہناں نوں آزادی دے دِتّی جاوے۔ ایہنوں دوقومی نظریہ آکھیا جاندا اے۔ ایسے نظریئے دے تحت 14- اگست 1947ء نُوں پاکستان بن گیا۔ ایسے کارن 14۔ اگست نُوں آزادی دا دیہاڑ آکھیا جاندا اے۔

ایس دیہاڑ دا شروع فجر دی نماز نال ہوندا اے، جدوں مسیتاں وِچ نماز مگروں دعاواں منگیاں جاندیاں نیں اللہ کول عرض کیتی جاندی اے پئی ملک نُوں تگڑا تے خوشحال کر۔ جیہناں ایس آزادی لئی اپنیاں جاناں تے مال متاع قربان کیتا، اوہناں دیاں روحاں نُوں ثواب پہنچایا جاندا اے۔ ایس دیہاڑے سارے ملک اندر چھٹی ہوندی اے۔ سرکاری عمارتاں اُتّے پاکستانی جھنڈا لہرایا جاندا اے۔ جھنڈے نوں سکاوٹ، سکولاں دے بچّے، رضا کار، پولیس تے فوج والے سلامی دیندے نیں۔

ایس دیہاڑے اخباراں دے خاص ایڈیشن چھپ دے نیں جنہاں اند دسیا جاندا اے پئی مسلماناں کویں آزادی حاصل کیتی۔ کویں ایس ویلے تائیں ایہدی پالنا کیتی۔ ملک نُوں کتھوں لے کے ٹرے، ہُن کتھوں تیک اپڑے تے اَگّے ودھن دے کیہ منصوبے نیں۔ ریڈیو والیاں وی ایس دیہاڑے خاص پروگرام بنائے ہوندے نیں۔ بالاں لئی خاص پروگرام ہوندے نیں۔ ٹیلی ویژن اُتّے وی گلاں باتاں تے ڈرامیاں راہیں آزادی دی کتھا دسّی جاندی اے۔ حالے اوہ لوک زندہ نیں جیہناں غلامی توں آزادی تک دے پینڈے مارے ہوئے نیں۔ ایس واسطے اوہناں نال انٹرویو کیتے جاندے نیں۔

شہراں تے پنڈاں تھانواں دے سکولاں دے خاص اکٹھ ہوندے نیں۔ اوہناں وِچ 14 اگست بارے تقریراں دے مقابلے وی ہوندے نیں۔ خاص مہمان یا استاد اوہناں نُوں ایس دہاڑے دی وڈیائی تے عظمت بارے گلاں باتاں دسدے نیں

تے اوہناں توں آس رکھدے نیں پئی اوہ وڈے ہو کے اپنے وطن دی آزادی تے آزاد ملک دا ناں ودھان گے۔ ایس دیہاڑے کھیڈاں دے وی مقابلے ہوندے نیں۔ پنڈاں تھانواں تے شہراں اندر 14 اگست بارے بنائیاں گئیاں فلماں دی وکھائیاں جاندیاں نیں۔ پاکستان بناؤن والے قائداعظم محمد علی جناح رحمۃ اللہ علیہ دیاں متاں وی دسیّاں جاندیاں نیں۔

بالاں توں وکھ سیاسی جماعتاں، ادبی سماجی انجمناں خاص اِکٹھ کردیاں نیں، جیہناں اندر تقریراں ہوندیاں نیں۔ آزادی بارے گل بات کیتی جاندی اے تے ایہہ وی دسیا جاندا اے پئی اسیں کنّی کو ترقی کیتی اے تے جے تھوڑی ترقی کیتی اے تے اَگّے کس سبھاتے چج چالے نال بوہتی کر سکنے ہاں۔

کئی لوکی تے ایس دیہاڑے نُوں دیگاں وی پکاندے نیں۔ ختم دلاؤندے نیں۔ ربّ دا شکر ادا کرن لئی ایہہ دیگاں غریب لوکاں وِچ ونڈیاں جاندیاں نیں۔ سکولاں اندر پھل تے مٹھائی ونڈی جاندی اے، 14 اگست دی رات نُوں پورے ملک اندر سرکاری تے غیر سرکاری عمارتاں اُتّے چراغاں وی کیتی جاندی اے، بازار تے گلیاں سجائیاں جاندیاں نیں تے انج ادھی ادھی رات تائیں آزادی دی خوشی منائی جاندی اے۔

اَوکھے لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
دیہاڑ	دن	اکٹھ	جلسے	اُپا	حل
کتھا	کہانی	تگڑا	مضبوط	سبھاتے چج چالے	طورطریقے

مشق

1۔ مسلماناں کولوں راج کینے کھویا سی؟

2۔ 14 اگست نُوں پاکستان دے لوک کیہ دُعا منگدے نیں؟

3۔ تھلے دتے ہوئے لفظاں نُوں اپنے فقریاں وِچ ورتو

پاکستان، سندھ، بلوچستان، جھنڈا، سکاؤٹ، چراغاں

بشیر مُنذر

کُھوہ پیا وگدا

کُھوہ پیا وگدا
ریں ریں کردا چیں چیں کردا
بڑا چنگا لگدا
لمیاں آڈاں دے وِچ پانی ٹردا سپ دی ٹور
جنگل دے وِچ منگل ہویا نچدے مور چکور
اُچا ہویا شملہ، فصلاں دی پگ دا
کُھوہ پیا وگدا
ٹنڈاں وِچوں پانی نکلے جویں دُدھ دی دھار
دُدھ پی کے پُھل کلیاں ہسدے، ہسدے شوخ بہار
ایہہ ہاسا ہر دل نُوں ٹھگدا
کُھوہ پیا وگدا
پانی چم چم چمکاں مارے، جویں تاریاں دی لو
باگیں لکن میٹی کھیڈے، پُھلاں دی خشبو
کُھوہ دے اندر، دیوا کوئی جگدا
کُھوہ پیا وگدا

اَوکھے لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
شملہ	پگ دا طرہ	آڈاں	نکیاں نکیاں کھالیاں	ریں ریں، چیں چیں	کُھوہ چلن دیاں اَوازاں

مشق

1۔ پانی دی ٹور نُوں سپ دی ٹور کیوں آکھیا گیا اے؟ 2۔ فصلاں دی پگ دے شملے توں کیہ مراد اے؟
3۔ شاعر نے ٹنڈاں وچوں نکلدے ہوئے پانی نوں دُدھ دی دھار کیوں آکھیا اے؟
4۔ پُھلاں دی خشبو باگاں وِچ لکن میٹی کویں کھیڈ دی اے؟

تنویر ظہور

عِید الفطر

شام داویلا اے۔ کھیتاں تے میداناں اُتے بڑی چہل پہل اے۔ سبھ نکے وڈے لہندے ول اَسمان تے نظراں لائی کھلوتے بڑے چاء نال کجھ لبھ رہے نیں۔ اصل وچ اَج رمضان شریف دے اُنتی (29) روزے پورے ہو گئے نیں تے لوکی چن ویکھ رہے نیں۔ جے اَج چن نظر آ جاوے تے کل عید ہووے گی۔ جے اَج نہ چڑھیا تے پرسوں دی عید پکّی اے۔ جدوں چن نظریں آ گیا تے فیر عید دیاں تیاریاں شروع ہو جان گئیاں۔ بال چن ویکھ کے وڈیاں نُوں آ کے سلام کرن گے تے دعاواں لین گے۔ کدھرے مہندیاں گھولیاں جان گئیاں۔ کدھرے نویاں جوڑیاں نُوں سنوار کے عطر پھلیل لا کے رکھیا جاوے گا۔

عید دی خوشی ساریاں مسلماناں نُوں بوہت ہوندی اے۔ بالاں نُوں خاص کر کے بڑا چاء چڑھدا اے۔

اسلام وِچ دو وڈے دیہاڑ نیں، اِک عید الفطر تے دوجا عید الاضحیٰ، جیہنوں عید قربان وی آکھدے نیں۔ عید الفطر نبی اکرم صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم تے عید الاضحیٰ، حضرت ابراہیم علیہ السّلام دے مبارک کماں دی یادگار نیں۔ پہلی عید الفطر اک ہجری وِچ منائی گئی۔ عید دی خوشی بندیاں دی اپنی خوشی نہیں۔ ایہہ اللہ پاک دا حکم اے جے رمضان شریف دے مکن تے عید مناؤ۔ لغات وِچ عید دے معنے واپس آؤنا اے۔ کیوں جے ایہہ دیہاڑ ہر ورہے آؤندا اے، ایس لئی ایہنوں عید آکھدے نیں۔ قرآن شریف وِچ ایہنوں خوشی دے معنیاں وِچ لتا جاندا اے۔

عید الفطر نُوں چھوٹی عید تے سیویاں دی عید وی آکھدے نیں۔ اصل وچ ایہہ ایس خوشی وِچ منائی جاندی اے کہ اللہ تعالیٰ نے مسلماناں نُوں روزے رکھن تے ایہناں دا ثواب کھٹن دا موقع دِتا۔ رمضان شریف اوہ پاک تے برکتاں والا مہینہ اے، جس وِچ قرآن شریف نازل ہویا۔ اسلام اِک ایسا پاک تے صاف ستھرا دین اے کہ ایہدے وِچ خوشی ہووے یا غم، ہر موقعے اُتے بندیاں نُوں ربّ دے فضل تے کرم نُوں چیتے کرایا جاندا اے۔ عید الفطر دی خوشی انج منائی جاندی اے پئی پہلاں سارے لوکی عیدگاہ وِچ اکٹھے ہو کے عید دی نماز پڑھدے نیں۔ فیر امام صاحب خطبہ دیندے نیں۔ فیر دعا منگ کے لوکی اِک دوجے نُوں عید مبارک آکھدے نیں تے گلے ملدے نیں۔ ایہہ کوئی اینویں فضول رسم نہیں۔ اصل گل ایہہ وے کہ اسلام ساریاں مسلماناں نُوں ہر موقعے اُتے مل ورتن دی جاچ سکھاندا اے۔ عید دی نماز کلیاں گھر وِچ نہیں ہوندی سگوں سارے مسلمان بھراواں نال اکٹھے ہو کے عیدگاہ وِچ پڑھی جاندی اے۔ ایسے طراں فطرانہ ادا کرن دا حکم اے تاں جے اوہ مسلمان بھرا جیہناں دا ہتھ کجھ تنگ اے، اوہ وی عید دیاں خوشیاں وِچ شامل ہو سکن۔ عید دی نماز پڑھن توں پہلاں فطرانہ ادا کرنا ضروری اے۔ رمضان دے مہینے وِچ وی فطرانہ دِتا جا سکدا اے۔ پر جے کوئی مجبوری ہووے تے فطرانہ عید دی نماز توں مگروں وی دین وِچ کوئی حرج نہیں۔

جس ویلے مسلمان اِک دوجے نُوں گلے ملدے نیں تے انج اِک پاسے امیری غریبی دا فرق مٹ جاندا اے تے دُوجا ایس نال بھائی چارا ودھدا اے۔ عید دے دن نہانا، صاف ستھرے کپڑے پانے تے خُشبو لا کے عیدگاہ جانا حضور صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم دی سُنّت اے۔

عید دی سبھ توں ودھ خوشی بچیاں نُوں ہوندی اے۔ اصل وِچ عید دی رونق وی بچیّاں نال ای ہوندی اے۔ بچے عید

توں کئی کئی دن پہلاں تیاریاں کرن لگ پیندے نیں۔ ایہناں دے ماپے وی چاہیئں چاہیئں ایہناں دیاں سدھراں پوریاں کرن لئی کدھرے کپڑے خریدن جارہے نیں، کدھرے نویاں جُتیاں تے کدھرے کھان پین دا سامان۔ کیوں جے اجیہے موقعیاں تے بچیاں دی خوشی دا خیال رکھنا سُنّت نبوی صلی اللہ علیہ وآلہ سلم اے۔ ایس لئی کہ رسول پاک صلی اللہ علیہ وآلہ سلم وی بچیاں دا بڑا خیال رکھ دے سن۔ اِک وار حضور صلی اللہ علیہ وآلہ سلم عید دی نماز پڑھ کے واپس آرہے سن کہ آپؐ نے اِک بچے نُوں ویکھیا جیہڑا دوجے بچیاں نال رل کے خوشی نہیں سی منا رہیا۔ حضور صلی اللہ علیہ وآلہ سلم اوہدے کول گئے تے اوہنوں پیار کیتا۔ آپ صلی اللہ علیہ وآلہ سلم نے اوہدے کولوں پُچھیا کہ توں میلے کپڑے کیوں پائے ہوئے نیں، نالے توں دوجے بچیاں نال عید دیاں خوشیاں وِچ شامل کیوں نہیں ہویا۔ بچہ رون لگ پیا تے آکھن لگا "میں یتیم آں میرے کول نہ چنگے کپڑے نیں تے نہ کھان پین نُوں پیسے" ایس یتیم بچے دیاں گلاں سن کے رحمت دوعالم صلی اللہ علیہ وآلہ سلم دیاں اکھاں وِچ اتھرو آگئے۔ آپ صلی اللہ علیہ وآلہ سلم نے فرمایا کہ "اَج توں میں تیرا پیو آں" حضورؐ اوہنوں اپنے نال گھر لے گئے۔ اوہنوں چنگے کپڑے پوائے تے چنگا کھانا کھوایا۔

پاکستان دے بانی حضرت قائداعظم رحمۃ اللہ علیہ اُتے قوم دے ناں خصوصی پیغام دیندے ہوندے سن۔ ایہہ پیغام اوہدوں وی تے ہُن وی مشعل راہ نیں۔ اِک عید تے قوم دے ناں اپنے پیغام وِچ قائداعظم رحمۃ اللہ علیہ نے فرمایا:

'انشاءاللہ مسلماناں دے دن بدل جان گے۔ اسیں ساریاں رکاوٹاں دا مقابلہ کراں گے۔ ایتھوں تک کہ اَگ دے لانبواں نُوں وی پار کر کے اگانہہ نکل جاواں گے۔ راہ وِچ سانوں ناکامیاں نال واہ پوے گا، پر کائی شے ساڈے رستے وِچ رکاوٹ نہیں بن لگی۔ کوئی چیز سانوں دبا نہیں سکے گی''

تاریخ گواہ اے کہ قائداعظم رحمۃ اللہ علیہ دی پیش گوئی حرف بہ حرف پوری ہوئی۔ پاکستان بنان وِچ کوئی اوکڑ وی مسلماناں دا راہ نہ ڈک سکی تے اَج اسیں اِک آزاد اسلامی مملکت وِچ پورے مذہبی جوش و خروش تے عقیدت احترام نال عید منانے آں۔

اَوکھے لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
لہندے ول	مغرب ول	چاء	خوشی	چیتے	یاداں
سدھراں	خواہشاں	لانبو	شعلے	مل ورتن	میل جول

مشق

تھلے دِتے سوالاں دے جواب دیو:

1۔ عید دے معنے کیہ نیں؟
2۔ عیدگاہ جان توں پہلاں کیہڑیاں گلاں دا خیال رکھنا ضروری اے؟
3۔ عید کیوں منائی جاندی اے؟
4۔ عید دے دن بارے قائداعظم رحمۃ اللہ علیہ دا کیہ پیغام اے؟

علی اکبر عباس

گیت

ویہڑا میری ماں دی گودی، کندھاں میرے بھائی
بوہا میرا باپ کھلوتا، اس گھر دی وڈیائی

اس ویہڑے میں کھیڈاں ملاں، اِس وِچ رُوواں گاواں
ایتھے ای بہہ کے سُفنے کتّاں، دوہراں کھیس بَناواں
جیون کیاری ایہدے وِچ میں رنگ و رنگ کھڑائی

ویہڑا میری ماں دی گودی، کندھاں میرے بھائی
بوہا میرا باپ کھلوتا، اس گھر دی وڈیائی

کندھاں نُوں میں آن انکھ دے پوچے مار سنواراں
سدھراں دی اِک ویل چڑھاواں، پُھل مُراد ہزاراں
ایہناں پُھلاں دی خُشبو میں سارے جگ ورتائی

ویہڑا میری ماں دی گودی، کندھاں میرے بھائی
بوہا میرا باپ کھلوتا، اس گھر دی وڈیائی

اس بوہے چوں نیوں کے لنگھن، ساریاں دُھپاں چھانواں
ایہہ مینوں لگن نہ دیندا جگ دیاں تتیاں واواں
اس بوہے دے اندر بیٹھاں میری کل خدائی

ویہڑا میری ماں دی گودی، کندھاں میرے بھائی
بوہا میرا باپ کھلوتا، اس گھر دی وڈیائی

اَوکھے لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
وڈیائی	بڑائی،عزت	آن	عزت	انکھ	غیرت
سدّھراں	آساں اُمیداں	نیوں کے	جُھک کے	تتیاں واواں	گرم واواں مراد مشکلاں

مشق

1۔ ایس گیت نُوں زبانی یاد کرو۔

2۔ ایس گیت توں کیہ نتیجہ نکل دا اے؟ اپنے لفظاں وِچ لکھو۔

3۔ تھلے دِتّے ہوئے لفظاں دے فقرے بناؤ۔

گودی، کیاری، آن، انکھ، ویل، بُوہا، خُشبو

ڈاکٹر محمد اسلم رانا

بدر دی جنگ

اسلام داناں اُچا کرن لئی تے اللہ تعالیٰ دا پیغام تھاں تھاں اپڑان لئی رسول کریم صلّی اللہ علیہ وآلہ وسلّم جیہڑیاں جنگاں وِچ شریک ہوئے اوہناں وچوں اِک جنگِ بدر وی اے۔

مسلمان کافراں دے ہتھوں تنگ آ کے مکے توں مدینے چلے گئے۔ فیروی مکے دے قریش مسلماناں نُوں نقصان پہچان لئی اوہناں نال کسے نہ کسے بہانے لڑن لئی ہر ویلے تیار ہوندے سن۔ مسلماناں دی ترقی اوہناں نُوں چنگی نہیں سی لگدی، ایس لئی اوہ مسلماناں نُوں ختم کرن لئی دن رات جنگی تیاریاں وِچ لگے رہندے سن۔

اوہناں دِناں وِچ قریش دے قافلے ہر سال گرمیاں وِچ ملک شام ول تجارت لئی جاندے سن قریش دا اِک تجارتی قافلہ شام توں واپس آ رہیا سی۔ ایس قافلے دا سردار ابوسفیان سی۔ کسے نے ایہہ افواہ پھیلا دِتّی کہ مسلمان ایس قافلے نُوں لٹنا چاہندے نیں۔ ابوسفیان نے جدوں ایہہ افواہ سنی تے اوہنے اِک سوار نُوں مکے بھیجیا جیہنے جا کے مکے دیاں لوکاں نُوں مسلماناں دے خلاف بھڑکایا قریش اَگّے ای بہانہ لبھدے سن۔ ایہہ گل سن کے قریش دا اِک ہزار دا لشکر بدر دے میدان وِچ اَپڑ گیا۔ ایس لشکر وِچ سو (100) نالوں ودھ سوار سن تے لڑائی دا دوجا سامان وی کافی سی۔ بدر مدینے توں کوئی اَک سو اُنتی (129) کلومیٹر دور اے جتھے قریش پہلاں اَپڑ گئے تے اوہناں جنگی حساب نال چنگیاں تھانواں تے قبضہ کر لیا۔

رسولِ کریم صلّی اللہ علیہ وآلہ وسلّم نُوں جدوں پتا لگا کہ قریش دی فوج آ گئی اے تے اوہناں مسجد نبوی صلّی اللہ علیہ وآلہ وسلّم وِچ ساریاں مسلماناں نُوں اکٹھا کیتا۔ سارے مسلماناں نبی کریم صلّی اللہ علیہ وآلہ وسلّم دے حکم اُتّے اپنیاں جاناں وی قربان کرن دا عہد کیتا۔

رمضان دی باراں (12) تاریخ نوں رسولِ کریم صلّی اللہ علیہ وآلہ وسلّم اپنے تن سو تیراں جاں نثاراں نُوں نال لے کے مدینہ توں نکل کے بدر دے میدان ول ودھے۔ مسلماناں نے بدر وِچ اَپڑ کے پانی دے اِک چشمے اُتّے قبضہ کر لیا۔ اوس رات بارش وی ہوئی جیہدے نال پانی کافی جمع ہو گیا جیہڑا مسلماناں نے اپنے وضولئی جمع کر لیا۔ رسول کریم صلّی اللہ علیہ وآلہ وسلّم نے رات نُوں ربّ تعالیٰ اَگّے ایہو دعا کیتی ''اے اللہ توں جیہڑا وعدہ میرے نال کیتا اے، اوہنوں پورا فرما! اَج ایہہ تیرے بندے دُنیا توں مٹ گئے تے قیامت تک تیرا ناں لین والا کوئی نہیں رہوے گا۔''

ایہہ دُعا کرن توں بعد رسولِ کریم صلّی اللہ علیہ وآلہ وسلّم نے فوج نُوں تھاؤں تھائیں کھلا ریا تے اپنے جان نثاراں نُوں ایہہ ہدایتاں دتیاں:

1۔ مسلمان صف بندی نہ توڑن۔

2۔ اوس ویلے تک لڑائی نہ کرن جدوں تک آپ صلّی اللہ علیہ وآلہ وسلّم اجازت نہ دین۔

3۔ دُشمن دور ہووے تے تیر چلا کے ضائع نہ کیتا جاوے۔

4۔ دُشمن زد وِچ آوے تے تیر چلان، جے دُشمن نیڑے آجاوے تے پتھراں نال مارن، جے ہور نیڑے آجاوے تے نیزے نال روکن تے جے بالکل نیڑے آجاوے تے تلوار کولوں کم لین۔

ستاراں (17) رمضان دو (2) ہجری نُوں بدر دے میدان وِچ کھلی جنگ ہوئی جیہدے وِچ مکے دے کئی مشہور سردار مارے گئے۔ ایہناں وچوں عتبہ، ولید، شیبہ، عبیدہ بن سعید تے اُمیہ بن خلف سرکڈھویں سردار سن۔ ابوجہل وی ایسے جنگ وِچ ماریا گیا، جیہنوں مدینے دے دونو عمر بہادراں حضرت معوز رضی اللہ تعالیٰ عنہ تے حضرت معاذ رضی اللہ تعالیٰ عنہ نے قتل کیتا۔ باقی کافراں جدوں اپنے وڈے وڈے سردار ڈھیری ہوندے ویکھے تے اوہ میدان چھڈ کے نس اُٹھے۔ ایسے لڑائی وِچ ستّر (70) کافر مارے گئے تے ستّر (70) دے قریب قیدی بنائے گئے۔ مسلماناں دے اِک درجن دے قریب سپاہی شہید ہوئے۔

سارے قیدی دو دو چار چار مسلماناں وِچ ونڈ دِتے گئے۔ مسلمان قیدیاں نُوں کھانا کھواندے سن پر آپ کھجوراں کھا کے گزارہ کردے سن۔ جیہڑیاں قیدیاں کول کپڑے نہیں سن اوہناں نُوں کپڑے دِتے گئے۔

اَوکھے لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
مٹ گئے	ختم ہو گئے	ڈھیری ہو جانا	مرجانا	جان نثار	جان قربان کرن والے

مشق

1۔ جنگ بدر وِچ مسلماناں دی تعداد کنی سی؟

2۔ لڑائی شروع ہون توں پہلاں رسول کریم صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم نے کیہ دعا منگی سی؟

3۔ اوہناں دونو عمر صحابیاں دے ناں لکھو جیہناں ابوجہل نُوں ماریا سی؟

4۔ ایس جنگ وِچ کنے مسلمان شہید ہوئے تے کنے کافر مارے گئے؟

5۔ مسلماناں نے قیدیاں نال کیہ سلوک کیتا؟

منیر نیازی

نظم

گذری رات تے دسیا سورج — پُھلاں ورگا رنگلا سورج
پِپلاں پچھے اڈ دے بدل — بدلاں پچھے ہسدا سورج
دو حداں دی قید دے اندر — چڑھدا ڈھلدا رہندا سورج
لگدا اے جویں دو سورج نیں — اِک ظاہر اِک لکیا سورج
گرمیاں وِچ ایہہ دشمن لگدا — ٹھنڈ وِچ یار پُرانا سورج
سوچو جے تے سمجھ نہیں آندا — روز ایہہ آندا جاندا سورج

اَج منیرؔ اسیں شامیں تکیا
لال گلابی ہویا سورج

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
رنگلا	رنگدار	شامیں	شام ویلے	لکیا	چُھپا

مشق

1۔ نظم وچ جیہڑے سورج دے رنگ دسے گئے نیں، اوہ اپنی کاپی تے لکھو۔
2۔ نظم زبانی یاد کرو۔
3۔ ''دوحداں دی قید دے اندر'' توں شاعر دا کیہ مطلب اے؟
4۔ گرمیاں وِچ سورج دشمن کیوں لگدا اے؟
5۔ تھلے دتے ہوئے لفظاں دے معنے لکھو تے فقرے بناؤ۔

رنگلا، پِپل، دشمن، ٹھنڈ، شامیں، لال

عبدالکریم قدسی

سیّد وارث شاہ رحمۃُ اللہ علیہ

سید وارث شاہ رحمۃُ اللہ علیہ ہوراں دے والد ضلع بھکر دے رہن والے سن۔ آپؒ دے والد اسلام دی تبلیغ کردے ہوندے سن۔ کدی کسے شہر تے کدی کسے شہر۔ ایسے فرض لئی اوہ جنڈیالہ شیر خاں ضلع شیخوپورہ وِچ آئے تے ایتھے ای رہن لگ پئے۔ ایتھے ای اللہ نے اُوہناں نُوں دو پُتر دِتے۔ وڈّے داناں وارث شاہ رحمۃُ اللہ علیہ تے چھوٹے داناں قاسم شاہ رکھیا۔ دوہاں بالاں نے ذرا ہوش سنبھالیا تے اوہناں نُوں پنڈ دی مسیت وِچ قرآن شریف دی تعلیم لئی بھیج دِتّا گیا۔

ایس توں فارغ ہو کے سیّد وارث شاہ رحمۃُ اللہ علیہ قصور وِچ حافظ سیّد غلام مرتضےٰؒ دی خدمت وِچ حاضر ہوئے۔ قرآن شریف دی تفسیر، فقہ، حدیث تے دین دُنیا دے باقی علم حاصل کیتے۔ جدوں ایہہ علم حاصل کر چکے تے استاد نے فرمایا کہ ہُن باطنی علم دی خاطر کوئی مرشد پھڑو۔ فیر آپؒ نے حضرت بابا فرید شکر گنج رحمۃُ اللہ علیہ نُوں روحانی مرشد من کے اوہناں دے دربار دے گدی نشین دے ہتھ تے بیعت کیتی۔ ایس توں بعد مرشد دے حکم موجب جگہ جگہ اسلام دی تبلیغ کردے رہے تے ایسے لئی اوہ ملکہ ہانس پہنچے۔ پنڈوں باہر اِک مسیت وِچ ڈیرا لایا تے اوتھے درس وغیرہ دا سلسلہ شروع کر دِتّا۔ جیہڑی مسیت وریہاں توں بے آباد سی، اوتھے رونقاں لگ گئیاں۔ لوک دوروں نیڑیوں نماز تے درس واسطے آون لگ پئے۔ ایتھے ای بیٹھ کے سیّد وارث شاہ رحمۃُ اللہ علیہ ہوراں اپنے دوستاں دی فرمائش تے ہیر دی کہانی لکھی۔

بھانویں ایس توں پہلاں وی شاعراں نے ایس کہانی نُوں نظم کِتیا ہویا سی، پر جیہڑے سچّے تے سوہنے طریقے نال ایس قصے نُوں وارث شاہ رحمۃُ اللہ علیہ ہوراں شعراں دے روپ وِچ ڈھالیا اے، اوہدے نال لوک باقی ہیراں نُوں بُھل بھلا گئے۔ صرف وارث شاہ رحمۃُ اللہ علیہ دی ہیر ای اوہناں دے دلاں وِچ وس گئی۔ ایہو وجہ اے اَج وی وارث شاہ رحمۃُ اللہ علیہ دی ہیر نُوں پنجابی دی عظیم کتاب منیا جاندا اے۔

سیّد وارث شاہ رحمۃُ اللہ علیہ بُلھاں تے آوندیاں ای ہیر دا ناں ذہن وِچ آ جاندا اے۔ ہیر دی کہانی تے وارث شاہ رحمۃُ اللہ علیہ داناں انج اِک مِک ہو گئے نیں کہ دوہاں نُوں اِک دُوجے توں وکھ کیتا ای نہیں جاسکدا۔ وارث شاہ رحمۃُ اللہ علیہ دی شاعری نے جیہڑے سمے وِچ اکھ کھولی، اوہ سماں ڈاڈھا بے امنی، بدلحاظی نے افراتفری دا سی۔ نادر شاہ تے احمد شاہ ابدالی دے حملیاں نے زندگی تے زندگی نال تعلق رکھن والی ہر چیز نُوں ہلا کے رکھ دِتّا سی۔ اخلاقی قدراں ڈانواں ڈول ہو گئیاں سن۔ شریکے برادری رشتے ناتے، آپس دی سانجھ تے نگّھی نگّھی بھائی والی مکدی جا رہی سی۔ اِک دُوجے دی عزت تے احترام دلاں وچوں مٹ دے جا رہے سن۔ خود غرضی،

حرص تے آپا دھاپی نے ہر پاسے ڈیرے لائے ہوئے سن، اوس ویلے دے ماحول دی تصویر وارث شاہ رحمۃُ اللہ علیہ ہوراں سوہنے انداز وِچ کھچی اے، تے اوس معاشرے دے بُرے کرداراں اُتّے بڑی طنز کیتی اے۔

سیّد وارث شاہ رحمۃُ اللہ علیہ اِک عظیم شاعر تے اُوہناں دی شاعری زندگی دی شاعری اے۔ جد تائیں ایس دھرتی اُتّے زندگی دا پرچھانواں لبھدا رہوئے گا، وارث شاہ رحمۃُ اللہ علیہ دی شاعری ہور وی نکھر نکھر کے اپنا آپ منواندی رہوئے گی۔

وارث شاہ رحمۃُ اللہ علیہ دے کلام دی ونگی ویکھو:

پُتر تخت ہزارے دے چوہدری دا رانجھا ذات تے جٹ اصیل ہے جی
اوہدا بوہٹرا مکھ تے نین نمے کوئی چھیل جیہی اوہدی ڈیل ہے جی
متھا رانجھے دا چمکدا نور بھریا سخی جیودا نہیں بخیل ہے جی
گل سوہنی پرہے دے وِچ کردا کھوجی لائی تے نیاوں وکیل ہے جی

اَوکھے لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
اصیل	شریف	ڈیل	جُثّہ	چھیل	سوہنا	آپا دھاپی	خود غرضی	مرشد	ہدایت دین والا، پیر

مشق

1- وارث شاہ رحمۃُ اللہ علیہ کِتھّے پیدا ہوئے سن؟

2- وارث شاہ رحمۃُ اللہ علیہ نے اپنی کتاب وچ کیہڑی کہانی لکھی اے؟

محمد افضل خاں

تن نانوّیں

سلطان ناصرالدّین رحمۃُ اللہ علیہ

ایہہ دِلّی دے بادشاہ سلطان التمشؒ دا نِکّا پُترّ تے ہندوستان دی ملکہ رضیہ سلطانہ دا نِکّا بھرا سی۔ بڑا نیک تے فرشتہ سیرت انسان، پکّا نمازی تے پرہیزگار۔ ایس جنہاں چر ہندوستان تے راج کیتا، ملک دے خزانے وچوں اِک پیسہ وی خرچ نہیں کیتا ایہہ بادشاہ ہوندیاں ہوئیاں وی اپنی روزی آپ کماندا سی۔ قرآن مجید لکھ لکھ کے جو کجھ ملدا، اوہدے تے گزارہ کردا سی۔

سلطان ناصرالدّین رحمۃُ اللہ علیہ اِک دن درباروں ویہلا ہو کے گھر آیا۔ اوہنے ویکھیا اوہدی ملکہ چُلھے اَگےّ بیٹھی پھوکاں پئی ماردی اے۔ اَگ نہیں بلدی۔ دھوئیں نال اوہدیاں اکھاں وچوں پانی پیا وگدا اے تے بُرا حال اے۔

ملکہ نے سلطان نُوں ویکھیا تے کہیا: ''میں ہندوستان دے ایڈے وڈے بادشاہ دی ملکہ ہو کے وخت نُوں پھڑی ہوئی آں۔ تسیں ایہناں وی نہیں کردے جے میرا ہتھ ونڈان لئی اِک نوکرانی ہی رکھ دیو۔ گھر دا سارا کم دھندا مینوں آپ ای کرنا پیندا اے۔ اک گھڑی آرام نہیں ملدا۔

سلطان نے آکھیا: ''اپنے کم تے آپ اے کری دے نیں۔ وخت آکھیاں تے کم نہیں چلدے۔ فیروی میں بڑی خوشی نال اپنی ملکہ نوں اِک نوکرانی رکھ دیندا جے میری آمدنی وچ اینی گنجائش ہوندی''

ملکہ نے آزردہ ہو کے آکھیا: ''اینیاں خزانیاں دے مالک ہوندیاں وی جے تُسیں ایہہ آکھدے او تے ایہدا مطلب ایہہ ہویا میرے لئی نوکرانی رکھنا ای نہیں چاہندے۔''

سلطان نے جواب دِتّا: بھلیے لوکے! ایہہ گل نہیں! بادشاہ ہاں، پر خزانیاں دا مالک نیں۔ ایہہ خزانے میرے نہیں، رعیت دے نیں۔ میں تے راکھا ہاں۔ میرا تے کم اے کہ دھیان رکھاں، جیہناں دے ایہہ خزانے نیں، اوہناں دی بھلائی اُتےّ ای خرچ ہون''

حضرت شاہ عبدالقادر جیلانی رحمۃُ اللہ علیہ

حضرت شاہ عبدالقادر رحمۃُ اللہ علیہ بغداد توں کجھ دور اِک پنڈ گیلان دے رہن والے سن۔ اوتھے پڑھائی دا انتظام نہیں سی۔ ماں نے پڑھن لئی بغداد بھیج دِتّا۔ گھروں ٹرن لگیاں سلوکے وِچ چالی اشرفیاں سیوں دتیاں تے اِک قافلے نال رلا دِتّا، جیہڑا بغداد جا رہیا سی۔ ماں

نے ٹور دیاں ہویاں ایہہ مت دِتّی۔

''پُتّر ایہہ چالی اشرفیاں تیرے خرچ واسطے نیں۔ لوڑ ویلے کڈھ کے خرچ لیا کریں تے چنگی طراں دل لا کے پڑھیں۔ نالے اِک گل یاد رکھیں، کدی جھوٹ نہ بولیں، سدا سچّی گل کریں۔ سچ وِچ بڑی برکت اے''

ایس قافلے نُوں بغداد اپڑن توں پہلاں راہ وِچ ڈاکواں گھیر لیا تے ہر بندے کول جو کُجھ سی لُٹ لیا۔ اِک ڈاکو نے سیّد عبدالقادر رحمۃ اللہ علیہ ہوراں نُوں پُچھیا'' کاکا! تیرے کول کجھ ہے؟'' آپؒ نے آکھیا: ''ہاں! چالی اشرفیاں نیں'، اوہ سمجھیا نِکّا بال اے ایویں کہندا اے۔ ایہدے کول کِیہ ہوسکدا اے تے اوہ چلا گیا۔ فیر اِک ہور نے پُچھیا تے آپؒ نے اوہنوں وی ایہو دسیا تے اوہ وی ہس کے چلا گیا۔

جد سارے ڈاکو مال ونڈن لئی جمع ہوئے تے ایہناں دے سردار نے پُچھیا: اَج کوئی خاص گل تے نہیں ہوئی؟ اِک ڈاکو نے کہیا، ''قافلے وِچ اِک نِکّا جیہا منڈا سی، میں اوہنوں پُچھیا، تیرے کول کِیہ اے؟ اوس آکھیا چالی (40) اشرفیاں نیں، پر میں سمجھیا ایویں کردا اے تے چھڈ دِتّا'' دوجا ڈاکو بولیا'' میں وی پُچھیا سی، مینوں وی اوس نے ایہو جواب دِتّا سی''

ڈاکواں دے سردار نے کہیا: ''اوس منڈے نُوں لیاؤ'' تے اوہ آپ رحمۃ اللہ علیہ نُوں سردار کول لے آئے۔ سردار نے پُچھیا:

''کاکا! تیرے کول کِیہ اے؟

آپؒ نے آکھیا۔''چالی اشرفیاں نیں''

اوس پُچھیا: ''کِتھے نیں؟''

آپؒ نے فرمایا: میرے سلوکے وِچ............. ہین''

اوس آپ دی تلاشی لئی تے سچ مچ چالی (40) اشرفیاں نکل آئیاں۔ اوس حیران ہو کے آکھیا:

''تینوں پتا اے، اسیں ڈاکو آں تے سبھ کجھ لُٹ لینے آں، توں ایہہ کیوں دسّیا؟''

آپؒ نے بڑے بھولے بھا آکھیا: ''ماں نے کہیا سی جھوٹھ نہ بولیں، میں ماں دا آکھا منیا اے''

ڈاکواں دے سردار اُتّے ایس گل دا بڑا اثر ہویا۔ اوہدیاں اکھاں وِچ اتھرو آ گئے۔ اوہنے سارے ڈاکوؤں نوں کہیا: ''سارا مال قافلے والیاں نُوں واپس کر دیو۔ میں اج توں ایس نیک بچّے دے ساہمنے ایس کم توں توبہ کر رہیاں۔ اَج توں اَساں لُٹ مار دا ایہہ بھیڑا کم نہیں کرنا''۔

سر سیّد احمد خاں رحمۃُ اللہ علیہ

سر سیّد ساڈے اِک وڈے لیڈر سن۔ اوہ کہندے نیں "میں جدوں دس (10) بارہ (12) ورہیاں دا ساں کسے گلوں غصے ہو کے میں گھر دے بُڈھے نوکر نُوں چپیڑ ماری۔ میری ماں نُوں میری ایس حرکت دا علم ہویا تے بڑی ناراض ہوئی۔ اوس نے مینوں گھروں کڈھ دِتا۔ میں گھروں باہر نکل کے چوک وِچ آیا تے سوچن لگا۔ کیہ کراں؟ کدھر جاواں؟ اپنے وِچ مامے دی نوکرانی لنگھی۔ اوہ مینوں مامے دے گھر لے گئی۔ میں مامی نُوں ساری گل جا دسّی۔

اگلے دن میری مامی مینوں نال لے کے میری ماں ول آئی۔ میرے قصور نُوں معاف کر دین لئی آکھیا۔ پر میری ماں نے آکھیا۔ "میں اجیہے پُتر نُوں کدے پسند نہیں کر دی، جس نُوں وڈے چھوٹے دی عزت دا لحاظ خیال نہیں۔ میتھوں معافی منگن توں پہلاں اوس بُڈھے نوکر کولوں معافی منگے جیہڑا ایہدے پیو دی عمر دا اے تے اَگے لئی اقرار کرے کے ہر وڈے دا ادب کرے گا، ہر چھوٹے دا دل رکھے گا۔

سر سیدؒ کہندے نیں: میں اوس بُڈھے کولوں معافی منگی تے اقرار کیتا اگےّ توں اجیہی بھیڑی حرکت نہیں کراں گا" تد میری ماں نے مینوں معاف کیتا۔"

سر سیدؒ کہندے نیں: ماں دی ایس تربیت دا ایہہ نتیجہ ہویا جے میں نیک تے چنگے خلق والا بن گیا۔ میری دُنیا تے عاقبت سنور گئی۔ میں ترقی کردا کتے دا کتے پہنچ گیا۔ ایہہ میری ماں دی چنگی پالناں دا پھل اے"

اَوکھے لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
وخت	مشکل	آزردہ	پریشان	رعیت	عام لوک	پالنا	تربیت	سلوکا	نکیاں بانہواں والا کُرتا

مشق

1۔ سلطان ناصر الدّین رحمۃُ اللہ علیہ دی کہانی لکھو؟

2۔ حضرت عبدالقادر جیلانی رحمۃُ اللہ علیہ بارے مضمون لکھو۔

3۔ سر سیّد رحمۃُ اللہ علیہ نے اپنے بارے جو کجھ آکھیا اوہدے توں تُسیں کیہ سکھیا اے؟

4۔ کسے کم نُوں ظاہر کرن والے لفظ نُوں فعل آکھدے نیں، جس طراں لکھنا، پڑھنا، ایسے طراں دس فعل لکھو۔

سمیع اللہ قریشی

سچّے یار رسُول صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم دے

جیہڑے مرداں نے نبی کریم صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم نُوں اَکھیں ڈِٹھا۔ اسلام قبولیا۔ تے آپ صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم دی صحبت وِچ بیٹھے، اوہ صحابی یاں رسُول اللہ صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم دے سچّے یار اکھواندے نیں، ایہناں ساریاں سچّیاں یاراں دے ساہمنے حضور صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم دی حیاتی، اُٹھن بیٹھن، بولن چالن، کھان پیون تے وسّوں وِچ آپ صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم دا ورتارا تے سلوک سبھ کجھ سی۔ ایہو کجھ ویکھ کے ایہناں صحابیاں نے اپنیاں زندگیاں سنواریاں۔ نالے چنگے خلق، مہر محبت، لوکاں نال پریت پیار اِکو اللہ سائیں دی بندگی دے درس حاصل کیتے۔ سچ دے دیوے بالے تے اپنے آسے پاسے اسلام دے نور دا چانن کھلاریا۔

نبی کریم صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم دیاں سچّیاں یاراں وِچ مکے، مدینے تے عرب دیاں ہورناں علاقیاں دے مسلمان وی شامل سن۔ ایہناں وِچ غریب امیر، اُچے تے گورے کالے، ہر رنگ تے نسل دے لوکاں ربّ دی ایکتا تے رسول اللہ صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم دی سچائی دا دم بھریا۔

اَسلام دے آوَن توں پہلاں عرب لوک آپو وِچ نکیاں نکیاں گلاں اُپر نِت لڑ دے مردے رہندے سن۔ حضور صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم دیاں گلاں سن کے تے آپ صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم دا عمل ویکھ کے ہولی ہولی عرباں دی وسوں کجھ دی کجھ ہوگئی۔ ہوڑ مار، دنیادار تے کسے نُوں کدے خاطر نہ لیاوَن والے اِک دُوجے دا دُکھ وانڈاون والے اللہ لوک بن گئے۔

نبی کریم صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم دے سچّیاں یاراں نُوں آپ صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم نال حدوں ودھ پیار سی۔ زید رضی اللہ تعالیٰ عنہ اِک صحابی سن۔ اوہناں نُوں مکے والیاں پھڑ لیا تے قتل کرن لئی شہروں باہر لے آئے۔ تماشا ویکھن لئی آسے پاسے بتھیرے لوک اکٹھے ہو گئے۔ مکے دا اِک سردار ابوسفیان وی اوتھے آ گیا تے زید رضی اللہ تعالیٰ عنہ نُوں پُچھیا: ”کیوں نہ تینوں چھڈ دیئے تے تیری تھاں محمد صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم نُوں قتل کر دیئے تاں جے توں اپنے بال بچے نال ہسدا وسدا حیاتی گزار سکیں“ زید رضی اللہ تعالیٰ عنہ ایہہ گل سن کے آکھن لگے۔ ”مینوں اپنے ربّ دی قسم! میرا تے ایہہ وی جی نہیں کردا جے میرے پیارے رسول صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم نُوں کدے کنڈا وی چُبھے“۔ ایہہ گل سن کے لوکی حیران رہ گئے۔ تے ابوسفیان دے مونہوں وی گل نکل ای گئی۔ ”پئی جویں محمد صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم دے ساتھی اوس نال محبت کردے نیں، انج دُنیا وِچ کِسے نال وی محبت ہوندی نہیں ڈِٹھی“

عروہ بن مسعود اِک واری مکے والیاں دے قاصد بن کے حضور صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم نُوں ملن آئے۔ اوہناں مکے جا کے

قریش دے سرداراں نُوں دسیا پئی میں سفیر بن کے روم، ایران تے حبشہ دیاں بادشاہیاں وِچ گیاہاں، پر اوہ عزت تے آدر کسے بادشاہ دی وی ہوندی نہیں ڈٹھی، جیہڑی محمد صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم دے یارا وہناں دی کردے نیں۔ بعد وِچ عروہ بن مسعود ہوراں اسلام قبول کرلیا۔

حجر رضی اللہ تعالیٰ عنہ ناں دے اک صحابی حضور صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم دی خدمت وِچ حاضر ہوئے۔ اوہناں دے سر دے وال بڑے ودھے ہوئے سَن۔ حضور صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم دے مونہوں نکلیا۔ ''بُری گل اے'' حجر رضی اللہ تعالیٰ عنہ نے سمجھیا بھانویں تے آپ صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم نے مینوں ویکھ کے ایہہ گل آکھی اے۔ جاندیاں ای وال کٹوا دِتّے۔'' اگلے دن مڑ حاضر ہوئے تے حضور صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم نے آکھیا۔'' میں کل تہانوں تے کجھ نہیں سی آکھیا پر تساں اپنے لمے وال کٹوا دِتّے ایہہ چنگا ای کیتا''۔

حضرت عبداللہ بن عمر رضی اللہ تعالیٰ عنہ کہندے نیں۔ اِک سفر وچ کجھ بندے حضور صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم دے نال ساں۔ میں اِک ڈِپ کھڑبی چادر دی بُکل ماری ہوئی سی۔ حضور صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم مینوں ویکھ کے آکھن لگے: عبداللہؓ ! توں ایہہ بُکل کیہو جیہی ماری ہوئی اے''؟ مینوں جاپیا جے اوہ ڈب کھڑبا کپڑا آپ صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم نُوں چنگا نہیں لگا۔ گھر جاندیاں ای چادر ساڑ دِتّی۔ اِک دن مڑ خدمت وِچ حاضر ہوئے تے آپ صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم نے پچھیا: ''اوہ چادر کتھے جے''؟ عبداللہ بن عمر رضی اللہ تعالیٰ عنہ نے ساری گل آکھ سنائی تے عرض کیتی: میں تہاڈی منشاء سمجھ گیا ساں پئی مرداں نُوں رنگ برنگے کپڑے چنگے نہیں لگدے۔ آپ رضی اللہ تعالیٰ عنہ نے فرمایا: ''چادر ساڑی کاہنوں؟ گھر وِچ زنانیاں نُوں دے دیندے، رنگ برنگے کپڑے پاون وِچ اوہناں نُوں تے کوئی حرج نہیں'' ایس توں پچھوں صحابیاں نے رنگ برنگے تے ڈب کھڑبے کپڑے پاؤنے چھڈ دِتّے۔ ایہہ ایہناں سچیاں یاراں دی تابع فرمانی دا حال سی۔

اِک واری حضور صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم نُوں کجھ سانجھے کم توڑ چاڑھن لئی چندے دی لوڑ پئی۔ حضرت عمر رضی اللہ تعالیٰ عنہ اپنے گھروں ساریاں چیزاں وستاں ادھیاں کر کے لے آئے تے حضور صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم دے ساہمنے آ نذر کیتیاں۔ حضرت ابوبکر صدیق رضی اللہ تعالیٰ عنہ گھر دا سامان لے آئے۔ آپ صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم نے پُچھیا: ''تساں اپنے لئی گھر وِچ کوئی شے باقی رہن دِتّی اے یا نہیں'' آکھن لگے: ''میرے ماں پیو تہاتھوں قربان، ساڈے لئی اللہ تے رسول صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم ای کافی نیں۔ سانوں تسیں لبھ گئے تے سبھ کجھ لبھ گیا۔

حضور صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم دے یاراں وچوں وڈی عمر دے لوکاں توں وکھ نکے بال وی دلیری تے چنگیائی وِچ کسے نالوں گھٹ نہیں سن۔ حضرت عمیر رضی اللہ تعالیٰ عنہ اِک چھوٹے بچے سن۔ خیبر دی لڑائی وِچ حصّہ لین دا ایہناں نُوں بڑا شوق سی۔ آکھ ویکھ کے لشکر دے نال جاون دی اجازت لے لئی۔ حضور صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم نے اوہناں نُوں اپنے کولوں اِک تلوار دِتّی۔ تلوار

عمیر رضی اللہ تعالیٰ عنہ نالوں کجھ وڈی سی فیروی گل وِچ پا کے ٹرپئے، تے جنگ وِچ اوہناں دا ہتھ ونڈایا۔ رسول اللہ صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم دے اِک وڈے ویری ابوجہل نُوں قتل کرن والے وی مدینے دے دو انصاری بال ای سن جیہناں حدوں ودھ کے ہمت تے دلیری دا ثبوت دِتّا تے اپنے ربّ تے رسول صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم نُوں خوش کردتا۔

اَوکھے لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
حیاتی	زندگی	منشاء	خواہش	ہوڑ مار	زبردستی	آدر	خدمت

مشق

1۔ سوالاں دے جواب دیو:

i۔ حضور صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم دا ناں کس طراں لئی دا اے؟

ii۔ کوئی ستّاں صحابیاں دے نال لکھو؟

iii۔ مکّہ تے مدینے کیوں مشہور نیں؟

iv۔ خلفائے راشدین رضی اللہ تعالیٰ عنھم دے ناں ترتیب نال لکھو۔

2۔ صحابی کیہنوں آکھیا جاندا اے؟

اکبر لاہوری

دوغلے

اِک بندہ سی نمو جھانا، منڈی وچ کھلوتا
آکھے مینوں لوڑی دا اے اِک بندہ اِک کھوتا

کسے کہیا، لے یارا تینوں ایسی چیز دوایئے
جو بندے دا بندہ ہووے تے کھوتے دا کھوتا

سارے کماں نُوں اوہ تیری مرضی نال چلاوے
جتھے آکھیں بیٹھا رہوے تے جتھے کہیں کھلوتا

اوہنے کہیا ایہہ گل نہیں مینوں، اُکا وارا کھاندی
اِکو جنس لوڑی دی مینوں، اٹھ ہووے یاں بوتا

مرجاواں پر دوغلیاں دے ویہڑے پیر نہ پاواں
بندہ اصلی بندہ لوڑاں تے کھوتا اصلی کھوتا

اَوکھے لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
نمّو جھانا	مایوس	اُکا	بالکل	اُٹھ	اُونٹھ	بوتا	اُوٹھ دا بچّہ	دوغلے	دو پاسے چلن والے	لوڑاں	منگاں

مشق

1۔ ایس نظم توں تہانوں کیہ سبق ملدا اے۔ ایہہ ویروا اپنے لفظاں وِچ لکھو:

2۔ اُٹھ تے بوتے وِچ کیہ فرق اے؟

3۔ تھلّے دِتّے ہوئے لفظاں دے معنے لکھو تے فقرے بناؤ۔

لوڑ، منڈی، نموجھانا، اُکا، جنس، دوغلے، لوڑاں

پروین ملک

نشے ناں زہر

(ہک مکالمہ)

جمیلہ : السّلام علیکم ۔ کِیہ حال اے ماسی؟

ماسی : وعلیکم السّلام ۔ آ دھیے، توں کیہجوں راہ بھل گئی اج ؟

جمیلہ : بس ماسی کِیہ دساں، سارا کجھ تساں نے ساہمنے ای اے فضری ویلے کے تے وینی آں تاں مڑ کے آنیاں دیگر ویلا ہوو ینا۔ اوس ویلے تک اتنی تھک وینی آں جے وت ہلیا پی نہیں وینا۔

ماسی : (اُساس بھر کے) سچ آکھنی ایں دھیے! جیہناں دیہاڑیاں ناں سلیم اس اوترے نشے نیں وگوڑے وِچ آ ئیا تساں ناں تاں گھر ای ویران ہو گیا۔

جمیلہ : (رونیاں رونیاں) ہے تکو۔۔۔۔۔۔ کم کر کر کے مینڈھیاں ہتھاں ناں چَم سَک گیا وہے پر سلیم آں مینڈھے تے ذرا جے ترس آیا ہووے، جیہڑے چار پیسے لبھنین ، مینڈھے کولوں کھس کے گھن دینا وہے، ایہہ نہیں سوچناں جا کتاں نی روٹی کیہجوں ٹرسی۔

ماسی : جمیلہ! جے مینڈھی منیں تاں اُساں ہسپتال داخل کرا دے، کِیہ پتا ربّ مہربانی کرے تے سلیم ناں نشہ چُھٹ ونجے۔

جمیلہ! ماسی جی! تسی پی بہوں بھولیاں گلاں کرنے او۔ میں روٹی کھانے توں درماند آں۔ اوس نی دوائی دارو کیہجوں کرساں۔

ماسی : منظور اے ناں۔۔۔۔۔ مینڈھے دیورے ناں پُتّر اوہ دَسنا پیا ایہا بئی ہک ڈاکٹر اے۔ اوس نشے چھڑانے آستے ہسپتال بنایا و یا وے تے غریباں ناں علاج مفت کرنا وے۔۔۔۔۔۔۔

جمیلہ : (خوش ہو کے) سچ آ کھنے او؟

ماسی : تے ہور کیہ تینڈھے نال کُوڑ مارنے نی مانہہ کیہ لوڑ اے؟

جمیلہ : فیر تسی بھرا او منظور آں آکھسو اوہ سلیم ناں علاج کرانے آستے ڈاکٹر صاحب آں آکھے۔

ماسی : توں خسخاش نے دانے جتنی پی فکر نہ کر۔ مینڈھے ربّ نے کرم نال سلیم چنگا بھلا ہو ویسی۔

سلیم : توں کدھر وینی پئی ایں؟

جمیلہ : کِتے تے۔ ہور کتھے ویناں؟

سلیم : جمیلہ! تدھ بہوں کم کیتاء۔۔۔۔۔۔۔۔ میں تینڈھا گنہگار آں، مانہہ معاف کر دے۔ ہُن میں کماساں تے توں کھاویں۔

جمیلہ : ہجے تساں نی صحت اتنی چنگی نہیں ہوئی جے کے تے ٹرو نجو۔ کجھ دیہاڑے ہور ارام کر گھنو۔

سلیم : نہیں جمیلہ! مانہہ و نجن دے، ڈاکٹر صاحب آکھا ایہا توں ویہلا نہ بہویں ایہہ نہ ہووے وَت نشے ہتھ و گوتیا ونجیں۔

جمیلہ : (ڈر کے) نہیں۔۔۔۔۔۔۔۔۔نہیں۔۔۔۔۔۔۔۔اللہ نہ کرے۔۔۔۔۔۔۔۔ونجو تُسی کے تے ونجو۔

ماسی : گھر لے آلیو! کتھے او؟

جمیلہ! (خوشی نال) آؤ ماسی جی! لگھ آؤ۔۔۔۔۔۔۔۔ہس کرسی تے بہوو۔۔۔۔۔۔۔۔میں تساں آستے چاء آننی آں۔

ماسی : نہیں دھیے! چاہ کِیہ کرنی ایں۔۔۔۔۔۔۔۔سلیم ول ہو یا مینڈھے آستے ایہا خوشی بہوں ایں۔

جمیلہ : اس نیاں رگاں وچوں نشے ناں زہر کڈھنے آستے تساں جیہڑی مینڈھی مدد کیتی، اسی تاں کِیہ اساں نیاں اگلیاں نسلاں بی اس ناں دینا نہیں دے سکنیاں۔

ماسی : جھلی نہ ہووے۔۔۔۔۔۔۔۔میں تساں تے کوئی احسان نہیں کیتا۔ ایہہ تاں مینڈھا فرض ایہا، جیہڑا میں ادا کیتا۔

جمیلہ : تسی بئے آکھو پر میں سلیم ایہا سمجھنے آں تساں اساں نی جان بچائی اے۔

ماسی : چل چھوڑ ایہناں گلاں واں۔۔۔۔۔۔۔۔ایہہ دس سلیم کے تے ویناں پیا؟

جمیلہ : جی ماسی! پہلیاں مالکاں ای اس آں مڑ کے دُکاناں تے رکھ گھدا اوے۔

ماسی : چنگا دھیے! میں وینی آں۔۔۔۔۔۔۔۔ربّ تساں خوش رکھے!

اَوکھے لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
کیہجوں	کس طراں	فضری	وسرویلا، فجر ویلا	وگوڑے	اثر تھلے
درماندی	عاجز	کوڑ	جھوٹ	وینی آں	جاندی آں

مشق

1۔ نشے ناں زہر دا خلاصہ اپنے لفظاں وِچ لکھو۔

2۔ تھلے دِتے تے لفظاں نیں فقرے بناؤ۔

فضری، چم، کُوڑ، دوائی دارو، احسان

جاوید احسن

آؤ بالو!

آؤ بالو، آؤ بالو!
جگ ماہی دا ڈیکھو بھالو
سونڑھی دُنیا، سونڑھی جالو
گھر گھر پیار دا ڈِیوا بالو!
اساں اپنی بال کھڑے ہیں
تساں ہُن وت اپنی جالو!
آؤ بالو، آؤ بالو!

اوکھے لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
سونڑھی	خوبصورت	ڈیوا	دیوا	جالو	گذارو

مشق

1- نظم کوں زبانی یاد کرو۔

2- نظم وِچ شاعر کیا سبق ڈِتّا اے؟

3- تھلویں لفظاں دے فقرے بناؤ۔

جگ ماہی دا، ڈیوا، گھر گھر

مرزا حامد بیگ

پہاڑاں نی ملکہ

ایہہ جون جولائی نی ہکی سویر نی گل اے۔ ساڈا قافلہ ہسنا کھیڈ نا ٹڑ کے ویلھے کوہ مری دائیں ٹرپیا ہیا۔ اساں فیصلہ کیتا ہیا کہ تہاڑ تپ ونجن توں پہلوں کوہ مری پہنچنا اے۔

اسکولی بس وِچ ساڈے پنجابی نے استاد صاحب تے گھٹوگھٹ پنجاہ (50) نڈے ہوسن۔ ساڈی لاری لمی واٹ تے لگی وینی ہئی، جس نے دونہاں پاسے پھلاہی، کاہو تے زیتون نا جنگل بیلا ودھنا وینا ہیا۔

ایہناں نکیاں نکیاں بوٹیاں نے اس بیلے نال پہاڑی سلسلہ شروع ہووینا اے۔ کوہ مری تک پہنچن واسے پہاڑیاں نے گرداگرد سڑک چکر کھانی اگے ودھنی اے۔ ہکی پاسے پہاڑیاں تے دوئے پاسے ساوا کچوچ گھاہ تے وادیاں ون۔ ایہناں وادیاں وِچ کشمیر توں آنے برساتی نالے پئے وگنے وُن۔

کوہ مری آں ''پہاڑاں نی ملکہ'' ان توں آکھنے وُن کہ ایہہ دیودار، صنوبر تے چیڑھ نے اُچے اُچے درختاں نال ڈھکی ہوئی سوہنی نے سرتھی چوٹی اے۔ سطح سمندر توں گھٹوگھٹ ترے ہزار میٹر چت ایہہ آبادی پاکستان نے دارالحکومت اسلام آباد توں پنجاہ (50) کلومیٹر دور اے۔

پرانے وقتاں توں کوہ مری ہک اجیہا صحت افزا مقام اے، جتھے میدانی علاقیاں نے لوک گرمیاں نیاں چھٹیاں گزارن آوینے وُن۔ اِنج سیر بی ہووینی اے تے تیز گرمیاں نا موسم بی لگھ وینا اے۔

میں لاری وِچ بیٹھا ایہا کجھ پیا سوچنا ہیاں تے میرے ہانیاں دوستاں ہاسے ٹھٹھے نال کھپ پائی ہوئی ہئی۔ ڈرائیور ہک موڑ مڑ نیاں لاری ہولے کر کے تے پیچھے دائیں مڑ کے نڈیاں واں سمجھایا۔ اوہ ٹھیک پیا آکھنا ہیا کہ خطرناک پہاڑی رستیاں تے سفر کرینیاں شور ککارائیں کرنے۔ تاں جے ڈرائیور بے دھیانا نہ ہوجاوے۔ ہُن نڈے نجل جہے ہو کے بہ گئے تے لاری ہک وڈا موڑ مڑ کے ہوٹلاں تے دُکاناں تے ساہمنے جا کھلوتی۔ نڈیاں شور پا دِتا۔ مری آ گئی۔ چلو کوہ مری۔ باہر کھلوتے لوکی ہسن لگ پئے۔ ہکی بندے اگے ودھ کے دسیا۔ پُترو! ایہہ کوہ مری نئیں ''چھراپانی'' اے۔

چھراپانی؟ میں ادب نال سوال کیتا۔ چاچا، ایہہ کیہوجیہی جاگھ اے؟ انہاں سجے پاسے دائیں ہتھے نال اشارہ کرنیاں جواب دِتا۔ اوہ ساہمنے سا ملی سینی ٹوریم (Senitorium) اے۔ اتھے دق سل نے مریضاں ناں علاج کیتا وینا اے۔ اتھے نی سرتھی آب و ہوا پھیپھڑیاں نیاں واسے اکسیر اے۔

چھرا پانی وِچ ساڈی لاری آں دھوتا گیا نالے انجن ناپانی پُورا کیتا گیا۔ اساں رل مل کے ہِکی نکے جہے ریستوران وِچ چاء پیتی۔ اس ویلے چیڑھ نے اُچے اُچے درختاں چوہ کوہ مری نیاں ماڑیاں نظری پیاں آنیاں ہیاں۔

چھرا پانی توں ٹھیک پندرہ (15) منٹاں بعد اسی کوہ مری پہنچ گئے۔ ڈرائیور لاری اڈے کول کھلیار دِتی تے سارے نڈے باہر نکل پئے۔ مری وِچ کافی ٹھڈ ہئی۔ اساں اپنے اپنے کوٹ تے سویٹراں کڈھ گدھیاں تے مال روڈ نی چڑھائی چڑھ گئے۔

مال روڈ، مری نی سبھ توں سوہنی تے سرتھی سڑک تے سبھ توں وڈا بزار اے۔ مال روڈ نے دوہاں پاسے وڈیاں دکاناں، عالی شان ہوٹل تے ریستوران اَن۔ خاص طور تے گرمیاں وِچ مال روڈ نی صفائی ستھرائی نا خیال رکھیا وینا اے۔

کوہ مری نا سبھ توں مزیدار موسم مئی جون وِچ شروع ہو کے 14۔ اگست نے وڈے تہاڑے مک وینا اے۔ 14۔ اگست نے تہاڑے مری وِچ رنگا رنگ پروگرام تے ادبی سنگت نے اکٹھ ہونے ون۔ دسمبر، جنوری وِچ اتھے برف پینی اے تے موسم از حد ٹھڈا ہو وینا اے۔ جنوری، فروری وِچ اتھے نادرجہ حرارت منفی اٹھ (8) درجہ سینٹی گریڈ تک بی ریکارڈ کیتا گیا اے۔

''پنڈی پوائنٹ'' جتھوں اسلام آباد تے راول پنڈی نے جگ مگ کرینے شہر نظری آنے ون۔ پنڈی پوائنٹ کول ''باغِ شہیداں'' ملک نی آزادی تے جان قربان کر دیون والے جواناں نی یادگار اے۔ پنڈی پوائنٹ توں واپسی تے اساں گھوڑیاں تے سواری بی کیتی۔ مری روڈ تے سواری کرن واسے گھوڑے کرائے تے لبھ وینے اَن۔

کوہ مری وِچ لکڑ تے پتھر نے بنے ہوئے کھڈونے، کڈھائی والے کپڑے تے غالیچے بوؤں سستے مل ویے وُن۔ مری نی ایہہ دستکاری چھڑی پاکستان وِچ ای نئیں پوری دُنیا وِچ مشہور اے۔ خاص کر بھیڈاں بکریاں تے لومڑ نے چمڑے تے ان نال بنائے ہوئے دستانے، ٹوپیاں، جیکٹ تے پیز ار مری نی خاص دستکاری اے۔

ساڈے ویکھنیاں بدل تلے آگئے ہر پاسے ہنیرا بوؤں پے گیا۔ ایہہ تک کے اسی جھٹ پٹ نکے جہے ریستوران وِچ بہہ گئے تے اپنے نال آندا ہویا کھانا کڈھ کے کھادا پیتا۔ اتنی دیر وِچ اَسمان ہک واری وَت صاف ہو گیا۔

کوہ مری پھرنیاں ٹرنیاں اساں واں ایہجوں پیا لگنا ہیا جیوں اساں پریاں نے دیس وِچ پھرنے ہوواں۔ برے اساں شام تیکر اسلام آباد بی پرتنا ہیا۔ ایہہ سوچ کے اساں استاد صاحب توں وعدہ گھدا کہ اِک واری وَت کوہ مری آساں، تے اس توں بعد اسی پرت پئے۔

اَوکھے لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
تڑکے	سویرے سویرے	نڈے	چھوٹے مُنڈے	واٹ	رستہ
پھلاہی، کاہو تے زیتون	درختاں دے ناں	ساوا کچوچ	ڈھڈا ساوا	آکھنے ون	کیہندے نیں
صنوبر تے چیڑھ	درختاں دے ناں	سرتھی	صاف ستھری	اچت	اُچّی، بلند
آوینے ون	آوندے سن	لکھ ویناں اے	گزر جاندا اے	ہانیاں دوستاں	سنگی ساتھیاں
شور ککارا	ڈاہڈا شور	خجل	شرمندہ	دق سل	ٹی۔ بی دی بیماری
اکسیر	شفا دین والی دوا	کھلیار دِتی	کھڑی کر دِتی	ٹھڈ	ٹھنڈ
وسنیک	رہن والے	جا گھ	جگہ	مک ویناں اے	ختم ہو جاندا اے
وینے ہاں	جاندے پئے آں	بوؤں	بوہت	پیزار	جتیاں
پرت پئے	واپس ہو گئے	ہانی	ہم عمر ساتھی		

مشق

1۔ کوہ مری نُوں ''پہاڑاں دی ملکہ'' کیوں آکھیا جاندا اے؟

2۔ کوہ مری دے لاگے کیہڑی جگہ اے جتھے دق سل دا علاج ہوندا اے؟

3۔ کوہ مری دیاں دستکاریاں کیہڑیاں نیں؟

4۔ کوہ مری دے پہاڑی علاقے وِچ کیہڑے کیہڑے درخت ملدے نیں؟

5۔ ''باغِ شہیداں'' توں کیہ مراد اے؟

اکمل علیمی

امریکہ وچ لاہور

امریکہ جا کے ایہہ ویکھیا پئی لوک سیر سپاٹے دے بوہت شوقی نیں۔ اوتھے ہفتے وِچ (5) پنج دن زور نال کم وِچ لگے رہندے نیں تے باقی دو دن پھرن ٹرن وچ صرف کردے نیں۔ جوان ہون یا وڈیری عمر دے لوک، جمعے والے دن کارتوں وہلے ہوندیاں ای اپنیاں موٹراں اُتّے ملک دے دوجیاں حصّیاں ول ٹر پیندے نیں۔ عجائب گھر، چڑیا گھر، قدرتی نظارے، بزرگاں دیاں نشانیاں، پرانے قلعے، پرانے زمانے دے شہر تے قصبے، آزادی دی جنگ دے میدان تے اجیہاں ہور تاریخی تھانواں اُتّے چھٹی دے دناں وِچ چوکھا اکٹھ ہندا اے خربوزے نُوں ویکھ کے خربوزہ رنگ بدلدا اے۔ اسیں وی چھٹی والے دن سوچیا پئی واشنگٹن شہر چوں باہر نکل کے امریکہ دے پینڈو علاقے ول جھات پاؤنی چاہیدی اے۔ امریکہ بڑا لما چوڑا ملک اے۔ وڈیاں تے چھوٹیاں سڑکاں دے جال وچھے ہوئے نیں تے جانوں توں جانوں امریکی نُوں وی اپنے علاقے چوں باہر سفر کرن لئی نقشے دی لوڑ پیندی اے۔ اسیں وی ریاست ورجینا دا نقشہ کھولیا۔ نقشے اُتّے اِک تھاں داناں ویکھ کے اسیں حیران رہ گئے۔ ایس داناں لاہور سی۔ سانوں امریکہ وِچ لاہور ویکھن دا جنھاں چاء ہو سکدا سی، اوہدا اندازہ کرنا مشکل نہیں۔ میرے تِن (3) پُتّر احسن، عاطف تے آصف کار وِچ میرے نال بہہ گئے تے اسیں لاہور ول ٹر پئے۔ امریکہ دے مشرقی ساحل ول اِک وڈی سڑک جنوب توں شمال نُوں جاندی اے، جیہدا نمبر پچانوے (95) اے۔ اسیں سڑک اُتّے اسّی (80) کلومیٹر فی گھنٹے دی رفتار نال جنوب ول کار چلائی تے لگ بھگ دو (2) گھنٹیاں وِچ اوس چونک وِچ جا پہنچے، جتھوں اِک چھوٹی سڑک ریاست ورجینا ول جاندی اے۔ ہُن اسیں ریاست دے پینڈو علاقے وِچ ساں۔ نقشے دی مدد نال اسیں دو سڑکاں ہور بدلیاں تے لاہور ول ودھدے رہے۔

''ابو اوہ ویکھو!'' احسن نے رولا پایا اوہ سڑک دے اِک بورڈ ول اشارے کر رہیا سی جیہدے تے لکھیا سی۔ ''لاہور''

اسیں سمجھ گئے پئی منزل کول آ گئی اے۔ جیہڑے پاسے بورڈ دا رُخ سی، اسی اوس پاسے سڑک تے کار پا دِتّی۔ ایس سڑک دے دوہیں پاسیں مکئی دے کھیت سن۔ پندراں منٹاں دے بعد سانوں اِک پٹرول پمپ نظر آیا تے اوہندے نال ای اِک پکّی کندھ اُتّے لاہور داناں۔ ہُن اسیں ریاست ورجینا دے موضع لاہور وِچ ساں۔ کار نوں اِک پاسے کھڑی کر کے اسیں پٹرول پمپ دے پچھے اِک سٹور دے اندر گئے تے اوتھے لوکاں کولوں پتا چلیا پئی لاہور وِچ ویہہ بائی (22،20) گھر نیں۔ فیر وی ایہدا ٹیلیفون ایکسچینج تے ڈاک دا نمبر اے۔ سٹور اندر ڈاک خانہ وی سی تے سٹور دے بڈھے مالک دی گھر والی پوسٹ ماسٹر سی۔ ایس

سٹور دے مالک نال گل کیتی تے پتا چلیا پئی 1860ء تک ایس آبادی دا کوئی ناں نہیں سی۔ ایس بندے دے دادے نے انگلستان چوں آون والے کسے رسالے وِچ ساڈے لاہور دا ذکر پڑھیا تے او ہنے ایس آبادی داناں لاہور رکھ دِتا۔ احسن ہوراں نے سٹور توں مرا مرالیا تے اسیں باہر آ گئے۔ سٹور دے باہر امریکی بال کھیڈ دے سن۔ اوہ سانوں پُچھن لگ پئے۔ ''تسیں کتھوں آئے او'' احسن نے اوہناں نُوں دسیا جے اسیں لاہور توں آئے آں، جیہڑا پاکستان دا دوجا وڈا شہر اے۔ اِک کُڑی اگا نہہ ودھ کے بولی'' تہاڈے لاہور دا ڈاک خانہ کڈا اے'' احسن نے جواب دِتا۔ ''تہاڈے پورے لاہور جڈا'' ایس گل اُتے چوکھا ہاسا پیا تے اسیں وی ہسدے کھیڈدے لاہوروں واپس واشنگٹن دا رخ کیتا۔

اَوکھے لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
سیر سپاٹا	سیر	شوقی	شوقین	واشنگٹن	امریکہ دا دارلحکومت

مشق

1۔ امریکہ وِچ لاہور کویں آباد ہویا؟

2۔ امریکہ دے لاہور دی کل کنی آبادی اے؟

3۔ امریکہ دے لاہور وچ ڈاکخانے وِچ پوسٹ ماسٹر کون سی؟

4۔ امریکہ وِچ لوک ہفتے وِچ کنے دن کم کردے نیں؟

5۔ تھلّے دِتّے ہوئے لفظاں نُوں فقریاں وِچ ورتو:

لاہور، کم کار، قصبے، واشنگٹن، نقشہ بورڈ، ٹیلیفون، انگلستان

باقی صدیقی

ہک بوٹا

ہک بوٹا گھل مگھلا
سڑنے بلنے راہیاں کی
پتّراں نی پکّھی جھولے
کتنے چیڑے کتنے صافے
ہاڑے جیٹھے نی دُھپاں وِچ
دُنیا نی نظراں توں اوہلے
اس بوٹے نی چھاویں بہہ کے
دلاں نی بولی بولے
آن مسافر، جان مسافر
ایہہ پتّراں نی وتھّاں وِچّوں
ہر راہی آں بٹ بٹ تکے
کوئی اس نا راز نہ سمجھے
کوئی نہ دِل پھرولے
ایہہ بُوٹا پینگھاں نا جھوٹا
کوئی اس نے پتّر ڈھائے
کوئی اس نیاں ٹھہنیاں کپّے
فیر وی ایہہ انملا سنگی
ساریاں تے رت ڈولھے

ہک بوٹا گھل مگھلا

سڑنے بلنے راہیاں کی

پتّراں نی پکھی جھولے

اَوکھے لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
ہک	اِک	گھل مگھلا	اکلّا	راہیاں	مسافراں
رَت	خُون	کپّے	وڈھے	سنگی	ساتھی

مشق

1۔ ایس نظم نُوں زبانی یاد کرو۔

2۔ بوٹے دی کہانی جو ہیں شاعر نے بیان کیتی اے، اپنے لفظاں وِچ لکھو۔

3۔ تھلّے دِتّے ہوئے لفظاں دے معنے لکھو تے فقریاں وِچ ورتو۔

پکھی، صافے، ہِٹ ہِٹ، تکے، جُھوٹا، پتّر، ٹہنیاں، رَت، راہیاں

ڈاکٹر شہباز ملک

دب کے واہ تے رَج کے کھا

ساڈے دیس دی پچاسی (85) فیصد آبادی پنڈاں وِچ تے پندراں (15) فیصد شہراں وِچ وسدی اے۔ پنڈاں دے وسنیکاں دا گزارہ عام طور تے واہی بیجی تے ہوندا اے۔ پنجاب مُڈھوں ای واہی بیجی دا علاقہ اے تے مُڈھوں ای ایہدی زمین سونا اگاندی رہی اے۔ ساڈے مضمون دا سرناواں پنجابی دا اِک مشہور اکھان اے۔ جیہدے وِچ زمینداراں نُوں واہی بیجی وِچ ڈھیر اُدّم تے محنت کرن دی تعلیم دِتّی گئی اے۔

کم کوئی وی ہووے، اُدّم بناں توڑ نہیں چڑھدا۔ واہی بیجی تے ہے ای اُدمیاں دا کم۔ کم کوس تے آہلک دا مار یا بندہ واہی بیجی دے نیڑے نہیں ڈھک سکدا۔ ایسے کر کے پنجاب دے جوان مشہور نیں۔ ایہہ سخت توں سخت کم کر دے نیں تے کھاندے پیندے کسرتی جُثیاں دے مالک ہوندے نیں۔ چڑی چوکدی نال ای ہالی ہل لے کے اپنیاں پیلیاں نُوں چلے جاندے تے چڑھی دوپہر تیکر ہل واہندے نیں۔ چھاہ ویلا وی پیلیاں دیاں آڈاں کھالیاں دا فکر ہوندا اے، تاں جے پانی چھیتی تے چنگے طریقے نال لایا جا سکے۔ جیہناں علاقیاں وِچ نہراں نیں اوتھے زمین دے موجب واریاں متھیاں ہوندیاں نیں۔ زمینداراں نُوں اوہناں واریاں تے پانی لانا ہوندا اے۔ جنّی دیر تک پانی لگدا رہووے، ایہہ کیہیاں لے کے پیلیاں وِلے رہندے نیں۔ جتھے نہراں نیں، اوتھے کُھوہاں کولوں کم لیا جاندا اے یا فیر ٹیوب ویل لگ گئے نیں۔ ایہناں کماں کاجاں وِچ ترکالاں ہو جاندیاں نیں۔

اِک واہی وان اپنے رجھیویاں دے ہوندیاں وی حیاتی دے دوجے کماں وِچ پوری پوری دلچسپی لیندا اے تے خاندان دے سارے جیاں نُوں خوش رکھدا اے۔ ایہہ وی سارے اوہدے نال اوہدے کم وِچ ہتھ پواندے نیں۔ تیویں چھاہ ویلا لے کے کھیتیاں وِچ جاندی اے۔ دھی چیز وست سانبھدی اے پُتر سکولوں آ کے کُھوہ دی گاہدی تے بہندا اے یاں بھرا نال ہلاں تے جاندا اے تے پیو کُھوہ تے بیٹھا وان ای وَٹدا اے۔

سیانے آہندے نیں واہ ہل تیرے گھر وِچ چاکری جیہدی اپنی چنگی بھلی زمین ہووے اوہنوں ہور نوکریاں کرن دی تے غلام بنن دی کیہ لوڑ اے۔ اوہ ہل واہے تے انند لُٹّے۔ واہی بیجی ساریاں نوکریاں تے سارے دھندیاں دی سردار اے۔ پنجابی دا اکھان اے ''اُتم کھیتی مدھ بپار، نکھد چاکری بھیکھ ندار''۔ مطلب ایہہ کہ سبھ توں چنگی واہی بیجی، وِچکارلا میل بپار، نوکری بُری تے منگنا اصلوں ای بُرا۔ واہی بیجی وِچ موجاں ای موجاں ہوندیاں نیں۔ کم تے کرنا پیندا اے پر اوس کم دا پھل بڑا مِٹھا ملدا اے۔ کاشت کار دا جیون بڑا ای بھاگاں والا ہوندا اے تے جے ایہہ وی کہہ دِتا جاوے پئی کاشت کار ربّ توں بعد اَن داتا ہوندا اے تے کوئی جھوٹ نہیں ہوئے گا۔ کیوں جے ایہو محنت کر کے سارے ملک وِچ غذا دا بندوبست کردا اے۔

سچ اے کہ اُدّم سر پھل ہوندا اے۔ کھیتی وِچ ایہہ گل بڑی چنگا نویں ایں کیوں اجے ایہدے وِچ جنہاں کولوں کم لیا جا سکدا اے۔ ہل دی تھاں ٹریکٹر ورتیا جاسکدا اے۔ انج ایہہ نرا ہل دا کم نہیں دیندا سگوں ہور مشیناں لا کے ایہدے نال کٹائی، گھہائی تے پسائی وی کیتی جاسکدی اے۔ کھوہ دی تھاں ٹیوب ویل لا کے زمین دی تریہہ بجھائی جاسکدی اے۔ فیر محکمہ زراعت دے مشورے نال چنگے بی تے کھاد وغیرہ دے ورتن نال فصلاں دی پیداوار ودھ سکدی اے۔ یعنی جنّی محنت کیتی جائے اونی ای پیداوار ودھے گی۔ کاشت کار تے زمیندار دی مالی حالت ٹھیک ہووے گی تے ملک خوشحال دسے گا۔ اوہنوں خوراک لئی دوسرے ملکاں اَگے جھولی نہیں اڈنی پئے گی۔

اَوکھے لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
وسنیک	وسن والے باشندہ	کسرت	ورزش	ازلی	مڈھ توں	رحموں	رحمت نال
اُدّم	آہر، کوشش	ترکالاں	ڈونگھیاں شاماں	رجھیواں	مصروف رہنا	اُتّم	اُچی (پہلے درجے دی)

مشق

1۔ پنڈاں دے جوان زیادہ طاقت والے کیوں ہوندے نیں؟

2۔ واہی بیجی لئی ورتیاں جان والیاں چیزاں دے ناں لکھو۔

3۔ تھلّے دِتّے ہوئے لفظاں دے معنے لکھو تے فقریاں وِچ ورتو۔

وسنیک، اُدّم، ترکالاں، رُجھ جانا

4۔ ''پنڈ دی زندگی'' اُتّے مضمون لکھو۔

پروفیسر سجاد حیدر پرویز

پِیلُوں

خواجہ فرید رحمۃ اللہ علیہ دا ہک شعر اے۔

آ چُنٹوں رَل یار
پِیلُوں پکیاں نی وے

مطلب:

اے سنگتی! پیلوں پک گئین تے پکیاں ہویاں ہن۔ آ، توں تے میں رل کے انہیں کوں چُن کراہیں اکٹھا کروں۔

خواجہ فرید رحمۃ اللہ علیہ ہک صوفی شاعر ہن تے اُنہاں تصوّف دے بَریک مسئلیاں کوں سوکھے انداز نال آپنٹی شاعری وِچ بیان کیتے۔ حضرت خواجہ فرید رحمۃ اللہ علیہ دا سرائیکی دا کلام سابقہ ریاست بہاولپور دے علاقے ''چولستان'' (جیکوں اتھوں دے واسی ''روہی'' آہدن) دی عوامی حیاتی دی دل کھُسویں مورت چھکیندن۔ پیلوں اتھوں دا ہزاراں سال پرانا ہک پھل ڈیون آلا ون اے۔ ریتڑے علاقے دا ایہہ ون اتھوں دے وسنیکاں کیتے بہوں فیدے وند تے کم ڈیون آلا اے۔ ایں ون دے پھل کوں دی ''پیلُوں'' آہدن، جیہڑھا سرائیکی لوکیں تے روہیلیاں دا من بھاندا کھاجا اے۔ خواجہ فرید رحمۃ اللہ علیہ نے آپنٹی ایں کافی وِچ ایہنے دے فائیدیاں، عام لوکائی وِچ ایندی بھاند تے خاص کر تریمتیں دی ایندے پھل کوں چننڑٹ دے حوالے نال جڑت دا ہک خاص انداز وِچ ذکر کیتے۔ پہلی نظر وِچ ڈیکھوں تاں ایں شعر وِچ ریتڑے میوے دی (جیکوں جنتی میوہ وی آکھیا ویندے) ہک کیفیت جا پدی اے پر پاک دل لوک جیڑھے اندر دی اکھ کھول تے ڈیہدن تاں جتھاں روہی دے ریتڑے وِچ انہاں کُوں عرب شریف دے ریتڑے دا اولُوں نظر وے اتھاں پیلُوں دے میوے وِچ اوہ اسلام دا میوہ ڈیہدن۔

پیلوں دا وَن اِتھوں دے وسنیکاں کیتے بُہوں فائدے وند تے کم ڈیوٹ آلا اے۔ ایہہ اجٹ نسر دا ودا ہوندے تاں بھیڈ، بکریاں تے اُنٹھ ذناور ایکوں منہ مارجُلدن۔ وڈا تھیندے تاں ریتڑے دا جہاز ''اُٹھ'' اینہہ پتراں دا پانی مَلّم دا کم ڈیندے۔ ریتڑے ٹبیاں تے کھڑا ویلے تے موسماں دا مقابلہ کریندا، چھاتراں ماری، گھاٹی چھاں ڈیوٹ آلا ایہہ ون پانٹی باجھ ای وڈا تھیندا ویندے۔ جتھ ایہہ ہُنالے وِچ وُگ دے پاندھیاں تے رڑہ واہی کرن آلیاں کیتے تنبوں دی کار چھاں اڈ کھڑدے۔ اتھ سیالے وِچ پینڈے مارن آلے ایندے گھُپّے وِچ رات وہاوٹ تے پالے کنوں بچٹ دا کارا کریندن اتے جرڑیاں راتیں وِچ ایندے سکیاں چڑاٹھاں دا بل بال کراہیں تاپش گھِندن۔ پیلوں داوٹ کہیں کلھے بندے دی مِلک نی ہوندا۔ جیہڑھا چاہندے، پیلوں چٹ تے کھا یا ویچ وٹ سگدے۔ غریب لوک پیلوں چٹ تے ہٹیاں بزاراں اُتے ونج اَن برابر تول تے ڈیندن اَتے روٹی روزی دا حیلہ کریندن۔

جیہڑھے پیلُوں دے وٹ کوں میوہ لگدے تاں ایندی سبھ دَھج ڈیکھݨ آلی ہوندی اے۔ اپریل تے مئی دے مہینیاں وِچ ایں قدرتی تے جنتی میوے دے داݨے کئی ویہاں رنگیں دے چمکنے موتیاں دی کار چمک تے اکھیں کوں چندھا کر ڈیندن۔ پکے ہوئے پیلوں دے رنگ ڈیکھݨ آلے ہوندن۔ کئی چِٹے، ساوے تے پیلے رنگ دے ہوندن، کئی بھورے، کئی پِھکے، نیلے رنگ دے، کئی اُودے جموں رنگ دے، کئی انار دے رتے پُھل وی کار گلناری ہوندن۔ ایہہ وکھرے وکھرے رنگ ریتڑے دے ایں من بھانوݨے میوے دے سُنہڑپ کوں ودھا ڈیندن۔

اَوکھے لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے
زناور	جانور	جرڑیاں راتیں	بہوں ٹھنڈیاں راتیں
پاندھی	مسافر	گریڑے	گھاس پھونس دے چھوٹے گھر
مَلّم	مرہم	رڑہ واہی	کھیتی باڑی
تریمتیں	عورتاں	چڑاٹھاں	خشک لکڑیاں
اولُوں	عکس	سنہڑپ	خوبصورتی
تصویر	مورت	چھاتراں مار	درخت دے سائے دا گھیر اودھنا
نی، وے	سڈ مارن کیتے آہدن	روہیلیاں	روہی دے رہن والے
جنّتی میوے	جنّت دا پھل	چنوں	کٹھا کروں
اُٹھ	اُونٹ	من بھاندا	دل نوں چنگا لگن والا
ساوے	ہرے، سبز	پیلوں	جال دے وݨ کوں لگن آلا پھل

مشق

1۔ خواجہ فرید رحمۃ اللہ علیہ کیہڑی قسم دے شاعر ہن؟

2۔ پیلُوں دے پُھل دے کیا کیا فیدے ہن۔

3۔ پیلُوں دا پُھل کیہڑے کیہڑے رنگاں وچ تھیندے۔

4۔ تھلّے ڈِتّے ہوئے لفظاں دے فقرے بناؤ۔

چولستان، تریمتیں، من بھاندا، بھیڈاں بکریاں، ساوے

ڈاکٹر رشید انور

پُھلاں دا مشاعرہ

کردار : گلاب دا پُھل
چمبیلی دا پُھل
سورج مکھی دا پُھل
رات دی رانی دا پُھل
کنول دا پُھل

گلاب: میں آں پُھل گلاب دا نالے گلشن میرا یار اے
رنگاں دا شہزادہ، مینوں سجدے کرے بہار اے

چمبیلی: میں آں سولھ ملوک کلی تے میرا ناں چمبیلی
میں پھلاں دی محفل اندر رہندی وانگ سہیلی

سورج مکھی: میرا ناں اے سورج مکھی مینوں رُوپ سہاندا
روز سویرے سورج میرا مکھڑا ویکھن آندا

رات دی رانی: میں شہزادی، میں اِک ملکہ، میں آں رات دی رانی
جنگل میری مَہک توں مہکے، ہووے رات سہانی

کنول: میرا ناں پُھل کنول دا سچیاں میریاں گلاں
لہراں نال محبت مینوں، سجن میریاں چھلاں

گلاب: ونڈاں میں خوشبوئیاں مینوں سبھناں نال پیار اے
میرے ناں دی مالا جپ دے باغاں دے پہرے دار اے

چمبیلی: سارے باغ دے اندر جاپاں ہر دم نویں نویلی
مینوں ویکھ کے چانݨیاں نُوں آوندی عجب تریلی

سورج مکھی: چانن دادروازہ رہناں راتاں نُوں کھڑکاوَندا
میں جاگاں تے چڑیاں جاگن چانن آوے گاوَندا

رات دی رانی: باغ دی رکھوالی کرکے ساری رات لنگھانی
فطرت پہرے داری تے جگراتے ہین نشانی

کنول: مینوں سینے لاکے رکھن سوہنیاں جھلاں ڈالاں
آوَندے جاندے طوفاناں نُوں سینے اُتےّ ٹھلاں

گلاب: میں تے ازلوں کھڑنا سکھیا کنڈیاں دے وچکارا ے
میرے باجھوں سنجا سنجا، لگدا ایہہ گلزار اے

چمبیلی: چانن وانگر لشکاں مارے میرا بھولا مکھڑا
سارے باغ دا دُکھڑا سمجھاں اپنے من دا دُکھڑا

سورج مکھی: جیوں جیوں سورج گردش کھاکے اَگےّ قدم ودھاوَندا
میں وی اُوہدا پلہّ پھڑ کے گوڑھا پیار نبھاوَندا

رات دی رانی: میری خشبو، راتیں بھلے راہی رستے پاوے
دن دا چانن گھر گھر میری سوبھا کردا جاوے

کنول: ملاحواں نُوں رستے دساں، دکھڑے جتےّ جھلاّں
لہراں ہتھیں پیار سنیہڑے نت دیہاڑی گھلاں

گلاب: اُونچ نیچ دا میں نہیں قائل دسناں نال پیاراں
کھڑ کھڑ ہسن پاک وطن دیاں شالا ایہہ گلزاراں

رات دی رانی: مہر، محبت، پیار، وفاواں بھر دیاں میرا پانی
میرا سوہنا پاکستان اے، میرے دل دا جانی

کنول: میں پانی دا شہزادہ واں، رکھنا تاج سجا کے
میرے دیس نُوں دین سلامی سپیاں موتی آ کے

اَوکھے لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
گلشن	باغ	چھلاں	لہراں	تریلی	پسینہ	جُثّہ	جسم
سوبھا	تعریف	سولھ	نازک، ملوک	ٹھلاّں	روکاں	مالا جپنا	تسبیح کرنا، یاد کرنا
نویں نویلی	تازہ، سجری	دُکھڑا	دُکھ	گوڑھا	گہرا	سنجا	ویران

مشق

1۔ شاعر نے پھُلاّں دی زبانی کیہ پیغام دِتّا اے؟

2۔ گلاب تے کنول دے پھُل دی کیہ کیہ خاصیت اے؟

3۔ اپنے دیس پاکستان بارے پھُلاّں نے کیہ آکھیا اے؟

4۔ طالب علم پھُلاّں دے روپ وِچ ڈرامہ پیش کرن۔

اے۔ڈی اعجاز

ساڈا پِنڈ

شہر دیاں منڈیاں نُوں پنڈ دے لوکاں دی حیاتی بارے کجھ معلوم کرن دا بڑا چاء ہا۔ ایہناں اپنے پینڈو جماعتی نوشیر خاں کولوں پنڈ بارے پُچھیا۔ اوہنے اپنے پنڈ دا حال دسدیاں ہوئیاں آکھیا ’’جے ساڈا پنڈ پنج (5) پانیاں دی دھرتی تے وگن آلے دریا راوی دی کدھی تے آباد اے۔ ایتھوں دیاں وسنیک قوماں تے خاندان صدیوں توں ایسے پنڈ وِچ وسدے آؤندے ہین۔ ساڈے پنڈ دے آلے دوالے ہزاراں ورہیاں پرانی سندھ وادی تہذیب تے وسیبے دیاں نشانیاں کھلریاں ہوئیاں لبھدیاں ہین۔ ایتھوں دیاں لوکاں دی تاریخ ون سونیاں مہماں نال بھری اے۔ باہرلے دھاڑواں دی نت نویں چڑھتل تے لٹ مار ایہناں نُوں غیرت مند، جی دار تے انکھی بنا دِتّا اے۔ ہر اوکڑ تے اوکھت نُوں ہس کے ٹھلا گھتن دا حوصلہ تے وطن نال پیار دا جذبہ ایہناں دے روں روں تے رگ رگ وِچ کٹ کے بھریا ہویا اے۔ ایتھوں دے واسی وعدے دے پکے تے ہک دُوجے دے دُکھ درد تے شادی غمی وِچ ودھ ودھ کے حصّہ لیندے ہین۔ ہک دوجے نال پرانے میل ملاپ تے وڈکیاں دی سلام علیکی تے بھائی چارے نُوں قائم رکھن وِچ کوئی کسر نہیں چھڈ دے۔

پوپھٹدی، چڑی چوہکدی تے کُکڑ دی بانگ نال اکھ کھلے تاں پنڈ وِچ ہر پاسیوں گھرٹ (ہتھ چکی) دی تے کھراس تے آٹا پیہین آلے داندان دیاں ٹلیاں تے گھنگھرواں دی جھنکار دے نال نال دُدھ رڑکدی مدھانیاں دی گھکار کنیں پوندی اے۔ دوجے پاسے پنڈوں باہر وگدے کھُوہاں دی روں روں ہالیاں واڈھیاں تے لادیاں دے گاؤن، ڈھولیاں، ماہیاں تے دوہڑیاں دے سُر دل نوں ہک چھک جیہی گھندیاں ہین ایس طرح ایہناں لوکاں دے دل دیاں سدھراں، پیڑاں تے ارمان گیت بن کے اوہناں دے بُلھاں اُتّے آجاندے ہین۔ گھر دے کم کاج توں ویہلیاں ہو کے دیہنہ چڑھے سوانیاں مربیاں وِچ کمیں رجھے مرداں کارن چھاہ ویلا لے کے جاندیاں ہین۔ ہر سوانی دے سر اُتّے گھاٹی کنگ نال بھری ہوئی چاٹی، تازیاں روٹیاں تے اوہناں دے اُتّے سجرے مکھن دے پیڑے ہوندے ہین۔

کجھ ورہے پہلے تائیں ایتھے ہر پاسے کری، ون، جنڈ، ککر، بیر تے اکانہہ (پھرواٹہہ) دے گھاٹے جنگل ہوندے سن۔ ہُن ایہہ جنگل صاف کر کے زمیناں نُوں واہی بیجی دے قابل بنا دِتّا گیا اے، پر حالے وی ایہہ جھاڑیاں نظر آؤندیاں ہین۔ ساڈے پنڈ دے بوہتے لوکی واہی بیجی دا کم کردے ہین۔ جتھوں تائیں نگاہ جاندی اے ہریاں بھریاں واہیاں نظر پوندیاں ہین۔ ساڈا پنڈ کنک، کپاہ کماد تے چُول اگاؤن وِچ علاقے بھرتوں اَگّے اے۔ واہی توں اڈ ساڈی وڈی دولت ڈھور ڈنگر ہین۔ لوکاں کول مجھیں تے گائیں دے وگ، اٹھاں دے چھیڑ تے بھیڈاں بکریاں دے ایڑ ہین۔ کُھلیاں جوہاں، ہریاں بھریاں چراگاہواں تے بیلیاں وِچ ہر پاسے شاماں تائیں ڈھور چردے تے موجاں ماردے رہندے ہین۔ پنڈ دے مکان زیادہ تر کچے، صاف ستھرے تے بڑے شوق نال لپے پوچے ہوئے ہین۔ کھلیاں گلیاں وِچ نم دے بوٹیاں دیاں قطاراں ہک عجب سماں لایا ہویا

اے۔شہر وِچ جیہڑا کم سوئی گیس یا مٹی دے تیل توں لیا جاندا اے، اوہ کم ساڈے پنڈ وِچ گوہیاں توں لیا جاندا اے۔

پنڈ دیاں مٹیاراں دیاں قطاراں تر وگھڑیں تے دوگھڑیں سراں تے چا کے پنڈوں باہر وگدے کھوہاں توں پانی بھر کے لے آؤندیاں ہین۔ کپڑے لیڑے دادھوان وَگدے کھال اُتّے کر لیا جاندا اے۔

ایتھوں دے لوکاں دی خوراک بڑی سادہ تے خالص ہوندی اے۔ دُدھ لسی، مکھن، ساگ، گوشت، مکئی تے کنگ دی ٹکی ایہناں دا روز دا کھاج اے۔ جنگل دے میوے تے سبزیاں پیلوں، ڈیلھے، بیر تے چھلی گنا وی بڑے شوق نال کھاندے ہین۔ لوکاں دے پہناوے وِچ بزاری کپڑے دے نال نال گھر دا ئنیا کھدر بوہتا ورتیا جاندا اے۔ مردلنگی، چادر کُرتا تے پگڑی (صافہ) ہنڈیندے ہین۔ ذرا چیرے لوک لنگی، چکن، کلا تے کُھسا پہندے ہین۔ سوانیاں وِچ بوہتا چادراں تے سادہ قمیضاں دا رواج اے۔ سر تے دوپٹہ، پھلکاری تے سلاری ہوندی اے۔ کجھ سوانیاں گھگھرے تے شلوارنوں پسند کردیاں ہین۔

ٹوہناں دا رواج سوانیاں وِچ اے۔ کنواریاں کڑیاں بندے تے ویاہیاں ہویاں والیاں کنیں پوندیاں ہین۔ ایس تو اڈنتھ، ٹکا، کڑے، کنگن، جھانجراں، تختیاں، ہار حمیلاں تے بازو بند پہندیاں ہین۔

جمنے، پرنے تے مرنے دیاں ڈھیر ساریاں پرانیاں رساں کیتیاں جاندیاں ہین، جیہناں وچوں جھنڈ لہائی، ختنے بٹھانا، منگنی، مائیوں بٹھانا، گانا، مہندی، گھوڑی، کھارا، سہرا، جنج، ڈولی، چوکا ٹھ پھدھائی تے گھنڈ لہائی بوہت مشہور ہین۔ ایتھوں دے پرانے وسنیکاں وِچ وٹے سٹے دے رشتے دا رواج حالیں وی اے۔ ایہہ لوک ویاہ بڑیاں دھماں نال کردے ہین۔ ویاہ آلے گھر کئی دیہاڑے ڈھول تے جھمر، ککلی گدا، سمی تے باہمنا دے نال نال ویاہ شادی دے دوجے گاؤن گاؤندے رہندے ہین۔ ساڈے پنڈ دے پیشہ ور تے دستکار لوکاں وِچ ترکھان، لوہار، موچی، نائی کمہار، للاری، وگاری، قصائی، ماچھی مصلّی تے مراثی ہین۔

ایتھوں دا وسیبا حیاتی دے ہک پرانے اصول آپو دے وِچ رل مل کے زندگی گزارن تے ہک دوجے دی مدد تے ورت تے قائم اے۔ وساکھ، جیٹھ، ہاڑ، ساون، بھادوں تے اسّو وِچ ایتھے سخت گرمی پوندی اے۔ مگھر، پوہ، ماگھ تے پھگن دے مہینے ٹھنڈ ہوندی اے۔ مینہ ساون بھادوں دے مہینیاں وِچ پوندے ہین۔ سیالاں وِچ وی جھڑیاں لگ جاندیاں نیں۔

ساڈے پنڈ وِچ کُڑیاں تے مُنڈیاں دے وکھرے وکھرے سکول ہین۔ زیادہ لوک بالڑیاں نوں صرف قرآن مجید دی تعلیم دلواندے ہین۔ ایس پنڈ دیاں سوانیاں کدی وی سرتوں دوپٹہ نہیں لاہندیاں، بھانویں اوہ گھر وِچ ویلھیاں بیٹھیاں ہوون یا کماں کاجاں وِچ رجھیاں ہون۔ پنڈ وچ کسے مردنوں ننگے سر پھرن دی اجازت نہیں ہوندی، کوئی بندہ پنڈ وچوں گھوڑی یا اُٹھ تے سوار ہو کے نہیں لنگھدا۔ ایہہ لوکی اپنے جھگڑے جھیڑے پریہا وِچ ای نبیڑ لیندے ہین۔ پنڈ دے گھبرو میلیاں تے عرساں وِچ پیر پیادے کوہاں دے پنڈے مار کے بڑے شوق نال شامل ہوندے ہین۔

صاف تے تازہ ہوا، ہر شے خالص، بے طمع محبتاں، بوہڑاں تے پپلاں دی چھانویں ہسدے کھیڈدے ترنجناں وِچ چرخے دیاں گھوکراں، راتیں پنڈ دے چوکاں اُتے مال ڈنگر دیاں بہکاں تے قصّے کہانیاں تے بجھارتاں دے نال نال بیت بازی دے مقابلے ساڈے پنڈ دی رہتل دا ہک وڈا حصّہ ہین۔ سوہتھ رسّہ تے سرے تے گنڈھ سانوں تاں ساڈا پنڈ جنّت دا ٹوٹا لگدا اے۔

اَوکھے لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
چڑھتل	چڑھائی	اوکڑ تے اوکھت	مشکل	جوہ	علاقہ
واڈھے، لادے	فصل کٹن والے مزدور	سوانی	عورت، زنانی	چھاہ ویلا	ناشتہ
ایڑ	ریوڑ، مال ڈنگر	کھراس	ڈھگیاں نال چلّن والی چکی	واسی	باسی (باشندہ) رہن والا
وڈکے	آباؤ اجداد	گوہے	پاتھی	سوہتھ رسّہ سرے تے گنڈھ	مکدی گل
رہتل	معاشرہ (وسوں)	ٹونب	زیور	تروگھڑیں	تن گھڑے
پنج	پنج پانیاں دی دھرتی، پنجاب دی زمین	رُجّھنا	مصروف ہونا	کنگ	لسی
دھاڑو	حملہ آور	ون سونیاں	طراں طراں دیاں		

مشق

1۔ سبق وِچ پنڈ دے لوکاں دیاں جیہڑیاں اخلاقی صفتاں تے قدراں دسّیاں گئیاں ہین اوہ دسّو؟

2۔ پنڈ وِچ سویرویلے جیہڑا سماں ہونداا ے بیان کرو۔

3۔ پنڈاں دے لوکاں دے لباس تے خوراک بارے تسیں کیہ پڑھیاا ے؟

4۔ ویاہ شادی تے کیہڑیاں رسماں کیتیاں جاندیاں ہین؟

5۔ پنڈ دی سیر تے اِک صفحے دا مضمون لکھو۔

حافظ عبدالمجید سرشار

سائنس دیاں برکتاں

دُنیا وِچ جو چیزاں موجود تے نظر آوندیاں نیں، ایہناں نُوں دو حصیاں وِچ ونڈیا جاسکدا اے۔ اِک اوہ جنہاں دے بارے صرف جانیاں جاسکدا اے کہ ایہہ کیہ نیں تے کیوں؟ دوجیاں اوہ چیزاں جیہناں نُوں جانن دے نال نال ایہناں توں فائدہ وی اٹھایا جاسکدا اے۔ پہلیاں چیزاں نُوں جانن داناں علم تے دُوجیاں توں عملی فائدہ اُٹھان داناں سائنس اے۔ سائنس دا علم اوہدوں ای پیدا ہو گیا ہونا اے جدوں حضرت آدمؑ علیہ السّلام دُنیا وِچ آئے ہون گے پر جویں جویں انسانی نسل ودھدی تے انسان ترقی کردا گیا تویں تویں سائنس وی ودھدی تے ترقی کردی رہی۔ اخیر اِک ویلا آیا جدوں لوکاں نے پہاڑاں دیاں کُھوہاں وِچ رہنا چھڈ کے چھوٹے چھوٹے جھونپڑے تے مکان بنائے، تن ڈھکن لئی کپڑا تیار کیتا تے کھان پین لئی سبزیاں تے اناج اُگائے۔ لکڑی تے لوہے دے ہتھیار تے دوسرے سامان بنائے۔

ایس طراں سائنس داعلم دنوں دن ترقی کردا تے ودھدا پھلدا رہیا۔ آج دا زمانہ بالکل سائنس دا زمانہ اے۔ سائنس دا علم اَج کل اینی ترقی کر رہیا اے کہ ایس توں پہلاں تاریخ وِچ ایہدی مثال نہیں ملدی۔ سائنس دیاں نت نویاں ایجاداں تے کرشمیاں نُوں ویکھ کے انسانی عقل حیران ہورہی اے۔ ایک ویلا سی کہ جدوں انسان لئی لاہور توں کراچی تیک سفر کرنا موت نظر آوندا سی پر اَج اسیں دن وِچ دو واری کراچی آجا سکدے آں۔ کدی اِک دُوجے شہر تے ملکاں دی خبر مہینیاں وِچ نہیں سی پہنچدی، پر ہن ریڈیو، ٹیلی ویژن، ٹیلیفون تے وائرلیس دی برکت نال گھر بیٹھے لوک جگہ جگہ تے ملک ملک دیاں خبراں سن رہے سن۔ اِک دُوجے دے حالات توں واقف ہو رہے نیں۔ کتے کوئی جلسہ ہووے۔ کوئی گڑبڑ ہوجائے یا کوئی ہور واقعہ پیش آوے، ایہدی خبر پلاں وِچ ساری دُنیا تے کھنڈ جاندی اے۔ سائیکلاں، موٹراں، ریلاں تے جہازاں نال جتھے وریاں تے مہینیاں دے پندھ دناں تے پلاں وِچ مُک رہے نیں۔ اوتھے ایہناں چیزاں دے کارن تجارت، صنعت تے زراعت نُوں وی بڑی ترقی تے فائدہ پہنچ رہیا اے۔

لوک جیہڑے کم کدی ہتھیں کردے سن اَج اوہ مشیناں کر رہیاں۔ ہلاں دی تھاں ٹریکٹر، کُھوہاں دی تھاں ٹیوب ویل، دستی کھڈیاں دی جگہ بجلی دیاں کھڈیاں تے انجن کم کر رہے نیں۔ اَگے انسان تیر، تلوار، نیزے، برچھیاں تے بندوقاں نال دُشمن دا مقابلہ کردا سی، پر ہن ٹینک مشین گناں، توپاں تے دور تیک مار کرن والے راکٹاں نال دُشمن نُوں زیر کردا اے۔

پہلاں جے گرمی توں بچن لئی ہتھ نال پکّھی جھلنی پیندی سی تے ہُن بجلی دے کولر، ائرکنڈیشن آپے ہوا تے ٹھنڈ پہنچاوندے نیں۔ ڈاکٹری علاج دے ایسے ایسے طریقے تے آلات ایجاد ہو گئے نیں۔ جنہاں نال ہر بیماری تے روگ نُوں دور کیتا جاسکدا اے۔ جسم دیاں اجیہیاں تکلیفاں تے بیماریاں جیہڑیاں کسے طراں نظر نہیں سی آوندیاں، ایکسرے نال ایہناں دا فوٹو کھچ لیا جاندا تے دوجیاں مشیناں دے ذریعے ایہناں دی حقیقت معلوم کر کے ٹھیک علاج کیتا جاندا اے۔

بجلی، بھاپ تے دوجیاں مادی طاقتاں دی مدد نال سائنس نے اجیہے کلاں پرزے تے آلات ایجاد کیتے نیں، جیہڑے دن رات نوکراں وانگوں انسان دی ٹہل سیوا تے خدمت وِچ لگے رہندے نیں۔ ایہہ آلات بھوچال، مینہ، ہنیری، سردی گرمی تے ہڑ جیہیاں چیزاں بارے وقتوں پہلاں ٹھیک ٹھیک پتا دسدے نیں۔ ذرا ڈبکنی کشتی ول ویکھو کہ آدمی اوہدے وِچ بیٹھ کے کئی کئی مہینے سمندراں دی تہہ وِچ مچھی وانگوں پھردا رہندا اے تے اوہدا کوئی وی نقصان نہیں ہوندا۔ اَج سائنس اینی ترقی کرگئی اے کہ انسان چن تیک اَپڑ گیا اے۔

اَوکھے لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
کھنڈنا	کھلرنا، اَپڑنا	اَلات	ہتھیار	موت نظر آوندی سی	بوہت مشکل نظر آوندی سی
ڈبکنی کشتی	غوطے لان والی کشتی	بھوچال	زلزلہ	ٹہل سیوا	خدمت

مشق

1۔ انسان مکاناں توں پہلاں کتھے رہندا سی؟

2۔ ریڈیو، ٹیلی ویژن تے وائرلیس کولوں کیہ کم لیا جاندا اے؟

3۔ پہلاں انسان دشمن دا مقابلہ کیہڑے ہتھیار نال کردا سی تے ہُن کیہڑے ہتھیار ورتن وِچ آوندے نیں؟

4۔ تھلّے دِتّے ہوئے لفظاں دے معنے لکھو تے اوہناں نُوں اپنے فقریاں وِچ ورتو۔

جھونپڑے، کھنڈ جانا، ٹریکٹر، راکٹ، بھاپ کلاں پرزے، ٹہل سیوا

5۔ خالی تھانواں نُوں پُر کرو۔

ڈاکٹر دے ---- ایسے ایسے طریقے تے ---- ایجاد ہو گئے نیں جیہناں دے نال ہر ------ تے ------ نُوں کیتا ------ تے جسم دیاں ---- تکلیفاں تے ------ جیہڑیاں کسے طراں نظر نہیں آوندیاں ------ نال اوہناں دا فوٹو کھچ لیا جاندا اے تے دوجیاں ------ دے ذریعے ایہناں دی حقیقت معلوم کر کے ٹھیک ------ کیتا جاندا اے۔

اشرف پال

ہرن مینار

مغل خاندان دے بادشاہاں نُوں عمارتاں بناون دا بڑا شوق سی۔ پاکستان دیاں کئیاں تھانواں اُتّے اَج وی اوہناں دیاں بنائیاں ہویاں تاریخی عمارتاں موجود نیں۔ پنجاب وِچ ایہناں تاریخی عمارتاں دا اِک لما چوڑا سلسلہ ملدا اے۔ پنجاب دے دل لاہور دے گوانڈھی ضلع شیخوپورہ نُوں ایہہ فخر حاصل اے کہ ایتھے قلعہ شیخوپورہ تے ہرن مینار جیہی تاریخی عمارت موجود اے جس نُوں ویکھن لئی لوک دوروں دوروں آندے نیں۔

ہرن مینار جہانگیر بادشاہ دے راج ویلے دی اِک یادگیری عمارت اے۔ ایس بادشاہ دا اصل ناں نورالدّین محمد جہانگیر اے۔ ایہہ شہنشاہ محمد جلال الدّین اکبر دا کلّا پُتّر سی، جیہدے لئی اکبر بادشاہ نے خواجہ معین الدّین چشتی رحمۃ اللہ علیہ دے دربار تے کئی واری حاضری دِتّی سی۔ ایسے پاروں اکبر بادشاہ نے اپنے پُتّر دا ناں شیخ سلیم چشتی دے ناں تے محمد سلطان سلیم رکھیا تے ایسے نسبت نال ایہنوں شیخو وی آکھدے سن۔ جہانگیر نے شہزادگی دے ویلے لاہور دے نال ای اِک پنڈ اپنے ناں اُتّے اُساریا جیہدا ناں شیخوپورہ رکھیا۔ تے ایس دے آسے پاسے تے نیڑے نیڑے دے علاقے نُوں اِک شکارگاہ بنایا۔

جہانگیر بادشاہ شکار دا ڈاڈھا شوقین سی۔ اوہدے کول اِک عجوبہ ہرن سی، جیہدا ناں منسراج سی۔ ہرن نُوں شکاریاں نے بڑی چھیتی سدھا لیا۔ جہانگیر ایس منسراج ناں والے ہرن نال دوجے ہرناں دی لڑائی ویکھدا سی، نالے جنگل بیلیاں تے ریت دے ٹبیاں توں اوہدی مدد نال دوجے ہرناں دا شکار کردا سی۔ ایس ہرن دیاں عادتاں تے کماں نُوں ویکھ کے جہانگیر بادشاہ نے ایہہ حکم دِتّا کہ کوئی بندہ ایس بیلے وِچ ہرناں دا شکار نہ کرے۔ منسراج نُوں سارے شاہی ہرناں دا سردار بنا دِتّا گیا سی۔

منسراج جہانگیر دا بڑا لاڈلا ہرن سی تے اوہدے مرن تے بادشاہ نے ایہدی قبر ہرن دی شکل وانگوں بنوائی تے اپنے عمارتاں بنان والے ارادت خاں نُوں حکم دِتّا کہ ایس ہرن دی یاد وِچ اِک مینار وی تعمیر کیتا جاوے۔ جہانگیر بادشاہ دے ایسے آکھے موجب ایہہ ہرن مینار اُساریا گیا۔ اوہناں ویلیاں وِچ ایس عمارت اُتّے اِک لکھ پنجاہ ہزار روپے خرچ آئے سن۔ ایہناں ساریاں گلاں دا ذکر جہانگیر نے اپنے ہتھیں لکھی کتاب ''توزکِ جہانگیر'' وِچ کیتا اے۔

ہرن مینار شیخوپورہ شہر دے شمال مغرب ول ایس توں چار کلومیٹر دے فاصلے اُتّے موجود اے۔ ہرن مینار پانی والے وڈے تلا توں لہندے ول تقریباً چھہتّر (76) کلومیٹر دور واقع اے مینار نینہہ ولوں تقریباً دس (10) میٹر تے اُتّے جا کے تقریباً ست (7) میٹر رہ جاندا اے۔ ایہہ مینارہ اِک اُچے چبوترے اُتّے بنایا گیا اے۔ جیہڑا تقریباً دو (2) میٹر اُچا اے۔ ایس چبوترے

دے چڑھدے پاسیوں مینارنُوں چڑھن دارستہ اے۔ گولائی وِچ ایہدیاں پوڑیاں دی گنتی اِک سو(100)اے۔ ایہدے وِچ چانن واسطےایک سوچھہتر (176) روشن دان بنائے گئے نیں، تے ایس مینار دی کل بلندی تقریباً اسّی (80) میٹر اے۔ بعض تاریخ داناں داخیال اے کہ ایہہ مینار اَج دی بلندی نالوں اِک منزل ہور اُچا سی، پر پنجاب وِچ سکھاں دی حکومت ویلے کسے زمیندار نے ایہدی اِک منزل ڈھادِتّی سی۔

ایس ہرن مینار دے چڑھدے پاسے اِک بڑا اوڈا تلا اے، جیہدے وچکار اِک بارہ دری بنائی گئی اے۔ ایس تلا نوں چار چبوتریاں نے چونہاں پاسیوں گھیریا ہویا اے۔ ہر چبوترہ ہیٹھلے چبوترے نالوں تقریباً ڈیڑھ میٹر اُچا اے۔ ایس تلا دیاں چونہاں نکراں اُتے چار کمرے اُسارے گئے نیں، تے ایہناں کمریاں نُوں چونہاں پاسیوں کھلا رکھیا گیا اے۔ ایس تلا وِچ ہر پاسے اِک ڈھلوانی رستہ جانوراں نُوں پانی پلان لئی بنایا گیا اے۔ تلا وِچ پانی دا بندوبست نہراں وچوں کیتا گیا اے۔ اَج کل ایہنوں شیخو پورہ راجباہ وچوں پانی دِتا جاندا اے۔

ایس تلا وچ پہلی بارہ دری نُوں ڈھا کے جہانگیر دے پُتّر شاہجہاں نے اسّی (80) ہزار روپے دی لاگت نال اِک نویں بارہ دری بنوائی، جیہدے نال ایس شکار گاہ دا حُسن ہور ودھ گیا۔ جہانگیر تے شاہجہان توں بعد ہور کئی بادشاہاں نے ایس شکار گاہ نُوں سلاہیا اے۔

اَج کل ایس ہرن مینار نوں اِک سیر گاہ بنادِتا گیا اے۔ ملکی تے غیر ملکی سیاحاں دی سہولت لئی شیخو پورہ شہر توں ہرن مینار تک پکی سڑک بن گئی اے۔ تے ٹھہرن واسطے اِک بنگلہ وی بنایا گیا اے۔ ایہہ کم سابق صدر ایوب خاں دے ویلے ہویا سی۔ لوکاں دے کھان پین لئی فروٹ تے چاء کیک دی اِک دکان وی موجود اے۔ تلا وچ اَج کل کشتیاں چل دیاں نیں۔ ایہدے وچ کئی قسم دیاں مچھلیاں وی موجود نیں، جنہاں نُوں سرکاروں ٹھیکے تے پھڑن دی اجازت دِتّی گئی اے۔ ہُن ایس تلا دے نال چنگے بھلے گھاہ دے میدان وی بنے ہوئے نیں، جنہاں وِچ بالاں دے کھیڈن دا انتظام کیتا گیا اے۔

ہرن مینار دے انتظام نُوں چنگا بناون لئی ایہہ عمارت آثارِ قدیمہ دے محکمہ کول اے جیہنے سیر کرن والیاں لئی باقاعدہ ٹکٹ وی لا دِتّی اے۔ اَج کل ہرن مینار اِک چنگی بھلی سیر گاہ اے۔ چُھٹی والے دن دور دراڑے شہراں دے طالب علم تے دوجے لوکی ایتھے سیر تفریح لئی آؤندے نیں۔ ہرن مینار ساڈے ملک دی بہترین سیر گاہواں وچوں اِک اُچّے درجے دی سیر گاہ اے، جیہدا تعلّق مغلاں دے دور نال اے۔ ہُن لوڑ اے کہ ایس نُوں ہور چنگا بنان لئی ایتھے اِک چڑیا گھر وی بنادِتا جاوے تے ایس طراں لوکی ایتھے ہور وی خوش ہوسکن گے۔

اَوکھے لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
فروٹ	پھل	سلاہنا	تعریف کرنا	آثارقدیمہ دامحکمہ	اِک سرکاری محکمہ جیہڑا پرانیاں عمارتاں دی دیکھ بھال کردا اے
شوقین	شوق رکھن والی	چونہاں	چاروں پاسیوں	تلا	تالاب

مشق

1۔ ہرن مینار کنے میٹر اُچا اے؟

2۔ ہرن مینار کیہڑے بادشاہ نے بنوایا سی؟

3۔ بادشاہ دے ہرن داناں کیہ سی؟

4۔ بادشاہ ہرن کولوں کیہ کیہ کم لیندا سی؟

5۔ تھلّے دِتّے ہوئے لفظاں دے فقرے بناؤ۔

عمارت، شکار، ہرن، گولائی، چانن، مُغل، تلا

سلطان کھاروی

ماں

جنّت جیہدے پیر دی چھاں اے
اس رشتے دا ناں ای ماں اے

ایڈا پیارا سوہنا مٹھا
دوجا ساک کوئی نہیں ڈٹھا

ٹھنڈے تتے موسم سہندی
ترس ایہہ بال تے کھاہندی رہندی

ایہہ اولاد دے مرنے مر دی
دکھ ذرا نہیں اوہدا جر دی

ایہدے نیڑے آپ خُدا اے
ایسے دی منظور دُعا اے

بالو جیکر نیکی لوڑو
ماں دی گل کدی نہ موڑو

اَوکھے لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
ساک	رشتہ	ٹھنڈے تتے	سردگرم	جرنا	برداشت کرنا

مشق

نظم نُوں زبانی یاد کرو۔

سلیم خاں گمی

ساڈی زمین

ساڈا پیارا ملک پاکستان واہی بیجی دا ملک اے۔ ایہدی بوہتی آبادی پنڈاں تھانواں وِچ اے تے پنڈاں وِچ وسن والے بوہتے لوک واہی بیجی دا کم کردے نیں، جیہناں نُوں واہی وان آکھیا جاندا اے۔ اِک کامیاب کسان اوہ ای ہوسکدا اے جیہڑا زمین نُوں چنگی طراں جاندا ہووے۔ اوہنوں چنگی ماڑی زمین دا پتا ہونا چاہیدا اے۔ زمین دے کئی پرت نیں تے سبھ توں اُتلے پرت اُتّے واہی بیجی کیتی جاندی اے۔ جس طراں اِک ڈاکٹر لئی ضروری اے جے انسان دے جسم دے ہر حصّے نُوں چنگی طراں جاندا ہووے تاں ای اوہ کسے بیماری دا صحیح اندازہ لاسکدا اے تے علاج وی تاں ای ٹھیک ہوسکدا اے۔ ایسے طراں اِک کسان نُوں زمین دا چنگی طراں جانوں ہونا چاہیدا اے۔ زمین دے کسے ٹکڑے وِچ جے کوئی زمین دی بیماری ہووے گی تے اوہنوں دور کرن لئی جیہڑا ڈاکٹر بلایا جاوے گا اوہ وی کسان ای ہووے گا۔ جس کسے واہی وان نُوں زمین دی بیماری دا پتا نہ لگے تے اوہدے لئی سرکار ولوں اِک وکھرا محکمہ بنایا گیا اے، جیہڑا زمین دی کھوج وِچ لگا رہندا اے چنگی گل تے ایہہ وے جے ہر واہی وان زمین دیاں بیماریاں نُوں جاندا ہووے تے اوہدا علاج وی آپ ای کرے، پر جے کوئی بیماری اُوہدے وسوں باہر ہووے تے فیر اوس محکمے کولوں مدد لے کے زمین دی بیماری دور کرے۔

ساڈے ملک وِچ موسم دی ادلا بدلی ہوندی رہندی اے۔ کدی مینہ، کدی ہنیری تے کدی پانی دی وادھ گھاٹ۔ ایس لئی واہی وان نُوں فصل بیجن لگیاں چنگی زمین لبھنی چاہیدی اے۔ ساڈے کئی واہی وان ایس پاسے اُکّا دھیان نہیں دیندے۔

جیہڑی زمین چولاں لئی چنگی اے اوتھے کپاہ بیج دیندے نیں تے جیہڑی اُتّے کنک چنگی ہووے اوہ چُولاں لئی رکھ لیندے نیں۔ مکدی گل ایہہ وے کہ واہی وان نُوں زمین دا چنگا جانوں ہونا چاہیدا اے۔

سیانیاں زمین دیاں موٹیاں پنج قسماں دسیاں نیں:

روہی: ایس زمین نُوں چیکنی مٹی والی زمین وی آکھیا جاندا اے۔ ایہدے وِچ اسّی (80) حصّے چیکنی مٹی تے ویہہ (20) حصے ریت ہوندی اے۔

مٹیار: ایس زمین وِچ سٹھ (60) حصّے چیکنی مٹی تے چالی (40) حصّے ریت ہوندی اے۔

میرا: ایس زمین وِچ پنجاہ (50) حصّے چیکنی مٹی تے پنجاہ (50) حصّے ریت ہوندی اے۔

تیلی میرا: ایس زمین وِچ چیکنی مٹی نالوں ریت بوہتی ہوندی اے۔ مطلب ایہہ پئی ایہدے وِچ چالی (40) حصّے چیکنی مٹی تے

سٹھ (60) حصّے ریت ہوندی اے۔

ریتلی: ایہنوں ریتاوی آکھیا جاندا اے۔ ایس زمین وِچ چیکنی مٹی ویہہ (20) حصّے تے ریت اسّی (80) حصّے ہوندی اے۔ زمین دیاں ایہہ پنج موٹیاں موٹیاں قسماں نیں۔ ایہناں توں وکھ کلراٹھی یاں شورہ زمین ہوندی اے۔ جیہڑی زمین خراب ہون لگ پوے اوہدے وِچ کلر یا شور پیدا ہون لگ پیندا اے۔ جیہڑی زمین وِچ کلر شروع ہون لگ پوے اوہدا علاج چھیتی توں چھیتی کرنا چائیدا اے۔ زمین نُوں بیماریاں توں بچان لئی سیانیاں نے ایہہ علاج دسے نیں۔ زمین نُوں خالی نہیں چھڈنا چاہیدا۔ اوہدے وِچ واہی بیجی کردیاں رہنا چاہیدا اے۔ اوہدے وِچ کھاد تے روڑی پائی جاوے، فصلاں وٹا وٹا کے بیجیاں جان، گھاہ تے جھاڑیاں اُگایاں جان، زمین دی وٹ بندی کیتی جاوے، تے جتھے لوڑ ہووے اوتھے پیلی وِچ پانی کھلاریا جائے۔ سیم دی ماری ہوئی زمین وِچ ٹیوب ویل لا کے اوہدی سیم نُوں دور کیتا جاوے، پر زمین دیاں ساریاں بیماریاں دا اصل علاج زمین نُوں واہنا ای اے۔ سیانے سچ آکھدے نیں: ''دب کے واہ تے رج کے کھا''

مشق

1۔ زمین دیاں قسماں دسّو؟

2۔ زمین نُوں بیماریاں کولوں بچان لئی کیہ علاج کرنا چاہیدا اے؟

3۔ چنگے واہی وان دیاں خوبیاں دسّو؟

4۔ تھلے دِتے گئے لفظاں دے معنے دسّو تے فقرے بناؤ۔

واہی وان، روہی، میرا، چیکنی مٹی، کلراٹھی، پیلی، جھاڑیاں

زاہد حسین انجم

چن دی سیر

21 جولائی 1969ءنُوں جدوں امریکہ دے خلاباز چن دی سُنجی دھرتی اُتے اُترے تاں لوکاں نُوں چن دی اصل حقیقت دا پتا لگا۔ ایس توں پہلاں ایہہ ای سُن دے آئے ساں پئی چن وِچ اِک بڈھی مائی بیٹھی چرخہ کت رہی اے۔

جدوں بالاں نے امریکہ دے خلابازاں دے چن اُتّے اترن دی خبر سنی تے اوہ بڑے ای خوش ہوئے۔ کجھ بال ایہہ گل کہن لگے پئے ہُن اسی وی اپنے چن ماما نُوں مل سکاں گے۔

اَج توں کجھ ورہے پہلاں بندے دا چن اُتّے پہنچنا اِک اوپری گل سمجھی جاندی سی۔ گھٹ پڑھے لکھے لوک نہیں، سگوں اچھے خاصے پڑھے لکھے لوک وی ایہہ گل کہندے سن کہ چن اُتّے بندہ نہیں اپڑ سکدا۔

چن نُوں سبھ توں پہلاں سائنس دان گلیلیو نے دوربین نال سولھویں (16) صدی وِچ تکیا۔ چن اُتّے پہنچن دا سفنا بندے نے بوہت پہلوں ویکھیا سی۔ ایس گل نُوں کوئی سو (100) ورھے توں وی ودھ ویلا ہو گیا اے۔

مشہور سائنس دان جولس نے اپنی کتاب وِچ ایہہ گل لکھی سی پئی اوہ وقت آن والا اے جدوں بندہ صحیح سلامت چن دی دھرتی اُتّے اپڑ جائے گا۔ راکٹ دی ایجاد نے جولس ورن دے خیال وِچ رنگ بھرنا شروع کر دِتّا۔

روس دے اِک سائنس دے اُستاد سیولکوفسکی نے 1935ءوِچ اپنی کتاب ''چن دا سفر'' وِچ چن اُتّے پہنچن لئی اِک خلائی جہاز دی تیاری بارے اپنا نظریہ دسیا۔ ایس توں پچھوں امریکہ، روس، جرمنی تے آسٹریا دے سائنس داناں نے بندے نُوں چن اُتّے گھلن لئی سوچ وچار شروع کر دِتّی۔

4 اکتوبر 1957ءنُوں روس ایس کم وِچ بازی لے گیا تے اوہنے سپوتنگ نمبر 1 دے ناں نال اپنا پہلا راکٹ خلا وِچ چھڈیا۔ اوہدے وِچ خلاباز یوری گگارین بیٹھا ہویا سی۔ روس دی ویکھا ویکھی امریکہ نے وی اپنا راکٹ خلا وِچ چھڈیا تے فیر روس تے امریکہ دے وچکار راکٹاں دی اِک دوڑ لگ گئی۔ آخر 16 جولائی 1969ءنُوں امریکہ نے اپنا راکٹ ''اپالو یاراں (11)'' خلا وِچ چھڈیا۔ ایہدے وِچ خلاباز نیل آرمسٹرانگ، ایڈون ایلڈرن تے مائیکل کولنز بیٹھے ہوئے سن۔ ایہہ راکٹ 21 جولائی 1969ءنوں چن دی دھرتی اُتے جا اتریا۔ خلاباز نیل آرمسٹرانگ اپنی چن گڈی ''شاہین وچوں سبھ توں پہلوں نکلیا تے اپنا پیر چن دی دھرتی اُتّے رکھیا۔

چن اُتّے اتر دیاں نال ای جیہڑا سنیہا خلا باز آرمسٹرنگ نے زمین اُتّے گھلیا اوہ ایہہ سی:

''اِک حقیر بندے دا معمولی قدم آون والے ویلے لئی بابے آدم دی اولاد تائیں اِک وڈا تے اُچا قدم ہووے گا''

اوس پچھوں آرمسٹرانگ نے اِک پتھر چکیا تاں جے اوہناں نُوں کسے وجہ نال واپس جانا پوے تے اوہ پتھر دا نمونہ اپنے نال لے جان۔ ایہدے توں اڈ اوہناں نے چن دی دھرتی اُتّے امریکہ دا جھنڈا گڈیا، پلیٹ لائی، ریفلیکٹر لایا تے اِک ایریل وی گڈیا تاں جے چن دیاں تصویراں لوکی زمین اُتّے وی ویکھ سکن۔

ویہاں (20) منٹاں پچھوں آرمسٹرنگ دا دوجا بیلی ایلڈرن وی چن دی دھرتی اُتّے اُتریا۔ اوہنے تصویراں لئیاں تے اِک خاص ڈبے وِچ مٹی تے چٹاناں دے نمونے اکٹھے کیتے۔ اوہناں نے چن دی دھرتی اُتّے زلزلے دے آون دی خبر دین والا آلہ وی لایا۔ ایس طراں چن دی دھرتی اُتّے تن (3) گھنٹے گزارن توں پچھوں دونویں خلا باز چن گڈی وِچ بہہ گئے۔ تھوڑی دیر آرام کرن توں پچھوں زمین ول اپنا سفر شروع کر دِتّا۔ چن دی دھرتی اُتّے اوہناں نے اِکّی (21) گھنٹے پینتی (35) منٹ تے اکتالی (41) سیکنڈ گزارے تے 25 جولائی 1969ء نُوں دونویں خلا باز امریکہ دے سمندر وِچ اتر گئے۔ اوتھوں اوہناں نُوں بحری جہاز وِچ بٹھا کے خلائی مرکز وِچ لے جایا گیا تے ایس طراں اوہناں نے چن دا سفر مکمل کیتا۔ تاریخ وِچ ایہہ واقعہ رہندی دُنیا تیک یاد رہوے گا۔

چن وی زمین دی طراں دا اِک گولا اے تے ایہدی گولائی 2027,72 کلومیٹر اے۔ ایہہ زمین دے چوتھے حصّے دے برابر اے تے ایہدا وزن زمین کولوں وی گھٹ اے۔

شمسی نظام وِچ چن ای اجیہا سیارہ اے جیہڑا زمین توں سبھ نالوں نیڑے اے۔ زمین توں ایہہ تقریباً چار (4) لکّھ پنج (5) ہزار اٹھ سو یاراں (811) کلومیٹر دور اے۔ ایہہ ستائی (27) دناں ست (7) گھنٹیاں تے ترتالی (43) منٹاں وچ لہندے توں چڑھدے ول زمین دے آلے دوالے گُھمدا اے۔

چن دے اُتّے ادھے مہینے دی رات تے ادھے مہینے دا دن ہوندا اے۔ رات نُوں چن دے اُتّے اینی کو ٹھنڈ ہوندی اے پئی ہر شے جم جاندی اے۔ ایہدا مطلب تے ایہہ ہویا پئی چن اُتّے کوئی وی بندہ جیوندا نہیں رہ سکدا۔

بندے دا زمین اُتّے وزن ڈیڑھ سو (150) پونڈ ہووے تے چن اُتّے ایہدا وزن 25 پونڈ ہووے گا۔ اسیں ایہہ سمجھنے آں پئی چن رات نُوں سانوں چانی دیندا اے پر اصل وِچ تے ایہہ آپ ای بے نورا اے، کیوں جے ایہہ آپ سورج کولوں چانی لیندا اے۔

چن دی دھرتی نُوں وڈے وڈے آتش فشاں پہاڑاں نے لاواسٹ سٹ کے بالکل سنجا بنا دِتّا ہویا اے۔ ایہدی دھرتی اُتّے خشک چٹاناں، پہاڑاں تے غاراں توں وکھ ہور کجھ وی نہیں۔ ہَوا تے پانی دا بالکل کوئی نشان ای نہیں لبھدا۔ چن اُتّے ساریاں تُوں اُچے پہاڑ دی اُچائی تقریباً یاراں ہزار میٹر اے۔

اَوکھے لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے
سُنجی	ویران	سُنیہا	پیغام

مشق

1۔ چن اُتے سبھ توں پہلاں کیہڑے ملک دے آدمی گئے؟

2۔ چن زمین توں کناں دورا ے؟

3۔ چن اُتّے اپڑ کے خلاباز نے زمین ول کیہ سنیہا گھلیا سی؟

4۔ امریکہ دے خلاباز چن اُتّے کیہڑی کیہڑی چیز چھڈ کے آئے سن؟

5۔ امریکہ دے خلابازاں چن اُتّے کناں چِر گزاریا؟

6۔ خالی تھانواں پُر کرو:

ویہاں منٹاں ـــــ آرمسٹرانگ دا دوجا ـــــ ایلڈرن وی چن ـــــ اُتّے اُتریا۔ اوہنے ـــــ لئیاں اِک خاص ـــــ وچ ـــــ تے چٹاناں دے ـــــ اکٹھے کیتے۔ اوہناں ـــــ دی دھرتی اُتّے ـــــ دے آؤندا ـــــ وی لایا۔

سیّد یعقوب مومن

پکّھی واسن

ویکھو پکّھی واسن آئی
ویکھو پکّھی واسن آئی

پاٹا جھگّا، لمکن لیراں   پھر دی ویکھو حال فقیراں
بھکھی بھانی تے ترہائی   ویکھو پکّھی واسن آئی

ویچدی پھر دی آلے بُھولے   لے لو بھیناں گھگو گھوڑے
رنگلے پیڑھے ہیر بٹھائی   ویکھو پکّھی واسن آئی

مُنّی لیا کاغذ دا ڈولا   پپو پاندا رہ گیا رولا
اِک بھنبھیری ونڈے آئی   ویکھو پکّھی واسن آئی

ڈگ ڈگ ڈُنبھرو پئی کھڑکاوے   اُچیاں اُچیاں ہیکاں لاوے
پچھے ڈنڈ ایانیاں پائی   ویکھو پکّھی واسن آئی

مار پھسکڑ بہہ گئی آکے   مَس مَس ہسے بال رواکے
ویہلی آن بھسوڑی پائی   ویکھو پکّھی واسن آئی

دادی اماں کُرتا دِتّا   روٹی دِتّی بھڑتھا دتّا
رُس رُس بیٹھے مساں منائی   ویکھو پکّھی واسن آئی

اَوکھے لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے
جھکّا	کُرتا	رنگلے	رنگدار
ہیکاں	اَوازاں	بُھکھی بھانی	بُھکھی
پکّھی واسن	خانہ بدوش ونجارن	پھسکڑ	چوکڑی
ڈنڈ	شور	ایانیاں	بالاں، بچیاں

مشق

1۔ پکّھی واسن کیہنوں آکھدے نیں؟

2۔ پکّھی واسن کیہ کیہ ویچدی اے؟

3۔ خالی جگہ پُر کرو:

ویچدی۔۔۔۔۔آلے بھولے۔

مُنّی لیا۔۔۔۔۔۔۔۔دا ڈولا۔

پچھے ڈنڈ۔۔۔۔۔۔۔۔پائی۔

دادی اماں۔۔۔۔۔۔دِتّا۔

رُس رُس بیٹھے۔۔۔۔۔۔منائی۔

ظفر لاشاری

روہی

ساڈے ماماں سائیں بہاول پور رہندے ہن۔ بہاول پور جنوبی پنجاب دا چھیکڑی ڈویژن اے۔ گرمیاں دیاں چھٹیاں تھیاں تاں ماماں سائیں لاہور آئے تے اساں ساریاں گھر والیاں کوں نال جلݨ دا آکھیونے جوامب وی کھا گھنسو تے ٹر پھروی گھنسو۔ اساں لہوروں رات والی گاڈی تے روانہ تھیوسے۔ سویلے سجرویلے میڈی جاگ تھئی تاں گاڈی دریا ستلج دا جنگلے نما پل ٹپدی پئی ہئی۔ دریا دی بن دے نال نال ساویاں چُچ فصلاں تے پرے کنوں لشکارے مریندے ریت دے ٹبے خوبصورت منظر پیش پئے کریندے ہن۔ ریت دے ٹبے میں اج تائیں نہ ڈٹھے ہن۔ مامے سائیں توں پُچھم۔

''ماماں سائیں! اوسا ہمنے چھوٹیاں چھوٹیاں پہاڑیاں کیہاں ہن؟''

ماماں سائیں میڈی گالھ سݨ تے کھل پئے تے آکھیونے:

''پُترّ اوہ پہاڑیاں نہیں ریت دے ٹبے ہن۔ اتھوں کجھ پندھ تے پاکستان دا سبھ توں وڈا ریگستانی علاقہ چولستان ہے جیکوں اتھوں دے لوک ''روہی'' اکھیندے ہن۔'' روہی دا ناں میں پہلی واری سݨ دا پیا ہاں۔ میں وڈی سک نال پُچھیا:

''ماماں سائیں! روہی کیویں دی ہوندی اے۔''

مامے سائیں اساں ساریاں بھینیں بھرانواں کوں کٹھا کر بلہایا تے آکھن لگے:

''بالو ! آپاں ہنے جیہڑا دریا دا پل ٹپے ہیں اتھوں بہاول پور دی حد شروع تھی ویندی اے۔ انویں تاں بہاول پور ہک زرخیز علاقہ ہے تے ایہہ کݨک، کپاہ، گنا، جوار، باجھری، اعلیٰ قسم دے امب تے خوش ذائقہ پنڈ واسطے بہوں مشہور ہے پر ایندا مشرقی حصّہ ہندوستان دے بنے تک ریتلا تے غیر آباد ہے۔ ایہہ تقریباً ترائے سو میل لمبی پٹی ہے جیندے وِچ جاہ جاہ تے لکی ریت دے ٹبے، لائی، لانے، جالیں، کریہناں نال سنگریاں بھٹوں تے شیشے وانگوں لشکارے مریندے ڈِہر ہن۔ بہوں پہلے روہی وِچ ''ہکڑا'' یا ''ہاکڑا'' ناں دا ہک دریا وہندا ہئی اوندی گذرگاہ دے آسوں پاسوں وڈیاں وڈیاں آبادیاں ہن۔ انہاں آبادیاں دی گواہی ڈیندے اُچے اُچے ''ٹھیڑ'' اَج وی روہی وِچ موجود ہن:

''ماماں سائیں! ٹھیڑ کیا ہوندن''؟ میں حیرانگی نال پُچھیا:

''پرانے وقتاں دے لوک دریاواں دے کول کول رہندے ہن تے چھل دے ڈر کنوں اُچے ٹبیاں اُتّے وستیاں آباد کریندے ہن۔ دریا سُک گیا تے روہیلے ڈوجھے علاقیاں کُوں لڈ گئے تاں گھر وِچ ورتن دیاں چیزاں جو گھڑے دَورے، مٹیاں

مٹورے تے ماتراں دے ٹوٹے پھیکریاں تے بھڑتھئے گھراں دیاں پُرانیاں سِلھاں دے روڑے نشان دے طور تے باقی رہ گئے۔ وٹیاں پھیکریاں والی اُوں جاہ کون ٹھیڑا کھیندن‘‘

’’ماماں سائیں کیا ہُن روہی وِچ لوک کائینی وسدے؟‘‘ میں مامے کنوں پُچھیا۔

’’کیوں نہیں وسدے۔ پانی دی کمی دے باوجود وی روہی وِچ ہزاراں لوک آباد ہن۔ کجھ کول تاں باقاعدہ وستیاں دی شکل وِچ رہندن جیویں جوڈیراور، بجنوٹ، نہاں، رکن پور، نواں کوٹ تے دین گڑھ وغیرہ تے کجھ لوک پکھی واساں وانگوں ٹرپھر تے وقت گزریندن‘‘

’’ہیں ماماں، اوں غیر آباد روہی وِچ لوکاں دے روزگار دا ذریعہ کیا ہا؟‘‘ چھوٹلے بلی پچھیس۔

’’پُترّ! او لوک مال دار ہن۔ مال مویشی پالن اِتھوں دا سبھ توں وڈا ذریعہ ہے۔ لوک اُٹھ، گائیں، بھیڈ بکریاں پلیندن تے انہاں دا کھیر، گھیو تے لیلا وچھا ویچ کے گزارہ کریندن۔‘‘

’’ماماں! روہی وِچ پانڑی تاں ہے کائیناں ول روہی دے لوک تے انہاں دے جانور پانڑی کتھوں پیندن تے انہاں واسطے گاہ کتھوں آندے؟‘‘ صائمی جیہڑی ہُنڑ تک چپ بیٹھی ہئی، پچھیس۔

’’چنگا سوال کیتی بی بی! ایہہ ٹھیک ہے جو روہی وِچ کوئی دریا، نہر یا ٹیوب ویل کائینی پر روہیلے وڈے سیانے تھیندن۔ ہر قوم تے قبیلے اپنڑے اپنڑے ٹوبھے کھٹے ہوئے ہن۔ مینہ وسدے تاں ٹوبھے پانی نال بھر تیج ویندن۔ بندے جانور انہاں ٹوبھیاں توں پانڑی پیندن۔ باقی رہیا گھاہ دا مسئلہ مینہ دے پانی نال ساری روہی وِچ اتنا ڈھیر سارا گھاہ جم آندا ہے جیکوں انہاں دے جانور سارا سال کھاندے رہندے ہن‘‘

’’ماماں سائیں روہی دے بارے کجھ بیا وی ڈساؤ‘‘ بالاں پُچھیا۔

’’بالو! روہی ہک ریتلا علاقہ ہے۔ سینکڑاں میلاں تائیں ہر پاسے ریت ای ریت پھیلی ہوئی اے۔ ایہا وجہ اے جو اتھاں گرمیاں وِچ سخت گرمی تے سردیاں وِچ سخت سردی پوندی اے مگر روہی دی دھرتی اپنڑے اندر بہوں کشش رکھیندی اے۔ پیلوں نال لڈیاں جالیں کھپوں تے لائی لانڑے ایندے سنہپ دی وجہ ہن۔ ساونڑ بدر اوِچ روہی دی رونق ڈیکھنڑ لائق ہوندی ہے۔ ٹوبھے تے ڈہر پانی نال تارمتاراں ہوندن۔ ہر پاسے ساول ہوندی اے۔ جانور، انسا، پکھی سبھ خوش ہوندن۔ روہی ہک پُرسکون تے آلودگی توں پاک خطہ ہے۔

روہی دے لوک بہوں سدھے سادے تے مہمان نواز ہوندن۔ آئے مہمان دی مہمان داری کھیر، لسدی، مکھنڑ تے گھیو شکر نال کریندن۔ روہی وِچ تازہ سبزی نہیں تھ سگدی ایں پاروں کرینہ دا باٹا، سنگریاں، پھگوسی، کھمبیاں تے سیٹوں سبزی دے طور تے پکائے ویندن۔ روہی دے لوکاں دا لباس بہوں سادہ ہوندے۔ مرد چولا، چادر، پٹکا تے مونڈھے تے سلاری رکھیندن۔

ذالیں گھگھرا، چولی، چُنی تے سونے چاندی دے زیورات پیندن۔ عام زندگی وِچ انہاں دے اخراجات، بہوں گھٹ ہوندن پر شادی تے فوتگی تے کافی رقم خرچ کریندن۔ روہیلے بہوں ملاوڑے لوک تھیندے ہن۔ اپٹیاں پرائیاں دی غمی خوشی وِچ شریک تھیوݨ اپݨا فرض سمجھدے ہن۔ روہیلے میلیاں دے وی بہوں شوقین ہوندے ہن۔ ذالیں مرد میلے تے ویندن تے منتاں منیندے ہن۔ روہی دا سبھ توں وڈا میلا ''چنݨ پیر دا میلا'' ہے۔ ایہہ فروری مارچ دے مہینیاں وِچ ست جمعے لگدن۔ ہزاراں لوک ایں میلے وِچ شرکت کریندن۔''

''ماماں سائیں ول تاں اساں وی روہی ویسوں تے میلا ڈیکھسوں'' صائمہ تے بلی ہک آواز تھی تے بولے۔

''ہا بالو! وعدہ تھی گیا۔ روہی وی جلسوں، میلا وی ڈیکھسوں تے پیلوں وی کھاسوں''

اَوکھے لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
پندھ	سفر	چھل	سیلاب	ماتراں	آٹا پیہنے والی چکی	مٹورے	مٹی دا برتن
ساویاں پُچ	سرسبز	پنڈ	کھجور	ٹوبھا	تالاب	آسو پاسو	اردگرد
شنگریاں	سبزی داناں	ورتݨ دیاں	استعمال دیاں	بھٹوں	ٹیلے	ٹھیڑ	ٹیلا، ٹبہ

مشق

1۔ روہی پاکستان دے کیہڑے ڈویژن وِچ ہے؟

2۔ روہی وِچ جیہڑا دریا وہندا ہا اوندا ناں کیا ہا؟

3۔ ٹھیڑ کیکوں اکھیندے ہن؟

4۔ روہی دے لوکاں دا ذریعہ روزگار کیا ہا؟

5۔ روہی دے لوکاں دا طرزِ زندگی کویں ہے؟

بابو جاوید گرجاکھی

اِکّا

چوہیاں دی اِک بیٹھک سی جیہدے وچ اوہ بلّی کولوں اپنے آپ نُوں بچان دا کوئی حل سوچ رہے سی۔ اِک آکھ رہیا سی پئی اوہناں دی ویرن روز ساڈے کسے نہ کسے بھرانُوں بے خبری وِچ نپ لیندی اے۔ ایس اُتّے اِک سیانا چوہا کہن لگا۔

''فیر سانوں ایڈا وی بے خبر نہیں ہونا چاہیدا پئی بلّی سانوں بے خبری وِچ نپ لوے۔ ایہہ نہ بھلو کہ ایتھے ہر کوئی داء لان لئی بیٹھا ہویا اے تے ایتھے اوہوا ای اپنے آپ نُوں بچا سکدا اے جیہڑا ہر ویلے ہوشیار رہوے''

اِک ہور چوہا آکھن لگا۔''ہر ویلے ہشیار تے کوئی وی نہیں نا رہ سکدا۔ ایہدا حل ایہہ وے کہ سانوں بلّی دے گل وِچ ٹلی بنھ دینی چاہدی اے تاں جے ٹلی دی آواز سن کے اسیں اپنے آپ نُوں لُکا لیا کریئے تے ایسراں بلّی کولوں اپنے آپ نُوں بچا لیا کریئے''

ایس حل اُتّے چوہے واہ واہ کرن لگ پئے پر سیانا چوہا کہن لگا۔

''واہ واہ فیر کریو۔ پہلاں تسیں مینوں ایہہ دسو پئی بلّی دے گل وِچ ٹلی بنھے گا کون؟''

ایہہ سن کے چوہیاں دے مونہہ لمک گئے۔ اوسے سیانے چوہے نے مڑ پُچھیا۔

''فرض کرو تسیں بلّی دے گل وِچ ٹلی بنھ ای دیندے جے پر تہانوں ایہدا فائدہ کیہ ہووے گا؟''

''ایہدا فائدہ ایہہ ہووے گا کہ ٹلی دی آواز سن کے اسیں سمجھ جایا کراں گے پئی بلّی آرہی اے۔ فیر اسیں چھیتی نال اپنے آپ نُوں لُکا لیا کراں گے''۔۔۔۔۔۔۔اِک چوہے نے جواب دِتّا۔

''پر اپنے ویری کولوں اپنے آپ نُوں لُکا لینا تے ایہدا کوئی حل نہیں تے نہ ای ایہہ عقل مندی یاں بہادری اے سگوں بُزدلی اے تے ساڈی ایہو بُزدلی بلی نُوں شیر بنائی جارہی اے''۔۔۔۔۔اوہ سیانا چوہا آکھن لگا۔

''فیر ایہدا حل کیہ ہووے''؟۔۔۔۔۔کجھ چوہے پُچھن لگے۔

''ایہدا حل تے ایہوا اے کہ اسیں بلّی نال انج ٹکر لئے کہ اوہ ساڈیاں راہواں وِچ آون والے کدی سوچ وی نہ سکے''

''پر ایہہ ساڈے وس وِچ نہیں''۔۔۔۔۔۔۔۔چوہیاں مایوسی نال کہیا

''ایہہ ساڈے وس وِچ کیوں نہیں۔ جے اسیں سارے بھرا اِکّا کر لئے نالے ہمت تے جرأت توں کم لئے تے فیر بلّی

دی کیہ مجال اے کہ اوہ ساڈے ول اکھ پٹ کے تک وی سکے۔ بلّی نوں ویکھ کے ڈر نال ساڈا اوتھوں نسنا ای بلّی نوں شیر بنائی جا رہیا اے‘‘

تے بالو! اوسے رات ایہناں چوہیاں ہتھوں اِک بلّی دی موت او تھے ہوئی پئی سی۔

اَوکھے لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
ویرن	دشمن	نپ لوے	پھڑ لوے	ایکّا	اکٹھ

مشق

1- ایس کہانی توں سانوں کیہ سبق ملدا اے؟

2- تھلّے دِتّے ہوئے لفظاں دے فقرے بناؤ۔

بیٹھک، ٹلّی، ہوشیار، بزدلی، ٹکر

مسعود ہاشمی

پیار

سوہنیو بچیو! اُٹھو ہُن نہ دیر کرو
پیار محبت نال زمانہ زیر کرو

پیار محبت سبھ توں اُچّی دولت اے
پیار محبت نال ای عزت شُہرت اے

پیار محبت ہر اِک دے نال ڈھیر کرو
پیار محبت نال زمانہ زیر کرو

پیار محبت سبھ دُکھاں دا نُسخہ اے
پیار محبت لکّھ سُکھاں دا نُسخہ اے

ہتھ ملا کے پکّا وعدہ فیر کرو
پیار محبت نال زمانہ زیر کرو

سوہنیو بچیو! اُٹھو ہُن نہ دیر کرو
پیار محبت نال زمانہ زیر کرو

اَوکھے لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
زیر کرنا	شکست دینا، ہرا دینا	شہرت	مشہوری	ڈھیر	بوہتا

مشق

1۔ ایہہ نظم زبانی یاد کرو۔

2۔ ایہہ نظم تہانوں کیہ سکھاندی اے؟

3۔ ایہناں لفظاں دے فقرے بناؤ:

محبت، عزت، زیر، وعدہ، زمانہ، پیار

4۔ ''دکھاں'' نال مِلدی جُلدی اَواز ''سُکھاں'' دی اے۔ ایس طراں دے دو لفظ ہور لکھو۔

سیّد محمد اسلام شاہ

تحریک پاکستان وچ عورتاں دا حصہ

اسلام نے عورت نُوں وسوں وِچ بڑا اوڈا مقام دِتا اے۔ ساڈے دین نے نیک عملاں دے اجر وِچ مومن مرداں تے مومن زنانیاں نوں برابر جانیا اے۔ زنانیاں نوں وراثت وِچ حصہ دِتا۔ مرد دے زنانی اُتے تے زنانی دے مرد اُتے حق حقوق مقرر کیتے۔ ماں دی عزت تے خدمت نُوں سبھ توں وڈی نیکی دسیا۔ بچیاں نال چنگے سلوک دی تاکید کیتی۔ زنانیاں دی عصمت دی حفاظت لئی بڑیاں اُچیاں، سچیاں ہدایتاں دتیاں۔

ایہناں اسلامی اُصولاں دی روشنی وِچ مسلمان زنانیاں ہمیش عملی زندگی وِچ بھلائی دے کم کیتے۔ گھر تمدن دی بنیاد اے۔ ایہناں نے گھراں نُوں جنّت دا نمونہ بنایا۔ پنجاب دی زنانی دے رہن سہن وِچ دینی اُصول رچے ہوئے نیں۔ ایتھے زنانی اپنے بچپن تے جوانی وِچ حیا دی پابندی ہوندی اے۔ ایہدا بڑھاپا بزرگی دی نشانی بن جاندا اے۔ ساڈی وسّوں وِچ زنانی اپنی تعلیم تے تربیت دی وجہ توں اپنے سوہریاں دے گھر نُوں سنواردی تے ایتھے اپنے لئی عزت دی تھاں بناوندی اے۔

پنجاب دی زنانی دی رہتل تے اوہدی ساری حیاتی ول دھیان ماریئے تے ایہہ سبھ گلاں نکھر کے ساہمنے آجاندیاں نیں جے ہر زمانے وِچ ایتھے دیاں زنانیاں نے مرداں دا پورا پورا ساتھ دِتا۔ دین دیاں گلاں تے عمل کیتا۔ ایہدے اصولاں دی حفاظت کیتی تے ایہدیاں سنہری تے انملیاں گلاں نُوں اگلیاں نسلاں دے سپرد کیتا۔

دینی تعلیم اُتے عمل کردیاں ہویاں زنانیاں نے پاکستان دی تحریک وِچ ودھ چڑھ کے کم کیتا۔ ہر زنانی نے اپنی ہمت دے مطابق ایس تحریک وِچ قربانیاں دتیاں۔ کجھ زنانیاں نُوں ایس تحریک دی رہنمائی دا وی فخر حاصل ہویا۔ آزادی دی جنگ تے پاکستان دی تحریک دیاں بنیاداں پکّیاں کرن لئی ہر قسم دیاں قربانیاں دین والیاں زنانیاں وِچ سرفہرست جیہڑے عظمت والے ناں ساہمنے آوندے نیں اوہناں وچوں کجھ زنانیاں دے ناں ایہہ نیں۔ بی اماں بیگم محمد علی جوہر، محترمہ فاطمہ جناح، جہاں آرا شاہنواز، محترمہ نصرت عبداللہ ہارون، بیگم رعنا لیاقت علی خاں، بیگم اقبال حسین ملک، انجمن آرا، راحیل خاتون شیروانی، قیصرہ انور علی، بیگم سلمٰی تصدق حسین، گیتی آرا بشیر احمد، بیگم نواب اسماعیل خاں، خورشید عبدالحفیظ، عفت الٰہی علوی، بیگم زاہد قریشی، محترمہ ہدایت رضا اللہ، بیگم ذکیہ نقوی، پاشا صوفی، بیگم جی۔ اے خان، بیگم نسیم الطاف، بیگم خاور سلطانہ تے دوجیاں بے شمار زنانیاں نے وی آزادی حاصل کرن دی تحریک تے سماجی بھلائی دے اداریاں وِچ بڑیاں خدمتاں انجام دتیاں۔ پاکستان تے ہندوستان وِچ خاص طور تے مسلمان زنانیاں بوہت پچھے رہ گئیاں سن۔ ایہناں دے حالات بڑے ای مندے سن۔ ایہناں دی بھلائی تے

بہتری لئی ایہناں زنانیاں نُوں بڑی ان تھک محنت کرنی پئی تے بے شمار قربانیاں وی دینیاں پیئاں۔ ایہناں دیاں محنتاں دے نال ای اَج پاکستان دی زنانی نُوں اُچّا مقام حاصل اے۔

اَوکھے لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
اجر	صلہ	سلوک	ورتارا	حفاظت	دیکھ بھال	زنانی	عورت

مشق

1۔ اسلام نے زنانی نُوں جیہڑا مقام دِتّا اے اوہندے بارے دسو۔

2۔ پنج زنانیاں دے ناں لکھو جیہناں پاکستان دی تحریک وِچ حصّہ لیا۔

3۔ ایہناں لفظاں نُوں فقریاں وِچ ورتو:

مومن، زنانیاں، جنت، مقام، تحریک، بھلائی، ان تھک

راجا رسالو

اُچیاں لمبیاں ٹاہلیاں

درختاں تے انساناں دا پب پونجے دا ساتھ اے۔ انساناں نُوں سبھ توں پہلاں درخت نال ای واہ پیا۔ حضرت آدم علیہ السّلام تے مائی حوا جنّت وِچ رہندے ہوندے سن۔ او تھے اِک درخت وی لگا ہویا سی۔ اللہ تعالیٰ دا حکم سی کہ ایس درخت دے نیڑے نہ جایا جائے۔ پر ہونی ہو کے رہندی اے۔ انھوں مائی حوا شیطان دے کہن اُتے اوس درخت ول ودھیاں تے درخت انسان نُوں جنّت وِچوں کڈھن دا موجب بنیا۔ انسانی جیون دے شروع وِچ جدوں انسانی قافلے روٹی ٹکر دا بھال وِچ اِک تھاں توں دوجی تھاں تے جاندے سن تے اوہ اپنا سر لُکاون لئی درختاں دا ای سہارا لیندے سن، جیہڑے اوہناں نُوں دُھپ چھاں توں بچاوندے سن۔ انسان نُوں جدوں اپنے ننگ دا احساس ہویا تے اوہنے سبھ توں پہلاں درختاں دی چھال تے پتّر ای اپنے آلے دوالے لپیٹ کے اپنے ننگ نُوں لکایا۔ ڈھڈ دے تنور نُوں درختاں دے پھَل پھُل تے پتّر کھا کے بھریا۔ انسان جدوں تک دھات توں واقف نہیں سی۔ اوہ بھانڈے ہتھیار تے ہور دوجیاں لوڑ دیاں چیزاں درختاں دیاں ٹاہنیاں وڈھ کے بناؤندا سی۔ درختاں وِچ زندگی دیاں علامتاں موجود نیں۔ مثال دے طور تے:

(الف) ساہ لینا (ب) خوراک حاصل کرنا

(ج) وَدھنا پھُلنا (د) باہر دیاں چیزاں توں اثر لینا

(د) اپنی نسل نُوں اَگے وَدھانا

درخت دی لوڑ اَج وی انسان نُوں اونی ای اے جنّی پہلاں سی۔ اَج جدوں انسان چن اُتے چھاپے مار رہیا اے۔ سمندراں دی تہہ نُوں پھرول رہیا اے، درخت اوہدیاں کئی قسم دیاں لوڑاں پوریاں کردے نیں۔ انسان درختاں دے پھَل کھاندا اے تے درخت دی لکڑی نُوں عمارتاں وِچ استعمال کردا اے۔ وادھو تے ہولی لکڑی نُوں بالن وِچ لیایا جاندا اے۔ پاکستان وِچ عمارتی لکڑی دا کاروبار بوہت زیادہ اے۔

پاکستان وِچ اللہ دے فضل و کرم نال درخت اپنے آپ وی اُگدے نیں تے لوڑ موجب تھاں تھاں تے لائے جاندے نیں۔ ملک دی لوڑ نُوں پورا کرن لئی درخت لاون دے ہفتے منائے جاندے نیں۔ ایس سلسلے وِچ حکومت ولّوں اوہناں علاقیاں وِچ جتھے جنگل گھٹ نیں، سرکاری زمین زمینداراں نُوں دِتّی جاندی اے تاں جے اوہ زیادہ توں زیادہ درخت اگان۔ ایس لئی اوہناں نُوں بی تے قلماں وی دتیاں جاندیاں نیں۔ محکمہ جنگلات وی تھاں تھاں تے درخت لا رہیا اے۔ ایہدے توں وکھ

واپڈا منگلا تے تربیلا وی اُچی زمین اُتےّ درخت لا رہیا اے۔

درخت انسان دا ازلی ساتھی اے۔ انسان جدوں اِک تھاں توں دوجی تھاں اُتےّ جاندا اے۔ تے اوہ سبھ توں پہلاں رہن سہن توں وکھ درخت وی لاوَندا اے تے اوہدی پوری طراں پالنا کر کے اوہنوں پھَل تے چھاں لئی تیار کردا اے۔ جنگاں تے لڑائیاں وی ازل توں انسان دے نال نیں۔ درخت جنگاں وِچ وی انسان دا ساتھ دیندا اے۔ اِنسان دُشمن کولوں بچّن لئی درختاں دا سہارا لیندا اے درختاں دی آڑ لے کے دُشمن اُتے حملہ کردا اے۔ گوریلا قسم دیاں جنگاں وِچ درخت بڑا کم دیندے نیں۔ پاکستان وِچ امرود، آنب، کھجور، انار، ناشپاتی، سنگترہ، مالٹا، جامن، آڑو، شہتوت، خرمانی، اخروٹ، لوکاٹ تے ہور کئی پھل دار درختاں توں وکھ کِکر، نِم، دھریک، جنڈ، بوہڑ، پیپل، ون، شرینہہ، پھلاہ تے ٹاہلی خاص طور تے مشہور نیں۔ ایہناں ساریاں وچوں ٹاہلی دا درخت زیادہ قیمتی تے کم آوَن والا اے۔ ٹاہلی عمارتاں بنان وِچ کم آوَندی اے۔ ایہدا فرنیچر بن دا اے۔ ٹاہلی دی لکڑی نال کھیڈاں دا سامان وی تیار کیتا جاندا اے۔ جیہڑا ملکی لوڑ نوں پورا کرن توں بعد پاکستان توں باہر وی گھلیا جاندا اے۔ ٹاہلی دی لکڑ سبھ توں زیادہ مضبوط ہوندی اے۔ ٹاہلی لئی اچھی تے صاف ستھری زمین دی لوڑ ہوندی اے۔ ٹاہلیاں اپنے آپ وی اُگدیاں نیں، پر ٹاہلی نُوں زمیندار اپنی زمین دیاں پیلیاں دے بنیاں تے وی لاوَندے نیں جیہدے نال پیلی دی حفاظت وی ہوندی اے تے پیلیاں دی رونق وی وَدھ جاندی اے۔

مشق

1۔ درخت حضرت آدم علیہ السّلام تے مائی حوّا نُوں بہشتوں کڈھن دا سببّ کسراں بنیا؟

2۔ شروع شروع وِچ انسان درختاں دی چھاں تے پتیاں کولوں کیہ کم لیندے سن۔

3۔ پنج پھَلدار تے پنج دوجے درختاں دے ناں لکھو۔

انور مسعود

ہالیا

ترے ہتھاں دے وِچ ہالیا
میرے سوہنے دیس دی لَج

توں نِری گُناں دی گنڈھڑی
تینوں لکّھ ہزاراں چج

تینوں کدی نہ آوَن تروٹکاں
تینوں اللہ دیوے رج

رہے بھری تیری کاڑھنی
تیرے کِلّے بجھی مجھ

سدا رہن دھملاں پاؤندے
تیرے دانے چھٹدے چھج

اَوکھے لفظاں دے معنے

معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ
گھاٹے	تروٹکاں	طریقہ، ڈھنگ	چج	عزت	لج

مشق

1- ایس نظم نُوں زبانی یاد کرو۔

2- گناں دی گنڈھڑی توں کِیہ مراد اے؟

3- تھلّے دِتّے ہوئے لفظاں دے فقرے بناؤ۔

لج، رج، کاڑھنی، کلے، مجھ، دھملاں، دانے

غلام مصطفیٰ بسمل

حلال دی روٹی

شیرو بدماش پھاہے لگا تے سارا محلّہ اوہدی لاش ویکھن ڈھک پیا۔ گڈو نواں دساں (10،9) ورہیاں دا بال سی، اوہ لاش ویکھ کے ہفیا ہفیا گھر بھجا تے آوندیاں ای ماں نُوں آکھن لگا:

''امی! امی! اوہ شیرو سی نا۔۔۔۔۔۔''

''کیہڑا شیرو؟'' اوہدی ماں نے حیران ہو کے پُچھیا۔

''اوہ تے مٹّے دی قتل وِچ بجھ گیا سی۔ کیہ پھاہے لگ گیا اے؟''

''آہو امی! اوہدی لاش آ گئی اے۔ میں اپنی اکھیں ویکھ کے آیا واں۔ اوہدا رنگ ایوں بگا پانی ہویا سی جویں کسے نے اوہدے پنڈے دی ساری دی ساری رت نچوڑ لئی ہووے۔ بڑی دُنیا ڈھکی اے اوہدی لاش ویکھن نُوں''

''بھیڑے کماں دا انت ہمیش بھیڑا ہوندا اے پُتّر۔ شیرو وی تے حلال دی تھاں حرام مال کھا کھا کے پھٹ گیا سی'' اوہدی امّی نے آکھیا۔

''ایہہ حرام تے حلال کیہ ہوندا اے امّی؟ شیرو دے گھر کول وی کجھ بندے ایہو جیہیاں گلاں کر رہے سن'' گڈو پُچھن لگا۔

''ہر اوہ شے جیہدے توں ساڈے نبی پاک صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم نے ہٹکیا اے اوہ حرام اے۔ جویں چوری چکاری، کھیسے کٹنا، جوا کھیڈنا، شراباں پینا، ذخیرہ اندوزی کرنی، ملاوٹ کرنی تے رشوت لینی، حلال اوہ وے جیہنوں حضور صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم نے پسند فرمایا۔ مثلاً ہڈ بھن کے حق حلال دی روٹی کھاؤ تے کسے حق دار دا حق نہ مارو''

''ایہہ حلال دی روٹی کیہ ہوندی اے امّی''؟ گڈو نے ماں نُوں سوال کیتا۔

''اپنے ہتھی تے نیک نیتی نال کمائی ہوئی روٹی ایہنوں رزق حلال آکھدے نیں پُتّر! تے ایہدے وِچ بڑی برکت ہوندی اے۔ ایسے لئی مسلماناں نُوں حلال رزق کمان دی پکّی کیتی گئی اے تے حرام دی کمائی توں سختی نال ہوڑیا گیا اے۔'' نبی پاک صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم دا فرمان اے:

''اوہ جنّت وِچ نہیں وڑے گا جیہنوں حرام دی کمائی نال پالیا گیا'' اِک ہور حدیث وِچ آیا اے جے کسے بندے دے جُثّے اُتے دس درہم دا لیڑا ہووے تے وچوں اِک درہم حرام دی کمائی دا ہووے تے جدوں تک اوہ لیڑا جُثّے توں نہ لتھے گا، اوہدی نماز قبول نہیں ہووے گی ایسے لئی حضور صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم دا فرمان اے جے اوہ منکھ بے دین اے جیہدے وِچ دیانت داری نہیں۔ مکر، دھوکھا تے خیانت کرن والا دوزخی اے'' انج اِک ہور حدیث وِچ آیا اے'' جیہدا ماس تے لہو حرام مال نال وَدھے، اوہ جنّت وِچ نہیں وڑے گا'' حضور اکرم صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم اِک وار غلہ منڈی تشریف لے گئے۔ اوتھے کنکاں دے ڈھیر لگے پئے سن۔ آپ صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم نے اِک ڈھیر نُوں انگلاں نال ٹوہیا جیہڑا کہ اتوں تے سکا سی پر تھلوں گِلا سی۔ آپ صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم نے فرمایا:

''ایہہ بے ایمانی اے، ہمیش حق حلال دا کھاؤ تے اوہو ای ویچو جو گاہک نوں وکھاؤ'' ایسے لئی ایہہ حدیث وی فرمائی:

''اوہ جیہنے ملاوٹ کیتی اوہ ساڈے وچوں نہیں''

گڈو بڑے وچار نال ماں دیاں گلاں سن رہیا سی۔ اوس پُچھیا:

''امّی! ساڈے ماسٹر جی نے وی اِک واری حلال دی روٹی بارے اِک واقعہ دسّیا سی پر میں ہُن اوہ بُھل گیا واں۔ اصل واقعہ کنج اے؟''

''اوہ واقعہ انج اے گڈو پُتّر! کہ حضور نبی اکرم صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم دے زمانہ نبوت توں ڈھیر اگوں دی گل اے جدوں آپ صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم یثرب جا کے تجارت کردے ہوندے سن۔ آپ صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم دے نیک سبھا تے سچیائی توں لوکاں آپ صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم نُوں صادق تے امین متھ لیا سی تے ایہہ وی گل اوہناں دے دلاں وِچ بہہ چکی سی جے آپ صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم دے سودے وچوں کدے گھاٹا نہیں پے سکدا۔ آپ صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم اِک واری اُوٹھاں تے کھجوراں لد کے لے جا رہے سن کہ راہ وِچ مینہ ورھن لگ پیا، جیہدی وجہ نال کھجوراں اُتوں بھج گئیاں۔ آپ صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم جدوں منڈی پہنچے تے بپاری آپ صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم دا مال لین لئی بھجے آئے۔

آپ صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم نے اوہناں نُوں فرمایا'' جے کجھ صبر کرو، راہ وِچ مینہ پین نال کھجوراں بھج گئیاں نیں۔ اوہناں نُوں وکھریاں کر لواں کیوں جے گِلیاں کھجوراں دا بھاؤ وکھرا ہووے گا تے سکیاں کھجوراں دا بھا ہور ہووے گا''۔ بپاریاں آکھیا'' جے سانوں انجے ای سودا منظور اے۔'' پر حضور صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم نے فرمایا:

''مینوں ایہہ سودا منظور نہیں کیوں جے میں خراب تے کھرے مال دا اِک مُل نہیں وٹنا''

اِک وار حضرت امام ابو حنیفہ رحمۃ اللہ علیہ ہٹی اُتے نہیں سَن۔ اوہناں دے پِچھے اِک یہودی گاہک آیا۔ ملازم نے اوس نُوں سودا دے دِتّا۔ جدوں اوہ یہودی ٹُر گیا تے مگروں آپ رحمۃ اللہ علیہ وی آ گئے۔ ملازم نے دسیا'' جے میں مال دے وِچ جیہڑا خراب تھان سی اوہ وی دے چھڈیا اے'' آپ رحمۃ اللہ علیہ نے پُچھیا:''توں اوس گاہک نُوں تھان دے خراب ہون بارے دسیا''؟ ملازم نے انکار وِچ سر ہلایا۔ آپؒ نے اوس یہودی دا پتا پُچھیا تے آپؒ جا کے اوہدے کولوں معافی منگی جے میں آپ ہٹی تے نہیں ساں، ملازم نے تہانوں بھلیکھے نال اِک خراب تھان دے چھڈیا اے جدوں کہ تہاڈے نال کھرے مال دا سودا ہویا سی۔ تسیں اوہ تھان پرتا کے پیسے واپس لے لوو، یاں سارا سودا موڑ دیو''

اوہ یہودی آپ رحمۃ اللہ علیہ دی سچائی تے ڈاڈھا راضی ہویا۔

جدوں حضرت غوث اعظم پیر دستگیر عبدالقادر جیلانی رحمۃ اللہ علیہ تیری عمر دے ہوئے تے اوہ علم حاصل کرن لئی بغداد شریف جان لئی تیار ہوئے تے اوہناں دی امّی جی نے ایہو نصیحت کیتی سی:

''پُتر جھوٹھ نہیں بولنا۔ اوہناں ایہو ای پکّی کیتی جے ہمیش حق حلال دی کمائی کر کے روٹی کھانی آ۔''

''امّی! ماسٹر جی تے ایہہ وی آکھدے سن پئی جنہاں دے ماں پیو حق حلال دی روٹی نہیں کھلاوندے اوہناں دے بچے

وی بھیڑے ہوندے نیں'' گڈو نے اپنے ماسٹر جی دی گل دہرائی۔

''ہاں پُتر! حرام دی کمائی دا بچیّاں تے ڈاڈھا اثر پیندا اے تے بچّے عام طور تے نالائق، نافرمان، تے بھیڑے کردار دے ہوندے نیں۔ جے توں اپنے ماں پیو دا ناں جگ تے زندہ رکھنا چاہناں ایں تے میرے نال وعدہ کر جے ہمیش حلال دی روٹی کھائیں گا تے حرام دے لاگے وی نہیں جائیں گا''

''میں وعدہ کرنا امّی! جے ہمیش حلال دی روٹی کھاواں گا تاں جے دُنیا وِچ تہاڈا ناں وی روشن ہووے اپنی اخیر وی چنگی ہوجاوے''

گڈو دے مکھڑے اُتے سچائی دا عزم نور بن کے لاٹاں مار رہیا سی۔ اوہدی امّی نے بڑے فخر نال اپنے پُتر ول تکیا تے اوہدا متھا چم لیا۔

اَوکھے لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
وَرہا	سال	پھاہے	پھانسی	ڈھکنا	پہنچنا	ہفیا ہویا	ساہ پھلیا ہویا	تھلّے	نیچے، ہیٹھاں
پرار	پچھلے ورہے	ایوں	طراں	جُثّہ	جِسم	رت	خون	ٹوہنا	چنگی طراں دیکھنا
انت	اخیر	بُرا	بھیڑا	ہٹکنا	منع کرنا	ہوڑنا	منع کرنا	نیڑے	نزدیک، کول
لیڑا	کپڑا	منکھ	آدمی	اگوں	پہلے	وکھرا	الگ	نیک سبھا	چنگا سلوک
بپاری	بیوپاری	بھا	مل	لاٹاں	روشنیاں	پھٹنا	پھٹ جانا	لاگے نہ پھٹکنا	قریب نہ جانا

مشق

1۔ ایس کہانی کولوں تہانوں کیہ سبق ملدا اے؟

2۔ ایس کہانی وِچ جیہڑیاں حدیثاں دا ذکر کیتا گیا اے، اوہناں نُوں زبانی یاد کرو۔

3۔ تھلّے دِتّے ہوئے لفظاں دے فقرے بناؤ۔

ورہا، جُثّہ، ہٹکنا، بپاری، لاٹاں، منکھ۔

حکیم ارشد شہزاد

صحت نہیں تے کجھ نہیں

ماسٹر جی جماعت وِچ بیٹھے بالاں نُوں سبق پڑھا رہے سن۔ اچن چیت اِک زنانی کمرے دے بوہے کول آن کھلوتی۔ اوہدے نال اِک بال سی جیہدی عمر کوئی اٹھ دس (10،8) سال سی۔ اوس بال دی صحت بڑی ماڑی سی۔ کانے ورگا جسم تے اتوں اوہنے تنگ کپڑے پائے ہوئے سن۔ اوس ول ویکھدیاں اِک بال نے اَواز لائی تے ساری جماعت دے منڈے کھڑ کھڑا کے ہسن لگ پئے۔ ماسٹر ہوراں اوہناں نُوں دبکا ماریا تے سارے منڈے چپ کر گئے اوس زنانی نے ماسٹر ہوراں نُوں آکھیا۔ ''ماسٹر جی میں اپنے بال نوں سکول وِچ داخل کروانا چاہنی آں۔ ماسٹر ہوراں آکھیا ''بی بی جا ایس جاتک دے پیو نُوں نال آنا چاہیدا سی۔ اوہ کتھے وے۔'' زنانی بولی ''جی اوہ اپنے دفتر گئے ہوئے نیں''۔ ماسٹر ہوراں آکھیا ''بی بی تُسی بال نوں جماعت وِچ بٹھا دیو تے کل ایہدے پیو نُوں سکول گل دینا''۔ اُوس بی بی نے بال نوں بٹھا دِتّا تے آپ چلی گئی۔ جس ویلے اوہدی ماں ٹرگئی تے ماسٹر ہوراں آکھیا جیہنے اَواز لائی سی اوہ اُٹھ کے کھلو جاوے''۔ سارے منڈے اِک دوجے دے مونہہ ول ویکھن لگ پئے۔ اخیر اِک موٹا جیہا منڈا اُٹھیا جیہنے نیویں پائی ہوئی سی۔ جیہڑا منڈا داخل ہون آیا سی، اوہنے اوہدے ول ویکھدیاں اِک دم آکھیا ''دریائی گھوڑا'' ماسٹر ہوراں ادھر اُدھر ویکھدیاں ہویاں آکھیا ''کتھے وے'' اوہ بولیا۔ ''میرے پچھے'' تے اِک وار فیر ساری جماعت دے مُنڈے کھڑ کھڑا کے ہس پئے۔ ماسٹر ہوراں آکھیا ''بھئی توں بڑا اپّکا نکلیا ایں۔ آوندیاں ای اپنا بدلہ لے لیا ای۔''

ماسٹر ہوراں مُنڈیاں نوں آکھیا اَج پڑھائی دی تھاں میں صحت بارے جان کاری دینا چاہناں واں۔ اَج دی گل بات دا سرنانواں ہووے گا۔ ''صحت نہیں تے کجھ نہیں'' ماسٹر ہوراں آکھیا 'پُترّو سنو! جے بندہ ماڑا تے لِسّا ہووے تاں سمجھو اوہدی صحت خراب اے۔ تے جے بوہت موٹا ہووے تاں وی اوہنوں صحت مند نہیں آکھیا جا سکدا۔ صحت دی خرابی نال لسا ہو جاوے تے جُگتاں کرنے والے نہیں چھڈدے جویں کوئی پتلا ہووے تے لوکی کہن لگ پیندے نیں اوئے بانس داپتّر جا رہیا اے تے جے کوئی موٹا ہووے تاں اوہنوں آکھدے نیں ویکھو گینڈا یاں دریائی گھوڑا جا رہیا اے''

صحت چنگی ہووے تے ہر شے چنگی لگدی اے۔ صحت نُوں چنگا رکھن لئی سانوں چاہیدا اے پئی اسیں چنگی تے صاف ستھری غذا کھائیے۔ چنگے تے صاف ستھرے ماحول وِچ رہئیے تے بُری صحت توں بچئیے بدن دی حفاظت کرئیے جے اسیں ہر ویلے کھاندے رہواں گے تے ساڈی صحت خراب ہو جاوے گی تے اسیں موٹے ہو جاواں گے۔ جے اسیں ہر ویلے دوڑ دے بھجدے رہیے تے کھائیے وی گھٹ اُتوں خوراک وی چنگی نہ ہووے تے فیر وی ساڈی صحت خراب رہوے گی تے اسیں سڑ کے تیلے

ورگے ہوجاواں گے۔ ایس لئی صحت مندر ہن لئی نہ تے ویلے کویلے بوہتا کھانا چنگا اے تے نہ ای بوہت گھٹ خوراک ہونی چاہیدی اے۔ صحت دا چنگا ہونا ساڈا حق اے تے صحت دی حفاظت کرنا ساڈا فرض اے۔ ایس فرض نوں پورا کرن لئی سانوں چاہیدا اے پئی اسیں اپنے آپ نوں چُست تے تروتازہ رکھن لئی پوری پوری کوشش کریئے۔ کیوں جے اسیں چست ہوواں گے تے ہر کم نوں بڑے چنگے ڈھنگ نال کر سکاں گے۔ جسم نوں چُست رکھن لئی سانوں چاہیدا اے جے مناسب خوراک دے نال نال سویرے اُٹھ کے ہلکی پھلکی ورزش ضرور کریئے۔ کیوں جے ورزش کرن نال ساڈے اعضاء مضبوط ہوندے نیں۔ ورزش دے نال نال سویرے مسواک یا ٹوتھ پیسٹ دا کرنا وی بڑا ضروری اے۔ مسواک کرن نال دند صاف ہو جاندے نیں۔ دنداں وِچ پھسی ہوئی خوراک کئی قسم دے جراثیم پیدا کر دی اے جیہدے نال انسان بیماریاں وِچ پھس جاندا اے۔ ایسے طراں ناخناں دا ویلے سر کٹنا وی بڑا ضروری اے۔ ودھے ہوئے ناخن وی کئی بیماریاں دا سبب بن سکدے نیں۔

اَوکھے لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
اچن چیت	اچانک	ماٹھی	کمزور	جاتک	بال	لِسا	کمزور	جگتاں	مذاق

مشق

1۔ صحت نوں چنگا رکھن لئی سانوں کیہ کرنا چاہیدا اے؟

2۔ سویرے ورزش کیوں کرنی چاہیدی اے؟

3۔ تھلّے دِتّے ہوئے لفظاں دے فقرے بناؤ:

دریائی گھوڑا، جگتاں، مسواک، ورزش، ناخن

گڈّی

ہر مذہب ہر قوم دے بنّدے
ون پونے چنگے منّدے

گبھرو مانو، بال ایاّنے
آلے بھولے تے پردھانے

چِٹ کپڑیئے تے حال بے حالے
کُجھ مانگت کجھ سفراں والے

اُچّی نیویں ذات دے لوکی
سوگی تے بارات دے لوکی

ہنیر سویرے چڑھدے لہنّدے
آوَنّدے جانّدے اُٹھدے بہنّدے

گڈّی ہر دم ٹُر دی جاندی
ؚنمھے ؚنمھے ساز وجانّدی

اَوکھے لفظاں دے معنے

معنے	لفظ	معنے	لفظ
فقیر	مانگت	جوان	گبھرو
قسم قسم دے، طراں طراں دے	ون پونے	اُداس	سوگی

مشق

1- ایس نظم نوں زبانی یاد کرو۔

2- ایس نظم توں کیہ سبق ملدا اے؟ اپنے لفظاں وِچ دسّو۔

3- تھلّے دِتّے ہوئے لفظاں دے فقرے بناؤ:

مذہب، قوم، گھبرو، مانگت، ذات، بارات، ہنیر، ساز

الیاس گھمن

سائنس دی ترقی

خرم سلطان دے وڈے بھرا دا ناں غلام حسین اے۔ اجے تے دونویں بھرا بوہت لائق نیں پر خرم سلطان ہر وار اپنی جماعت وِچ اوّل آندا اے۔ پڑھن دے نال نال غلام حسین نوں کھیڈن دا وی بوہت شوق اے۔ اوہ اپنے سکول دی کرکٹ ٹیم دا کپتان اے۔ خرم سلطان کھیڈن کُدن وِچ بالکل دلچسپی نہیں لیندا۔ پر اوہنوں طراں طراں دیاں کتاباں پڑھن تے اپنے نکے جیہے کمپیوٹر اُتّے کم کرن دا بوہت شوق اے۔ اپنا گھر دا کم مُکا کے اوہ کوئی نہ کوئی چنگی کتاب ضرور پڑھدا اے تے فیر کمپیوٹر اُتّے وی کم کردا رہندا اے۔

اِک دن غلام حسین دی طبیعت ٹھیک نہیں سی۔ اُوس دن اوہنے اپنے سکول توں وی چھٹی کیتی تے پچھلے پہر کھیڈن لئی محلے دی گراؤنڈ ول وی نہ جا سکیا۔ اپنے نکے ویر نوں پڑھدیاں ویکھ کے غلام حسین بولیا ''میرا دل کردا اے کہ اج میں وی کوئی ودھیا جہی کتاب پڑھاں پر ڈاکٹر صاحب نے مینوں مکمل آرام کرن دا مشورہ دِتّا ہویا اے۔''

ایہہ گل سن کے خرم سلطان کہن لگا ''بھاء جی ! فکر کرن دی کوئی ضرورت نہیں۔ تسیں جس طراں دی وی کتاب پڑھنا چاہندے او، میں تہانوں پڑھ کے سُنا دیواں گا''

غلام حسین نے دسیا کہ اوہ آؤندے ویلیاں وِچ سائنس دے میدان اندر ہون والیاں ترقیاں بارے جانکاری حاصل کرنا چاہندا اے۔ خرم سلطان اُٹھ کے کتاباں دی الماری ول گیا۔ تھوڑی دیر بعد اوہ واپس آیا تے اوہدے ہتھ وِچ کجھ رنگ برنگیاں کتاباں سن۔ اوہناں وچوں اِک کتاب اپنے وَڈّے بھرا نوں وکھا کے خرم سلطان نے آکھیا کہ میں ایس کتاب نوں دو (2) وار پڑھیا اے تے ایہہ مینوں بوہت پسند آئی اے۔ آؤن والے زمانیاں وِچ سائنس دی ترقی اُتّے ایس کتاب وِچ چانن پایا گیا اے۔ ایہدے وِچ ساری جانکاری میں ہُن زبانی وی دس سکناں واں۔

غلام حسین دی دلچسپی ہور وی ودھ گئی تے اوہ پورے دھیان نال خرم سلطان دیاں گلاں سنن لگ پیا۔ خرم سلطان نے آکھیا ''کہ اَج دا انسان ریڈیو، ٹیلی ویژن، ٹیلی فون، ہوائی جہاز، راکٹ تے کمپیوٹر وغیرہ نوں بوہت اہم سمجھ رہیا اے۔ پر اوہ ویلا آؤن والا اے جد ایہہ ساریاں شیواں پرانے زمانے دیاں سادہ جیہاں ایجاداں اکھوان گئیاں۔ انسان لئی بوہت زیادہ اَسانیاں پیدا کرن والیاں جو ہور بے شمار شیواں بنن گیاں، اوہناں بارے ایس ویلے صحیح اندازہ نہیں لایا جا سکدا۔''

غلام حسین نے پُچھیا ''کیہ اودوں کوئی بندہ بیمار نہیں ہووے گا''؟ ایہدے جواب وِچ خرم سلطان نے دسّیا ''ایہدے بارے تے میں اجے کجھ نہیں کہہ سکدا پر ایہہ ضرور آکھ سکنا کہ انسانی زندگی نوں دکھاں تکلیفاں توں بچاؤن لئی میڈیکل دے شعبے وِچ چوکھی ترقی ہووے گی۔ ہر طراں دی بیماری دا علاج لبھن دا پوری اُمید اے۔''

ایس توں بعد خرم سلطان نے آؤندے ویلیاں وِچ ہون والیاں سائنسی ایجاداں بارے اوہ گلاں دسیاں کہ غلام

حسین اپنے نکے بھرا دے علم توں بوہت حیران ہویا، اوہ کہن لگا ’’تندرست ہو کے میں وی کتاباں تے کمپیوٹر راہیں اپنی جانکاری وِچ وادھا کرن دی ضرور کوشش کراں گا۔‘‘

خرم سلطان بولیا۔ ’’صحت مند دماغ دے نال جسم دا تندرست ہونا وی بوہت ضروری اے۔ میں اپنا زیادہ وقت کتاباں پڑھن تے کمپیوٹر اُتّے کم کرن تے ای لاندا رہیاں۔ جسم نوں مضبوط بناون والیاں کھیڈاں وِچ وی مینوں ضرور دلچسپی لینی چاہیدی اے، ایہہ جانکاری وی مینوں معلوماتی کتاباں تے کمپیوٹر نے ای دِتّی اے۔‘‘

فیر دونویں بھرا ہسن لگ پئے۔ غلام حسین نے محسوس کیتا کہ اوہدا بخار اتر گیا اے۔

ایس توں بعد دوہاں بھراواں نے ایہہ عادت بنالئی کہ گھر دا کم مُکا کے اوہ کھیڈاں کھیڈ دے نال ے خوب ورزش کردے تے فیر تروتازہ ہو کے طراں طراں دیاں کتاباں پڑھدے تے رل کے کمپیوٹر اُتّے وی کم کردے۔

اَوکھے لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
ودھیا	اعلیٰ	چانن	روشنی	چوکھی	بوہت زیادہ
جانکاری	علم، معلومات	مکا کے	ختم کر کے	میڈیکل	طب، علاج معالج

مشق

1۔ غلام حسین نوں کاہدا شوق اے؟

2۔ خرم سلطان کول اپنے وڈے بھرا غلام حسین کولوں زیادہ معلومات کیوں نہیں؟

3۔ اَج دا انسان کیہڑیاں ایجاداں نوں بڑا اہم سمجھدا اے؟

4۔ معلوماتی کتاباں پڑھن تے کمپیوٹر استعمال کرن دا کیہ فائدہ ہوندا اے؟

5۔ سائنس دی ترقی نال انسانی زندگی اُتّے کیہ اثر پوے گا؟

اختر ہاشمی

دیس دے بچّے

دیس مِرے دے وارث بچیو
عزم دے پکّے قول دے سچیو

عِلم دی دَولت حاصل کریو
محنت کولوں مول نہ ڈریو

محنت دے سبھ راج نیں ایتھے
محنت دے کم کاج نیں ایتھے

پیار خلوص نُوں سینے لاکے
نفرت دی ہر کندھ نوں ڈھاکے

دیس دی شان ودھاندے رہنا
تُسیں او دیس مرے دا گہنا

ویکھیو سبھ دی عزت کریو
کمزوراں دے نال نہ لڑیو

عِزّت، شُہرت، مان تُسیں او
آن تُسیں او، شان تُسیں او
قائد تے اقبال تُسیں او
دیس مرے دی ڈھال تُسیں او

تُسیں امانت دیس مرے دی
تُسیں ضمانت دیس مرے دی

اخترؔ دی گل پلّے بنھیو
دیس دا جھنڈا اُچّا رکھیو

اَوکھے لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
کم کاج	کم	کندھ	دیوار	گہنا	زیور

مشق

تھلّے دِتّے ہوئے سوالاں دے جواب لکھو:

1۔ ''عزم دے پکّے'' توں شاعر دا اشارہ کِدھر اے؟
2۔ ''قول دے سچّے'' توں شاعری دی کِیہ مُراد ہے؟
3۔ ''محنت دے راج'' نوں تسیں کِیہ سمجھدے او؟
4۔ شاعِر نے بچیاں نُوں ''قائد'' تے ''اقبال'' کیوں آکھیا اے؟
5۔ وارث، عزم، کم کاج، ڈھال، پلّے بنھنا دے معنے لکھو۔

راجا سالو

منحوس

پرانے وقتاں دی گل اے، کسے ملک دا بادشاہ بڑا رحمدل سی، اوہ اپنی رعایا اُتّے بڑا مہربان سی۔ رعایا دے حال احوال معلوم کرن لئی اوہنے اپنے خاص بندے چھڈے ہوئے سن، جیہڑے اوہنوں پل پل دی خبر دیندے سن۔ بادشاہ نوں جدوں وی کسے بندے دی تکلیف دا پتا چلدا، اوہ چھیتی اوہدی مدد کرن دا جتن کردا۔ بادشاہ چنگا سی، ایس لئی اوہدی رعایا وی خوشحال سی تے ہر ویلے اوہدے لئی دعاواں کردی رہندی سی۔

بادشاہ اِنج تے بڑیاں خوبیاں دا مالک سی، پر اوہدے وِچ اِک بڑا نقص وی سی۔ اوہ لائی لگ سی تے نجومیاں تے جوتشیاں اُتّے بڑا اعتبار کردا سی، اوہ جدوں وی کسے مہم اُتّے جان لگدا یاں باہر جا کے شکار کھیڈن دا ارادہ کردا، پہلاں اپنے جوتشیاں نوں بلاؤندا تے اوہناں کولوں سفر اُتّے جان لئی تاریخ وار پُچھدا۔ جس دن جوتشی آکھدے اوہ سفر کردا تے جس دن بارے جوتشی اوہنوں صلاح نہ دیندے، اوہ سفر تے نہ جاندا۔

بادشاہ شکار دا بڑا شوقین سی۔ اِک دن اوہنے شکار دا پروگرام بنایا تے اپنی عادت دے مطابق جوتشیاں نوں بُلایا۔ اوہناں شکار لئی جان اُتّے کوئی اعتراض نہ کیتا۔ تیاریاں مکمل ہون مگروں رات نوں بادشاہ دے شکار تے جان دی منادی کروائی گئی۔ بادشاہ اگلے دن سویرے سویرے شکار لئی ٹر پیا۔ سارا لام لشکر بادشاہ دے نال سی۔ بادشاہ آپ ہاتھی اُتّے سوار سی تے اوہدے سجے کھبے وزیر امیر تے دوجے سرکاری اہلکار گھوڑیاں اُتّے سوار سن۔ چار گھوڑیاں دی بگّھی وِچ جوتشی نال نال جارہے سن۔ ڈھول دی اَواز نال بادشاہ سنگیاں ساتھیاں نال شہروں نکلیا ای سی جے اِک لکڑ ہارا جنگل ول جاندا مل گیا۔ لکڑ ہارا وچارا سدھے سادے لباس وِچ سی۔ اوہنے موڈھے اُتّے کہاڑی رکھی ہوئی سی۔ ایہہ ویکھ کے جوتشی اَگے ودھے تے بادشاہ نوں دسیا کہ سویرے سویرے لکڑ ہارے دا ملنا چنگی گل نہیں۔ ایہہ بڑا منحوس نظر آرہیا اے۔ خطرہ اے کہ بادشاہ سلامت دا دن چنگا نہ گزرے۔ بادشاہ نوں جوتشیاں دی گل سن کہ بڑا غصہ آیا۔ اُوہنوں شکار دا پروگرام خراب ہوندا نظر آیا۔ اوہنے حکم دِتا کہ ایس لکڑ ہارے نوں پھڑ کے جیل وِچ بند کر دِتا جائے۔

لکڑ ہارا ایس انہونی مصیبت اُتّے بڑا پریشان ہویا۔ اوہنوں سمجھ نہیں آرہی سی کہ کیہڑے جرم دی سزا وِچ اوہنوں قید کر دِتا گیا اے۔ اوہ جیل دی کلّ مکلّی کوٹھڑی وِچ بیٹھا ربّ اَگے رو رو کے اپنے گناہواں دی معافی تے اپنی رہائی لئی دعا منگدا رہیا۔ دوجے پاسے بادشاہ سارا دن شکار کھیڈدا رہیا۔ اوہدا سارا دن ہسدیاں کھیڈدیاں گزر ریا۔ اوہ شامیں بڑا خوش خوش گھر نوں پرتیا۔

گھر اپڑ دیاں ای بادشاہ نوں اوس لکڑ ہارے دا خیال آیا۔ اوہنے سپاہیاں نوں حکم دِتّا کہ لکڑ ہارے نُوں رہا کر دِتّا جاوے۔ سرکاری اہلکار گئے تے اوہناں لکڑ ہارے نوں رہائی دا حکم سنایا۔ لکڑ ہارے نے رہائی دا حکم سُنیا تے ربّ دا شکر ادا کیتا۔ اوہنے سپاہیاں نوں آکھیا کہ اوہ بادشاہ نُوں ملنا چاہندا اے۔ سپاہی اُوہنوں بادشاہ کول لے آئے۔ لکڑ ہارے نے بادشاہ نوں جھک کے سلام کیتا تے کجھ عرض کرن دی اجازت منگی۔ بادشاہ نے گل کرن دی اجازت دے دِتّی۔

لکڑ ہارا: بادشاہ سلامت مینوں کس گناہ وِچ قید کیتا گیا سی؟

بادشاہ: جوتشیاں دے کہن موجب توں بڑا منحوس ایں تے سویرے سویرے میرے متھے لگن نال میرا شکار دا پروگرام خراب ہوسکدا سی۔

لکڑ ہارا: بادشاہ سلامت جے میں منحوس آں تے فیر مینوں چھڈیا کیوں گیا اے؟

بادشاہ: ایس لئی کہ میرا سارا دن بڑا اچھا وقت گزریا اے۔

لکڑ ہار: بادشاہ سلامت جان دی امان پاواں تے کجھ عرض کراں۔

بادشاہ: گل کر توں کیہ چاہنا ایں؟

لکڑ ہارا: جناب والا: میں سویرے سویرے ربّ داناں لے کہ اپنے بال بچے دی روٹی دا سر بندھ کرن جا رہیا ساں۔ سبھ توں پہلاں تسیں ای میرے متھے لگے ساؤ۔

بادشاہ: اَگے بول۔

لکڑ ہارا: حضور! میں تہاڈے متھے لگا تے تہاڈا وقت بڑا سوہنا لنگھیا۔ پر تُسیں میرے متھے لگے تے میں سارا دن جیل وِچ گزریا۔ جناب فیر آپ ہی انصاف کرو میں منحوس آں یا تُسیں؟

بادشاہ لکڑ ہارے دی گل سُن کے اِک دم سوچیں پے گیا۔ اہلکاراں دا خیال سی کہ بادشاہ لکڑ ہارے دی ایس گل اُتے ناراض ہو کے اوہدا سر قلم کر دین دا حکم دے دیوے گا۔ پر اوہ سارے حیران رہ گئے، بادشاہ نے سپاہیاں نوں حکم دِتّا کہ لکڑ ہارے نوں انعام کنام دے کے رخصت کیتا جائے۔

لکڑ ہارا جان لگیاں کہن لگا۔ حضور! اجازت ہووے تے اِک عرض ہور کراں۔

بادشاہ: گل کر:

لکڑہارا: بادشاہ سلامت! جے میری منو تے ایہناں جوتشیاں نوں چھٹی کرا دیو تے جتھے جانا ہووے اللہ داناں لے کے ٹرپیا کرو۔ جیہڑا کم اللہ داناں لے کہ شروع کیتا جائے اوہ بڑا برکت والا ہو جاندا اے۔

بادشاہ نوں لکڑہارے دی گل بڑی چنگی لگی۔ اگلے دن جدوں شاہی دربار لگا تے بادشاہ نے سبھ توں پہلاں جوتشیاں نوں دربار وچوں نکل جان دا حکم دِتّا۔ ایہدے توں بعد بادشاہ نے جنہاں چر حکومت کیتی، سارے کم ربّ تو کل کردا رہیا۔

اَوکھے لفظاں دے معنے

لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے	لفظ	معنے
لام لشکر	عملہ	جتن	چارا، کوشش	توکل	بھروسہ	انعام کنام	انعام	لائی لگ	دوجیاں دیاں گلاں تے لگن والا

مشق

1۔ بادشاہ رعایا نال کس طراں دا سلوک کردا سی؟

2۔ لکڑہارے نوں کیوں قید کیتا گیا سی؟

3۔ لکڑہارے دی گل سن کے بادشاہ نے کیہ کیتا؟

4۔ ایس کہانی توں کیہ سبق ملدا اے؟

5۔ تھلّے دِتّے ہوئے لفظاں دے معنے دسّو تے ایہناں دے سوہنے سوہنے فقرے بناؤ۔

شکار، لکڑہارا، اہل کار، بندوبست، عرض